

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI**

**ABD’NİN IRAK POLİTİKASI VE
İŞİD SORUNU (2012-2017)**

Yüksek Lisans Tezi

Hogr Talaat Sedeeq

Ankara-2018

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI**

**ABD’NİN IRAK POLİTİKASI VE
İŞİD SORUNU (2012-2017)**

Yüksek Lisans Tezi

Hogr Talaat Sedeeq

Tez Danışmanı
Dr. Öğretim Üyesi Gökhan ERDEM

Ankara-2018

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI

ABD’NİN IRAK POLİTİKASI VE IŞİD SORUNU (2012-2017)

Yüksek Lisans Tezi

Hogr Talaat Sedeeq

Tez Danışmanı: Dr. Öğretim Üyesi Gökhan ERDEM

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı İmzası

.....	
.....	
.....	
.....	
.....	

Tez Sınavı Tarihi.....

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(...../...../20...)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Hogr Talaat SEDEEQ

İmzası

.....

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın hazırlanmasında, tüm araştırma boyunca kıymetli bilgilerini benimle paylaşan, saygıdeğer danışman hocam Dr.Öğretim üyesi. Gökhan ERDEM'e rehberlikleri ve destekleri için sonsuz şükranlarımı sunarım. Ayrıca eğitim hayatım boyunca bana verdikleri destek ve teşvikleri için annem, babam ve kardeşlerime teşekkür ederim. Her zaman bana yardım eden ve yardımlarına esirgemeyen sayın Dr. Muaffak ADİL'e şükranlarımı sunarım. Bu arada her konuda bana yardımcı olan bütün arkadaşlarıma sonsuz teşekkür ederim. Son olarak kıymetli jüri üyelerim Dr. Öğretim üyesi. Atay AKDEVELİOĞLU ve Doç. Dr. Serhat ERKMEN'e teşekkür borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
KISALTMALAR LİSTESİ	v
TABLO VE ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vi
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM:

GENEL HATLARI İLE IRAK SORUNU VE ABD’NİN ETKİSİ

A) KONUMU, ETNİK YAPISI VE TARİHİ	4
B) JEOPOLİTİK VE STRATEJİK ÖNEMİ	6
C) SİYASİ YAPISI	9
D) GÜVENLİK SORUNU	10
E) EKONOMİK YAPI VE PETROL.....	12
1- Ekonomik Durum.....	16
F) ETNİK GRUPLAR VE ÇATIŞMALAR.....	17
1- Araplar.....	19
a) Sünni Araplar	21
b) Şii Araplar	23
2- Kürtler	26
3- Türkmenler	30
4- Diğer Azınlıklar.....	32
G) IRAK SORUNUNUN ABD’NİN BÖLGESEL ÇIKARLARINA VE POLİTİKALARINA ETKİSİ	33
1-Küresel Düzeyde Güven Kaybı ve Amerikan Karşıtlığının Artması	34
2- Amerikan Askeri Gücünün Sınırlarının Ortaya Çıkması	35
3-Özgüven Kaybı.....	36
4-Irak Savaşı’nın Bölgesel Dengeler Üzerine Etkileri	37
5-Enerji Güvenliği ve Irak Sorunu	37

II. BÖLÜM:

2012 SONRASI ABD-IRAK İLİŞKİLERİ

A) ABD’NİN İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI’NDAN 1990’LI YILLARA KADAR IRAK SİYASETİ	39
B) 2010 SONRASI IRAK’TA DEĞİŞEN DENGELER	46
C) ABD’NİN IRAK’TAN ÇEKİLME SÜRECİ	48
D) BÖLGEDE YAŞANAN SİYASİ GELİŞMELER	51
1- Irak’ta 2014 Seçimleri ve Yeni Hükümet	54
2- Anayasal Değişiklikler	56
E) OBAMA YÖNETİMİ’NİN IRAK STRATEJİSİ	58
F) ABD’NİN IRAK POLİTİKASINI BELİRLEYEN ETMENLER.....	60
1-Körfez Petrolü Sorunsalı	62
2- Terör Faktörü	64
3-İran’ın Rolü	66
4- Suriye’nin Rolü	67
5-Diğer Faktörler	68
G) IRAK’IN GELECEĞİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER	70
1- SOFA Anlaşması.....	71
2-Bölge Ülkelerinin Politikaları	73
3-Tartışmalı Alanlar (İhtilafı Bölgeler)	74
H) IRAK’IN GELECEĞİNE YÖNELİK TARTIŞMALAR.....	76
1-Ekonomik Gelişmeler.....	76
2- Federalizm.....	77
I) ABD’NİN IRAK ETNİK GRUPLARI İLE OLAN İLİŞKİLERİ	78
1-Sünniler İle Olan İlişkisi	78
2-Kürtler İle Olan İlişkisi	80
3-Şiiler İle Olan İlişkisi	88
J) IRAK KÜRDİSTAN BÖLGESİNİN GELECEĞİ.....	90
K) ARAP BAHARI.....	92
1-ABD’nin Arap Baharı’na Bakışı	94
2-ABD’nin Arap Baharı Çerçevesinde Irak ile Olan İlişkileri	96

III. BÖLÜM

İŞİD SORUNU VE ABD- IRAK İLİŞKİLERİ

A) İŞİD'İN ORTAYA ÇIKIŞI	98
1- İŞİD'in Ortaya Çıkmasında ABD İşgalinin ve Politikalarının Rolü.....	98
2- İŞİD'in Irak'ta Ortaya Çıkış Süreci ve Irak'ın İç Dinamiklerinin Bu Sürece Etkisi.....	102
B) İŞİD VE ABD.....	106
1- İŞİD'le Mücadele Stratejisinin Arka Planı ve ABD'yi İŞİD'le Mücadeleye Zorlayan Sebepler.....	110
C) OBAMA'NIN İŞİD STRATEJİSİNİN ANA HATLARI	112
D) İŞİD KARŞITI KOALİSYON OLUŞUMU	114
E) ABD'NİN İŞİD STRATEJİSİNİN IRAK BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ.....	116
1- İŞİD Hedeflerine Hava Saldırıları Düzenlenmesi	117
2- İŞİD'le Sahada Mücadele Eden Güçlere Destek Sağlanması	118
3- İŞİD'in Saldırılarını Önlemek İçin Terörle Mücadele Kapasitesinin Kullanılması	119
4- İŞİD Saldırıları Nedeniyle Yerinden Edilmiş Kişilere İnsani Yardımların Devam Ettirilmesi.....	119
SONUÇ	121
KAYNAKÇA.....	125
ÖZET	135
ABSTRACT	136

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş Milletler
IŞİD	:Irak Şam İslam Devleti
IKB	: Irak Kürdistan Bölgesel
SFA	: Strategic Framework Agreement (Stratejik Çerçeve Anlaşması)
SOFA	: Status of Forces Agreement
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
NATO	: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)

TABLO VE ŞEKİLLER LİSTESİ

Tablolar Listesi

Tablo.1 Irak Güvenlik Güçleri İle İlgili Sayısal Veriler.....	11
Tablo.2 Irak'ın Sahip Olduğu Petrol Rezervlerinin Bölgesel Dağılımı	15

Şekiller Listesi

Şekil.1 Irak ve Komşuları.....	4
Şekil 2. Dünya Petrol Rezervlerinin Karşılaştırılması.....	7
Şekil.3 Irak'ın Petrol Bölgeleri.....	8
Şekil.4 Irak'ta ki Etnik Grupların Dağılımı.....	19
Şekil.5 Tartışmalı Bölgeler.....	29

GİRİŞ

Irak stratejik konumunun yanı sıra sahip olduğu önemli doğal kaynaklarla da dünyanın ilgisini çekmiş ve özellikle dünya sahnesinde kendi menfaatlerini korumaya çalışan bu nedenle de bölgede hâkimiyet kurmak isteyen birçok güçlü devlet için bir çekişme alanı olmuştur.

Amerika Birleşik Devletleri de bu politikalar doğrultusunda ve aynı zamanda Ortadoğu'daki genel politikalarının bir parçası olarak Irak'ı kontrol altında tutmak istemiş ve yönetimde kendine itaat edecek, kendi çıkarlarını gözetecek ve işbirliği içinde hareket edecek bir yönetim görmeyi arzulamıştır.¹ Bu hedefini gerçekleştirmek isteyen ABD, Irak'ın Kuveyt'i işgali sonrası aradığı bahaneyi bulmuş ve Irak yönetiminde görmek istemediği Saddam Hüseyin ve Baas rejimini iktidardan indirebilecek müdahale fırsatına kavuşmuştur. İşgal sonrasında başlayan 1. Körfez Savaşı'nın (17 Ocak 1991-28 Şubat 1991) ardından Irak ABD öncülüğündeki koalisyon güçleri tarafından Kuveyt'ten çıkarılmakla kalmamış, ağır siyasi ve ekonomik yaptırımlar nedeniyle uzun yıllar boyunca büyük sıkıntılar yaşamıştır. Her ne kadar Saddam yönetimi devrilememiş olsa da eski gücünü kaybetmiş ve bu olayla başlayan ve günümüze kadar da yaşanan gelişmeler neticesinde ülke büyük bir siyasi istikrarsızlık içerisinde kalmıştır.

Uzun yıllar devam eden bu istikrarsız döneminin ardından Saddam iktidarı nihayet 2003 yılında devrilmiş olsa da ülke istikrara kavuşmayı başaramamış, ABD Irak üzerindeki hakimiyetini kaybetmemek ve menfaatlerini korumak için ülkeyi terk etmemiş ve değişik bahanelerle ülkedeki askeri varlığını sürdürmeye devam etmiştir. ABD Merkez Komutanlığı eski Komutanı General Anthony Zinni'nin "Irak'ta bir sürüdoğal kaynak var, Irak'ın jeopolitik önemi çok büyük. Güvenlik durumu düzelse

¹ Abdullah Gül, "Küresel Ve Bölgesel Güçlerin 2003 Sonrası Irak Siyasetine Etkisi", Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, Yüksek Lisans Tezi, s.2.

bile ABDİrak'ı tamamıyla terk edemez" ifadeleri ABD'nin Irak politikasını net bir şekilde ortaya koymaktadır.²Her ne kadar geçtiğimiz yıllardan itibaren kademeli olarak gerçekleşen asker çekme süreci devam ediyor olsa da bu durum ABD'nin Irak'ı tamamen boşalttığı ve kendi özgürlüğüne bıraktığı anlamı taşımamaktadır. Irak ve çevresinin bulunduğu jeopolitik ve jeostratejik konumun enerji kaynakları ile birlikte büyük önem arz etmesi, dünya petrol rezervlerinin önemli bir kısmına ev sahipliği yapması gibi nedenlerden dolayı ABD uzun yıllar daha bölgede kalmayı planlamaktadır.³

Irak'ta yıllar öncesinden başlayıp günümüzde de devam eden istikrarsızlık ve ülkeye yapılan askeri müdahaleler bölgede birçok terör örgütünün ortaya çıkmasına ya da başka ülke topraklarında kurulan ama ülkedeki istikrarsızlığı fırsat bilen pek çok terör örgütünün ülkeyi üs olarak kullanmasına neden olmuştur. Bu nedenle günümüzde ülkede onlarca terör örgütünün faaliyet gösterdiği bilinmektedir. Bu örgütlerden de en önemlileri El Kaide ve İŞİD'dir. El Kaide yoğun mücadele sonrasında büyük oranda yok edilmiş olsa da İŞİD 2004 yılından itibaren adından sıklıkla söz ettirmektedir. Hatta bu tarihten itibaren ülke topraklarında hızla ilerleyen İŞİD, Irak güçleri tarafından durdurulamayınca Irak Hükümeti tarafından ABD'den yardım istenmiş ve ABD tarafından çoğu hava operasyonu olmak üzere örgüt üyelerine yönelik pek çok operasyon düzenlemiştir.⁴ Bu operasyonlar İŞİD'in hızını azaltmış ve gücünü kırmış olsa da İŞİD, son yıllarda başta ABD olmak üzere birçok Batı ülkesini uğraştıran en büyük uluslararası sorunlardan biri haline gelmiştir.

²"İrakta 7 Yıl Daha Cehennem Yaşanacak", <http://www.milligazete.com.tr/yazdir/735728>, Erişim Tarihi: 15.12.2017

³ Serdar Güldalı, "2003 Amerikan İşgali Sonrası Türkiye-Irak İlişkileri", İstanbul,Beykent Üniversitesi, 2009,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.26.

⁴ Gökhan Ulu, "Bush Doktrini Sonrası ABD'nin Irak ve Suriye Politikası ve Türkiye'ye Etkisi",İstanbul, Bahçeşehir Üniversitesi, 2015, Yüksek Lisans Tezi,s.88-89.

ABD'nin Irak'ta uyguladığı ve ülkeyi istikrarsızlık ortamında bırakan ve kendisine özellikle ekonomik ve askeri anlamda bağımlı hale getiren politikalar her ne kadar ABD'nin Irak'ı kontrol etmesini kolaylaştırmışsa da, bu durum ülkede IŞİD gibi terör örgütlerinin güçlenmesine neden olmuştur. Bu durum hiç şüphesiz ki Iraklıları etkilediği kadar ABD'yi de etkilemiş, ülkede elde etmeyi amaçladığı kazanımlara ulaşmasını ya imkânsız hale getirmiş ya da bunun için ekonomik ve askeri olarak ağır bedeller ödemek zorunda bırakmıştır.

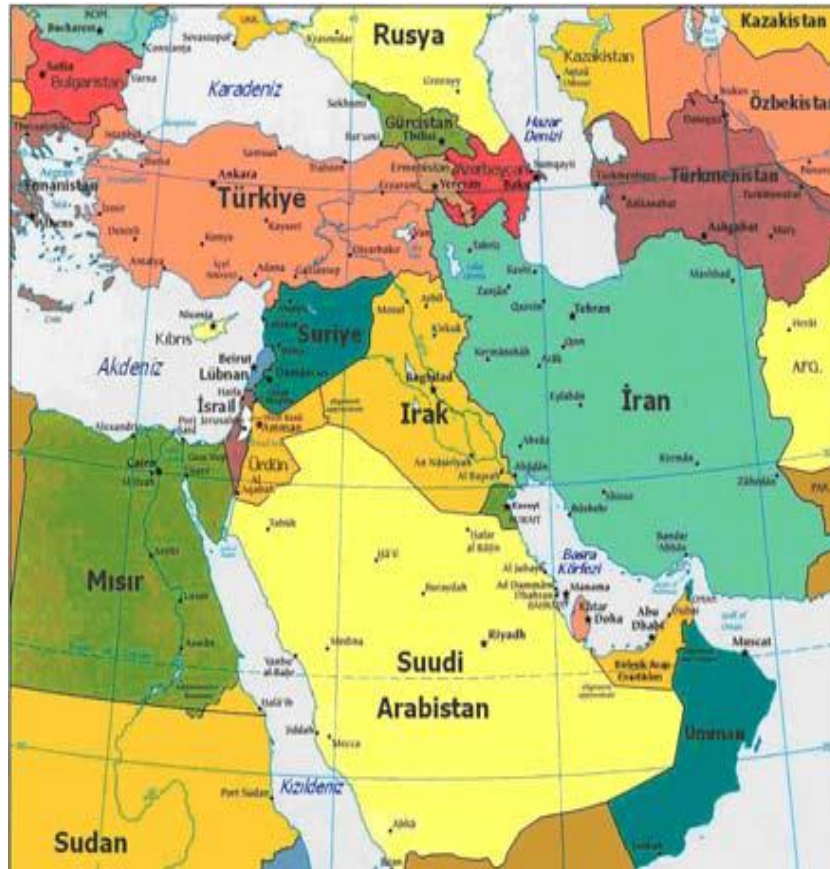
Bu çalışma üç bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde Genel Hatları İle Irak sorunu ve Amerika'nın etkisi ve Irak sorununun ABD'nin bölgesel çıkarlarına ve politikalarına etkisinden bahsedilecek; ikinci bölümde 2012 sonrası ABD-Irak ilişkileri, üçüncü bölümde ise genel hatları ile IŞİD sorununun ve ABD-Irak ilişkilerine etkileri ele alınacaktır. Çalışmanın amacı ise; ABD politikalarının Irak üzerindeki etkisi ve diğer etkenlerin yanında bu politikalarla güçlenen IŞİD'in bölgede neden olduğu sorunlar ve örgütle yapılan mücadele 2012-2017 yılları temel alınarak incelenmesidir.

I. BÖLÜM:

GENEL HATLARI İLE IRAK SORUNU VE ABD'NİN ETKİSİ

A) KONUMU, ETNİK YAPISI VE TARİHİ

Ortadoğu coğrafyasında Aşağı Mezopotamya olarak adlandırılan bölgede kurulmuş olan Irak doğudan İran, batıdan Ürdün, kuzeyden Türkiye, güneyden Suudi Arabistan ve güneydoğudan Basra Körfezi ve Kuveyt ile çevrilidir (Harita 2.1). Irak'ın toplam kara sınırları 3.631 km'dir ve bu sınırların 1.458 km'si İran'la, 181 km'si Ürdün'le, 242 km'si Kuveyt'le, 814 km'si Suudi Arabistan'la, 605 km'si Suriye ile ve 331 km'si Türkiye ile. 437.072 km²'lik yüz ölçümü ile Suudi Arabistan ve İran'dan sonraki en büyük Körfez ülkesidir.

Şekil.1 Irak ve Komşuları

2014 yılı nüfus tahminlerine göre Irak nüfusu 33 milyon civarındadır. Irak'ın demografik, etnik ve dini bakımdan çeşitliliği, ülkenin toplumsal açıdan son derece karmaşık bir yapıda olduğunu göstermektedir. Nüfusunun % 80'e yakını Araplar oluştururken, yaklaşık %15'ini Kürtler oluşturur. Geriye kalan %5'lik kısım ise başta Türkmenler olmak üzere diğer etnik gruplara mensuptur.

Mezhepsel açıdan incelendiğinde ise Irak'ta, halkın çoğunluğunu Şiiler teşkil etmekte olup, Araplar arasında da Şiiler çoğunluktadır. Türkmenlerin yarıya yakını Şii'dir. Kürtler ise tamamen Sünni'dirler. Irak'ta nüfusun %60-65'ini Şiiler, %32-37'sini Sünniler oluşturmaktadır.⁵

Günümüzdeki Irak Devleti'nin temelleri 1920 yılında Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı sonrası o zamanlar kendisine bağlı bir eyalet olan Musul, Bağdat ve Basra'yı İngilizlere kaybetmesiyle atılmıştır. I. Dünya Savaşı'nın galipleri İngiltere önderliğinde bir dizi gizli antlaşma yaparak ve Irak'ın sahip olduğu petrol kaynaklarını paylaşmak esasında Irak devletinin kurulmasını sağlamışlardır. Hâlbuki o zamana kadar tarihte bir Irak devleti ya da Irak halkından bahsetmek mümkün değildir. Kurulan devletin yönetimi Milletler Cemiyeti kararı ile 1932 yılına kadar İngiliz Manda'sı tarafından gerçekleştirilmiştir.

İngiltere Irak'taki farklı etnik ve dini kökenleri dikkate alarak, bu farklılıkları tolere edeceği düşüncesi ile ülkenin yönetim biçimini krallık olarak belirlemiştir. 1921 yılında İngilizlerin desteğiyle yapılan ancak Kürtler ve Şiilerin katılmadığı referandum sonrası % 96 oy alan Faysal kral olmuş ve 10 Temmuz 1924'de Irak Anayasası kabul edilmiştir. Bu anayasaya göre devlet yapısı çift meclisli bir parlamentoya sahip anayasal monarşi olarak belirlenmiştir.

⁵ Recep Çakır, *"Irak Ekseninde ABD Ve Türkiye'nin Politikaları"*, İstanbul, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, Yüksek Lisans Tezi, s.11.

1932 yılında bağımsızlığına kavuşan Irak'ta özellikle 1936 yılından sonra ki dönemde yapılan askeri darbeler ile askerler ülke yönetiminde oldukça etkili konuma gelmişlerdir. Bundan sonraki süreçte darbeler ve karşı darbeler ile el değiştiren iktidara 1968 yılında yine bir darbe sonrası Baas Partisi'nin eline geçmiştir. Bu darbeye iktidara gelen General Ahmet Hasan el-Bekir 1979 yılında Saddam Hüseyin lehine başkanlıktan çekilerek uzun yıllar sürecek Saddam Hüseyin diktatörlüğünün yolunu açmıştır. II. Körfez Savaşı ile başlayan süreç 2003 yılında Bağdat'ın koalisyon güçlerince ele geçirilmesi ile son bulmuş ve böylece uzun yıllar devam eden Saddam Hüseyin devride sona ermiştir.⁶

Saddam Hüseyin'in devrilmesi sonrasında Irak'ta Birleşmiş Milletler gözetiminde ve ABD önderliğinde yeni bir yönetim kurulmuştur. 2005 yılında ise yapılan referandumla anayasa kabul edilmiş ve 15 Aralık 2005 tarihinde yapılan genel seçimlerle ülke yönetimi Iraklı siyasetçilere bırakılmıştır.

B) JEOPOLİTİK VE STRATEJİK ÖNEMİ

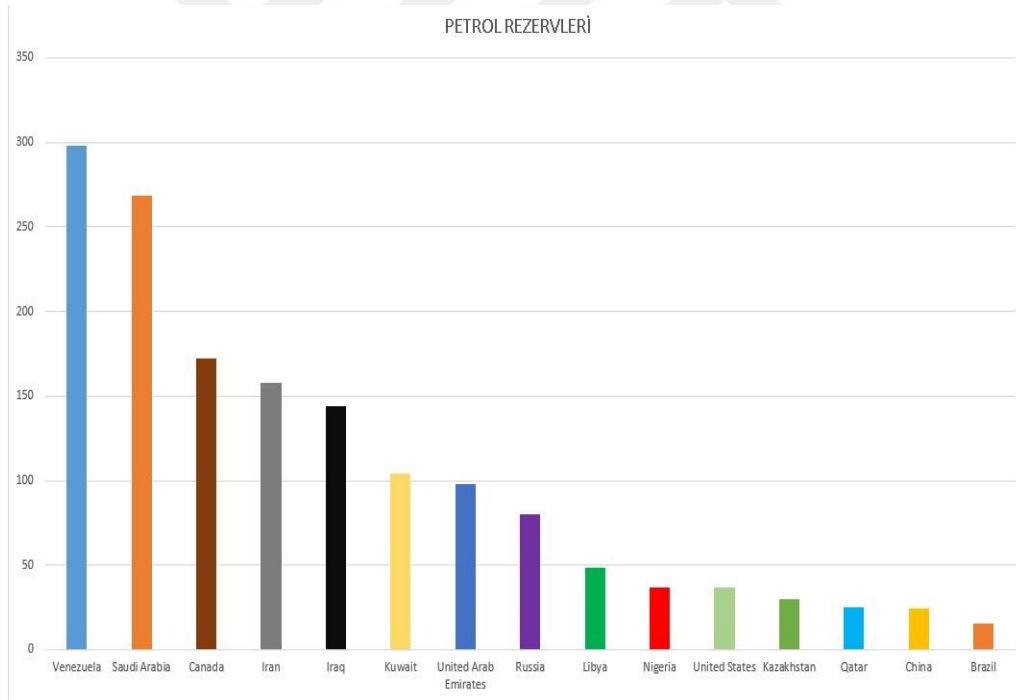
Jeopolitik; ülkelerin ulusal güçlerini ve dış politika seçimlerini o ülkelerin fiziksel çevresi ve coğrafi konumu ile ilişkilendirerek açıklamaya çalışan bir yaklaşımdır ve siyasi coğrafya ile aynı manaya gelmektedir. ⁷Bir devletin ya da bölgenin uluslararası arenada etkinliği ve rolü coğrafi konumu, ülkenin sahip olduğu beşeri faktörler, yer altı ve yer üstü kaynaklar ve bunun gibi diğer parametrelerle ölçülmektedir. Irak jeopolitik olarak Ortadoğu gibi dünyanın önemli noktalarından birinin merkezinde bulunması, ülkedeki beşeri unsurlar ve belki de en önemlisi sahip olduğu doğal kaynaklar nedeniyle oldukça büyük bir stratejik öneme sahiptir.

⁶ Kemal Yeşilbursa, "Geçmişten Günümüze Irak Meselesi", <https://yasincoban.files.wordpress.com/2014/07/72.pdf>, Erişim Tarihi: 20.03.2017

⁷ Faruk Sönmezoğlu, *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, İstanbul, Der Yayınları, 2003, s.70.

Coğrafi olarak bulunduğu konumun Ortadoğu gibi dünya güç dengeleri için önemli bir noktanın merkezinde olmasının yanı sıra bir başka önemi de kuzeyden ve kuzeybatıdan gelerek Basra Körfezi'nden açık denizlere ulaşan ve aynı yönlerden gelerek İran ve Afganistan üzerinden Hindistan'a kavuşan yolların baştanbaşa Irak'ı geçmek zorunda olmalarıdır.⁸ Bölgedeki ulaşım yolları için bir köprü konumunda olması Irak'ın önemini arttırmaktadır.

Irak'ı jeopolitik ve stratejik açıdan önemli kılan en önemli unsur ise ülkenin sahip olduğu petrol rezervleridir. Irak dünyanın en büyük beşinci petrol yataklarına sahip ülkesidir. (Şekil 2.1)

Şekil 2. Dünya Petrol Rezervlerinin Karşılaştırılması

⁸ Mustafa Öztürk, Enver Çakar, 'İkinci Ortadoğu Semineri, Düünden Bugüne Irak', Ortadoğu Semineri, Elazığ, Fırat Üniversitesi Ortadoğu Araştırma Merkezi, 2006, C:2, s.21.

Bazı hesaplamalara göre sahip olduğu toplam rezerv Amerika Birleşik Devletleri'nin 100 yıllık tüm ihtiyacına yetecek bir miktardadır.⁹Bunun yanı sıra Irak dünyadaki tüm petrolün yaklaşık %65-70'ini barındıran coğrafyanın merkezindedir. Bir diğer önemli nokta ise Irak'ın petrol rezervlerinin diğer ülke rezervlerine göre çok düşük maliyetlerle çıkartılabilmektedir. Bu durum hem enerji ihtiyacını karşılamak üzere gözünü bölgeye diken ülkelerin hem de büyük enerji şirketlerinin dikkatini ülkeye çekmektedir.¹⁰Özellikle enerjide dışa bağımlılığı fazla olan büyük devletler Irak'ta söz sahibi olmak ve enerji güvenliklerini garanti altına almak için yıllardır süren bir mücadele vermektedirler. Bu yönüyle bu büyük kaynak Irak'ta zenginlikten ziyade kaosa neden olmuştur.

Bununla birlikte çıkarılan petrolün dünya ülkelerine ulaştırılmasında da Irak avantajlı bir konumdadır. Her ne kadar sahip olduğu küçük bir sahil bölgesini (yaklaşık 20 km. genişliğinde), gemi ticaretine izin vermeyen özellikleri nedeniyle kullanamasa da, petrolü Türkiye üzerinden Akdeniz'e oradan da tüm dünyaya rahatlıkla ulaştırabilme avantajına sahiptir.¹¹

Şekil.3 Irak'ın Petrol Bölgeleri

Kaynak: <http://www.washingtoninstitute.org/mapImages/41f15dc3ed8cd.pdf>

⁹ Süleyman Yıldırım, **Dünyada ve Türkiye'de Petrol**, Ankara, T.C. Başbakanlık Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirmeler Genel Müdürlüğü, 2003, s.40-42.

¹⁰ Emine Bulut, **"Irak Savaşı Ekonomi ve Petrol", II. Körfez Savaşı**, Der. M. Şahin, M. Taştekin, Ankara, Platin Yayınevi, 2006, s.321.

¹¹ Gül, **"Küresel Ve Bölgesel Güçlerin 2003 Sonrası Irak Siyasetine Etkisi"**, s.34.

Bölge ülkeleri üzerinde hâkimiyet kurmak isteyen ülkeler için de Irak stratejik bir üs konumundadır. Özellikle İran ve Suriye üzerinde kontrol sahibi olabilmek için ABD'nin Irak'ın bulunduğu coğrafyaya özel önem verdiği bilinmektedir.

Ortadoğu'da bulunan devletler stratejik petrol kaynaklarına sahip olmakla beraber insan kaynakları ve diğer doğal kaynaklar bakımından fakirdiler. Buna karşın Irak'ın bir başka özelliği ise bölgede yaşanan büyük su sorununa rağmen kayda değer miktarda su kaynağına sahip olmasıdır.¹² Daralan ve azalan su kaynakları yüzünden bölgedeki devletlerin çatışma ihtimalinin yüksek olduğu ve İsrail'in Batı Şeria ve Ürdün'ü işgal etmesi örneğinde olduğu gibi bölge ülkelerinin daralan su kaynakları yüzünden başka alanlara kaydığı da düşünülürse, Irak'ın bölgedeki önemi daha da artmaktadır.¹³ Tarım yapılabilir arazileri ve bu su kaynağı ile birlikte, Irak büyük bir nüfus potansiyelini de elinde tutmaktadır. Irak, diğer Arap ülkeleri ile karşılaştırıldığında geniş bir kentli orta sınıfa ve göreceli bir kalifiye işgücüne sahiptir. Irak, bu potansiyellerini kullanabilmesi durumunda bölgedeki stratejik konumunu daha da kuvvetlendirme imkânına sahiptir.

C) SİYASİ YAPISI

2005 yılında kabul edilen anayasaya göre Irak bağımsız ve egemen bir devlettir. Ülkenin yönetim şekli federal ve parlamenter demokrasidir. Devletin başı Cumhurbaşkanı'dır. Sınırlı yetkilere sahip olan ve yasaları onaylayan Cumhurbaşkanı parlamento tarafından seçilir ve dört sene görev alır. Cumhurbaşkanı 2. defa seçilebilirler. Başbakan ise Cumhurbaşkanı tarafından görevlendirilir ve kabinedeki bakanları belirler. Kabineye başkanlık eden Başbakan yürütmenin başı ve silahlı kuvvetlerin başkomutanıdır. Başbakanlık makamı herhangi bir nedenle boşalırsa

¹² Osman Vatansever, "Irak'ın Yeniden Yapılandırılması Sürecinde Şiilerin Rolü", Ankara, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, 2010, Yüksek Lisans Tezi, s.34.

¹³ Mustafa Aydın, "Avrupa Birliği'nin Ortadoğu Politikası", Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.19-20.

Cumhurbaşkanı Başbakanlık görevini de üstlenir. ¹⁴Kabine 35 bakandan oluşur ve kanunları oluşturur, genel bütçe, kesin hesap ve kalkınma planlarını hazırlarlar.

Yasama görevini parlamento ve Irak Federal Meclisi yapar. Parlamentonun üyeleri 4 yılda bir yapılan genel seçimlerde seçilir. Parlamentonun görevi federal yasaları çıkarmak, yürütmenin faaliyetlerini denetlemek ve Cumhurbaşkanını seçmektir. Irak Federal Meclisi ise bölgelerden ve bir bölgeye dahil olmayan illerden gelen temsilcilerden oluşur. Yetkileri açıkça belirtilen Federal Meclis'in konumu ile ilgili ayrıntılı bir düzenleme ise mevcut değildir.

Yargı organları ise yüksek yargı kurumlarının faaliyetlerini denetleyen ve yöneten Yüksek Yargı Konseyi, İslam fıkhi ve hukuk uzmanlarından oluşan ve yürürlükteki yasa ve kararnamelerin anayasaya uygunluğunu denetleyen Federal Yüksek Mahkeme ile federal bir temyiz mahkemesi olan ve yerel mahkemelerin kararlarını inceleyen Yargıtay'dan oluşur.

D)GÜVENLİK SORUNU

Irak Körfez savaşları ile başlayan süreçte ülkedeki istikrarsızlıktan ve ülke içindeki etnik grupların aralarındaki anlaşmazlıklardan doğan büyük bir güvenlik sorunu yaşamaktadır. Son dönem bu konuda yaşanan olumlu gelişmelere karşın güvenlik sorunu hala çözülebilmiş değildir. İç politikada bir enstrüman haline getirilen güvenlik sorunu sık sık Irak'lı gruplarca siyasal tavrı şekillendirmek ve politik manevra alanı yaratmak için bir araç olarak kullanılmaktadır. Ülkedeki etnik ve mezhepsel gruplar ve hatta bölgesel aktörler şiddet olaylarını kullanarak bunların kendi çıkarlarına hizmet etmesini sağlamaya çalışmakta bu durum da ülkedeki güvenlik sorununu çözmeı zorlaştırmaktadır.

¹⁴Irak Anayasası. <http://casperkawa.blogspot.com/2012/04/irak-anayasasi.html>. 7 Nisan 2012. Erişim tarihi: 04.04.2018.

Her ne kadar Irak güvenlik güçlerinin yapılandırılma çalışmaları yoğun şekilde devam etse de ülkedeki güvenliğin tam anlamıyla sağlanmasına olanak verecek bir kapasiteye ulaşılamamıştır (Tablo 1). Bununla birlikte ülkedeki etnik ve mezhepsel yapıdan tam anlamıyla bağımsız olamayan güvenlik birimlerinin teçhizat, lojistik ve eğitim gibi konulardaki eksiklikleri de bu yapılanma sürecini olumsuz etkilemektedir.¹⁵

Bu durum ülkede güvenliğin tam anlamıyla sağlanmasına engel teşkil etmektedir. Irak eski Genelkurmay Başkanı Babaker Shawkat B. Zebari tarafından yapılan açıklamada 2020 yılından önce Irak güvenlik güçlerinin ülkedeki güvenliği sağlama noktasında tam olarak hazır olamayacağı dile getirilmiştir.¹⁶ Eski bir subay olan Adil al-Azawi ise Irak ordusu ile ilgili olarak ordunun bir iç çatışmaya karşı büyük oranda hazırlıksız olduğunu ve ülke sınırlarını koruyamayacağını, komşu ülke ordularına kıyaslandığında Irak ordusunun onlardaki imkân ve teçhizatın %20'sinin bile altında silah, araç ve gerece sahip olduğunu söylemiştir.¹⁷

Tablo.1 Irak Güvenlik Güçleri İle İlgili Sayısal Veriler

IRAK GÜVENLİK GÜÇLERİ		
SAVUNMA BAKANLIĞI	Irak Ordusu	206.000
	Eğitim ve Destek Birlikleri	47.000
	Hava Kuvvetleri	5.000
	Deniz Kuvvetleri	3.500
	Toplam	261.500
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI	Irak Polisi	303.000
	Irak Federal Polisi	45.000
	Sınır Muhafız Gücü	60.000
	Petrol Koruma Polisi	30.000
	Tesis Koruma Hizmetleri	96.000
	Toplam	534.000
ÖZEL KUVVETLER		4.120
GENEL TOPLAM		799.620

Kaynak: “Special Inspector General for Iraq Reconstruction (SIGIR), <http://www.sigir.mil/>

¹⁵ Pınartaş, “Irak’ın Geleceği: ABD’nin Çekilmesi ve Muhtemel Senaryolar”, s.109.

¹⁶ “Iraqi General Says Iraq Not Ready for U.S. Pullout”, 12 Ağustos 2010, <http://abcnews.go.com/International/lt-gen-babakir-zebari-iraqi-army-unablecope/story?id=11382246>, Erişim Tarihi: 20 Kasım 2017

¹⁷ Jim Loney, “Are The Iraqi Security Forces Ready Or Not?”, 2010, <http://www.reuters.com/article/2010/08/12/us-iraq-usa-pullout-idUSTRE67B3LS20100812>, Erişim Tarihi: 20 Kasım 2017.

Yapılan değerlendirmelerde Irak güvenlik güçlerinin kısa vadede yaşayacağı en büyük problemin Merkezi Irak Hükümeti ile Kürdistan Bölgesel Yönetimi arasında yaşanabilecek olan tartışmalı bölgeler ve petrolün paylaşımı sorunları olduğu dile getirilmektedir. Nitekim Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nce (IKBY) 25 Eylül 2017 tarihinde gerçekleştirilen ve bağımsız bir Kürt devletinin oylandığı referandumun yarattığı gerginlik bu durumu net bir şekilde ortaya koymaktadır. Bunların yanı sıra dışlanan bazı grupların tekrar şiddet olaylarına yönelmesi ihtimalide ülkede yaşanan güvenlik sorunu ile ilgili endişeleri arttırmaktadır.

Irak vatandaşlarının eğitim ve sağlık gibi temel hizmetlere bile ulaşımının yok denecek kadar az olması, açıklanan resmi rakamların çok ötesinde olan işsizlik sorununun.¹⁸ yarattığı sıkıntılar, ülkede yaşanan siyasi istikrarsızlık, devlet görevlilerinin bulaştığı yolsuzluklar gibi büyük problemlerin insanların memnuniyetsizliğini arttırmakta bu durumda güvenliğin sağlanması konusunda potansiyel bir tehlike olarak Irak güvenlik güçlerinin karşısına çıkmaktadır.

E) EKONOMİK YAPI VE PETROL

Petrol ve petrole dayalı politikalar, 20. Yüzyıl başlarından itibaren Irak siyasetine etki eden öncelikli faktörlerden biri olmuştur. Günümüzde petrol dünyanın en önemli enerji kaynağı olma niteliğini sürdürmekte bu durum da petrolün kontrolünü enerji güvenliği için kritik bir noktaya taşımaktadır. Dünya lkelerinin petrole olan bağımlılığının yanı sıra, Irak ve diğer Orta Doğu lkelerinin büyük bir kısmının petrole dayalı ekonomik gelir sistemine sahip olmaları nedeniyle petrol politikalarının gerek ülkede gerekse bölgede derin etkiler yaratmaktadır.¹⁹

¹⁸ Deborah White, "Iraq War Facts, Results & Statistics at February 25",

<http://usliberals.about.com/od/homelandsecurity/a/IraqNumbers.htm>, Erişim Tarihi: 21 Kasım 2017

¹⁹ Vedat Gürbüz, "Petrol, Petrol Politikaları Ve Orta Doğu: Global Politikaların Bölgesel Yansımaları ve Irak Savaşı", *Avrasya Dosyası*, Ankara, Yorum Matbaası, 2003, C:9, S:1, s.133-168.

Günümüzde dünyada kullanılan enerji kaynakları sıralamasında petrol % 40 kullanım ile birinci sırayı almaktadır. Petrolü % 25 kullanım ile kömür, % 20 ile doğal gaz ve % 7 ile nükleer enerji kaynakları takip etmektedir. Hidroelektrik enerji dünya enerji kullanımında %2 gibi küçük bir yere sahipken, rüzgâr, güneş ve termal gibi alternatif enerji kaynakları ise yüzdelik değerlere önemsiz oranlarda girmektedir.

Petrolün dünya enerji ihtiyacının karşılanmasıdaki yeri bu kadar önemliyken Irak 115 milyar varil kanıtlanmış rezerv ile dünyada kanıtlanmış rezervlerin yaklaşık 11'ine sahiptir ve yeni teknolojilerle üretilebilir petrol rezerv miktarı 220 milyar varile ulaşacağı tahmin edilmektedir.²⁰ Irak ekonomisi %90' ı petrolden elde edilengeline dayalıdır. Irak ekonomisinin petrole bu kadar bağımlı olması ülkede son yıllarda yaşanan ekonomik problemlerinde asıl nedenini oluşturmuştur. Çünkü Körfez savaşları ve sonrasındaki ambargolar, ABD'nin ülkeyi işgali gibi sorunlar Irak'ın petrol sanayisine büyük zarar vermiş bu da doğrudan ekonomiyi etkilemiştir.

Nihayetinde 2003'teki ABD işgalinin ardından günlük 1,3 milyon varile kadar gerileyen Irak'ın petrol üretimi ilerleyen yıllarda düzenli şekilde artış kaydetmiş ve 2012 yılında günlük 3 milyon varile kadar yükselmiştir. Böylece Irak, İran'ı geride bırakarak en fazla üretim yapan 2. OPEC ülkesi konumuna gelmiştir.²¹

Ülkenin petrol konusundaki en büyük problemlerinde biri de, ülkedeki petrol rezervlerinin coğrafi bakımdan homojen bir dağılım göstermemesi ve petrol rezervlerinin yaklaşık %60'lık kısmının güneydeki Şii bölgesinde ve %17'lik kısmının kuzeydeki Kürdistan bölgesinde yoğunlaşmış olmasıdır (Tablo 2).²² Bu durum

²⁰“Dünya Petrol Rezervlerinin Üçte Biri Irak Ve Suudi Arabistan'dadır”,
<https://www.petrol-is.org.tr/haber/dunya-petrol-rezervlerinin-ucte-biri-irak-ve-suudi-arabistandadir-657>
Erişim Tarihi:21 Kasım 2017

²¹“Irak'ın Ekonomik Potansiyeline İlişkin Değerlendirme”, **Türkiye İş Bankası İktisadi Araştırmalar Bölümü**, 2015, s.15

²² Pınartaş, “Irak'ın Geleceği: ABD'nin Çekilmesi ve Muhtemel Senaryolar”, s.84.

Kürdistan Bölgesel örneğinde olduğu gibi bu bölgede yaşayan ayrılıkçı gruplar için önemli bir fırsat teşkil etmektedir.

Bütün bu sorunlar ve nerdeyse tamamen petrol gelirlerine bağlı ekonomik durum Irak'ın toprak bütünlüğüne etki edebilecek potansiyel bir tehdittir. Irak Anayasası'nın 111. maddesinde ülkenin sahip olduğu petrol ve doğalgaz kaynaklarının bütün Irak halkına ait olduğu belirtilmesine rağmen 112. maddede ise petrole bağlı gelirlerin bütün bölgelerde demografik yapıya uygun bir şekilde dağıtılacağı dile getirilmektedir.²³ Bu hükümlere göre bölgelerin ve demografik unsurların petrol kaynakları üzerindeki haklarından bahsedilmesine rağmen kimin ne kadar pay alacağı, ilerde bulunması muhtemel yeni rezervlerde söz hakkının Merkezi Irak yönetimine ait olup olmayacağı gibi hususlar net değildir ve bu durum şu anda ülkede yaşanmakta olan sıkıntıların da birçoğuna neden oluşturmaktadır.²⁴ 2007 yılında Kürdistan Bölgesel Yönetimi ile merkezi hükümet arasındaki petrol gelirlerinin paylaşımı sorununu çözmek için taslak haline getirilen “Hidrokarbon Yasası” ve “Gelir Paylaşımı Yasası” da Irak kamuoyunun gündeminde uzun süre yer almıştır. Yasa haline gelmeyen taslak metine göre Kürdistan Bölgesel Yönetiminin petrol gelirlerinden %17 pay alması kararlaştırılmıştır.²⁵

²³Irak Anayasası. <http://casperkawa.blogspot.com/2012/04/irak-anayasasi.html>. 7 Nisan 2012. Erişim Tarihi: 04.04.2018, Md. 111, Md.112

²⁴ Kamil al-Mehaidi, “Geographical Distribution of Iraqi Oil Fields And Its Relation with The New Constitution”,<http://www.mafhoum.com/press9/281P10.pdf>, Erişim Tarihi: 21 Kasım 2017

²⁵“Irakın Ekonomik Potansiyeline İlişkin Değerlendirme”,Türkiye İş Bankası İktisadi Araştırmalar Bölümü, 2015, s.18.

Tablo.2 Irak'ın Sahip Olduğu Petrol Rezervlerinin Bölgesel Dağılımı

IRAK PETROL REZERVLERİNİN DAĞILIMI		
VİLAYET	ETNİK-MEZHEPSEL KİMLİK	TAHMİNİ PETROL REZERVİ (%)
BASRA	Şİİ ARAP	59
MEYSAN	Şİİ ARAP	8
DİKAR	Şİİ ARAP	5
MUTANNA	Şİİ ARAP	0
KADİSİYE	Şİİ ARAP	0
NECEF	Şİİ ARAP	0
KERBELA	Şİİ ARAP	0
BABİL	Şİİ ARAP/ SÜNNİ ARAP	0
VASİT	Şİİ ARAP/ SÜNNİ ARAP	1
ANBAR	SÜNNİ ARAP	0
BAĞDAT	Şİİ ARAP/ SÜNNİ ARAP	6
SELAHADDİN	SÜNNİ ARAP	3
DİYALA	Şİİ ARAP/ SÜNNİ ARAP/ KÜRT	1 (3 Gaz Sahası)
KERKÜK	KÜRT/TÜRKMEN/ SÜNNİ ARAP	12
SÜLEYMANİYE	KÜRT	0 (2 Gaz Sahası)
ERBİL	KÜRT	3
DOHUK	KÜRT	0
MUSUL	SÜNNİ ARAP/ KÜRT	3

Kaynak: Pınartaş, A., “Irak’ın Geleceği: ABD’nin Çekilmesi ve Muhtemel Senaryolar”, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011, s.84

Bununla birlikte Kuzey de yer alan Kürtler, bölgedeki petrol kaynakları üzerinde tam yetkiye sahip olmayı istemekte, merkezi hükümetten bağımsız olarak yabancı şirketlerle petrolün çıkarılması ve yeni kaynakların araştırılması için anlaşmalar yapmaktadır. Bu durum başta Sünniler olmak üzere ülkedeki diğer grupların tepkisine neden olmaktadır. Bu durum bir yandan ülkedeki etnik unsurların bir arada çalışmasını engellemekte diğer taraftan ise ülkeden ayrılıp bağımsızlık kazanmak isteyen gruplar için petrolün önemli bir gelir kaynağı olmasına neden olmaktadır. Bu da ülkenin bölünmesi kolaylaştırabilecek olumsuzluklardan biridir.

1- Ekonomik Durum

Ülke, 1980'lerde Irak-İran savaşının petrol enerji altyapısına verdiği zararı toparlayamadan, 1990'da Körfez Savaşı ve 2003'de de ABD'nin askeri müdahalesi ile ekonomisini bir türlü doğrultamamıştır. Bu savaşların yanı sıra, ülkeye ekonomik ambargolar konulması Irak'ın uluslararası ekonomiye entegrasyonunu zorlaştırmıştır. 1991 – 1995 yıllarında Birleşmiş Milletler'in Irak'a petrol karşılığı gıda ithalatı teklifi Irak hükümeti tarafından kabul edilmemiş ve Irak bu yıllarda petrol geliri elde edemediği için ülkede fakirlik hızla artmıştır.²⁶

Bu durumda daha fazla direnemeyen Irak Hükümeti 1996 yılında Birleşmiş Milletler tarafından teklif edilen Gıda Karşılığı Petrol Programı (OFF)'nı kabul etmek zorunda kalmıştır. Buna göre Irak Hükümeti'ne sınırlı da olsa petrol ihracı izin verilmiş ancak elde edilecek gelirin gıda ve insani malzeme ithalatında kullanılması şart koşulmuştur. Birleşmiş Milletler 22 Mayıs 2003'de program yürürlükten kaldırılmış ve Irak üzerindeki ticari yaptırımları kaldırmıştır.

2015 verilerine göre ülkenin Gayri Safi Yurtiçi Hasılası (GSYH) 165,1 milyar dolardır. Kişi başına düşen GSYH ise 4.455 \$'dır. Ham petrol ve petrol ürünleri, mineral yakıtlar, damıtma ürünlerinden oluşan ihracatı 54,6 milyar \$ ve ithalatı ise 42,9 milyar \$'dır. Makineler, elektrikli ve elektronik ürünler ve motorlu taşıtlar başlıca ithalat kalemleridir. Ülkede işsizlik oranı %16 civarındadır. Ülkenin en büyük ticaret ortakları Çin, ABD, Türkiye ve Hindistan'dır.²⁷

Irak ekonomisi, kamu ekonomisi ağırlıklıdır. Yatırım projelerinin çoğunluğu kamu bütçesinden karşılanmaktadır. Irak'da bulunan petrol arıtma istasyonları, petrol

²⁶ Çelik, "ABD'nin Irak'tan Çekilmesi Sonrası Ülkenin Hidrokarbon Yakıtları Üzerine Enerji-Politik Hamleler", s.35.

²⁷"Irak'ın Ekonomisi", T.C. Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/irak-ekonomisi.tr.mfa> Erişim Tarihi:21.11.2017

boru hatları, montaj fabrikaları, çimento ve demir-çelik fabrikaları, enerji santralleri devlete aittir. Özel sektörde ise marketler, dokuma tezgahları, şehiriçi nakliye, deri işleme atölyeleri, tamir-bakım-onarım atölyeleri, dikiş-nakış tezgahları ve tarıma dayalı küçük ve orta ölçekli sanayi işletmeleri ile esnaf ve sanatkarlar bulunmaktadır. Irak'da hemen her bakanlığa bağlı devlet (sanayi/ticaret/inşaat) şirketleri bulunmaktadır. Devlet, ülkenin ihtiyaçlarını bu şirketler kanalıyla temin etmektedir. Bu şirketlerin 200 civarında olduğu ve bazılarının çok az hisselerinde özel şahısların payı bulunduğu bilinmektedir. Özel sektör, finansal ve iş tecrübesi açısından yetersizdir. Bu bağlamda ülke okul, hastane, yol/köprü, konut ve altyapı projelerini gerçekleştirebilmek için yabancı firmalara gereksinim duymaktadır.²⁸

Irak, ülke topraklarının yüzde 50'sinden fazlası ekilebilir arazisi olmasına rağmen modern dönemde imkânları kullanamamış olmasından dolayı gıda ithalatçısı durumunda olan bir ülke konumundadır. Bunun yanında uygun doğa koşullarına sahip olmasına rağmen ülkede ormancılık ve balıkçılık gibi sektörler de gelişmemiştir.²⁹

F) ETNİK GRUPLAR VE ÇATIŞMALAR

Irak kurulduğu günden beri hem kendi iç dinamiklerinden kaynaklanan sebeplerle, hem de bölgede etkili olmayı amaçlayan bölge ve dünya devletlerinin müdahaleleri nedeniyle sıkıntılar ve zor günler yaşamıştır. Hatta devletin ilk kuruluş yıllarından itibaren hem sömürgecilerin hem de ülkeyi yönetenlerin yaşadığı en büyük zorluk ülkeyi bir arada tutmak olmuştur.³⁰ Çoğu etnik ayrışmalara ve çatışmalara dayanan iç çatışmalar istikrarın bir türlü sağlanamamasına sebep olmuş, bunun yanında özellikle ABD işgali sonrasında içerde yaşanan bu sıkıntılaradığır bölge ülkeleri ve

²⁸ “*Ekonomik Yapı*”, T.C. Ekonomi Bakanlığı

²⁹ Çelik, “*ABD'nin Irak'tan Çekilmesi Sonrası Ülkenin Hidrokarbon Yakıtları Üzerine Enerji-Politik Hamleler*”, s.36.

³⁰ Mehmet Aydın, *Riskler ve Fırsatlar Kavşağında Irak'ın Geleceği ve Türkiye*, 2.Baskı, Ankara, TEPAV,2007, s.58.

büyük devletlerin müdahalesi de eklenmiştir. İran'ın Şiileri desteklemeleri ve onları kontrol etmeye çalışmaları, ABD'nin Kürtlerle yakınlaşması gibi durumlar etnik gruplar arasındaki anlaşmazlıkların ve çatışmaların artmasına yol açmıştır.

Irak'ta iç dinamikleri belirleyen en büyük unsur muhakkak ülkenin dini ve etnik yapısıdır. Bu farklılıklar temelinde oluşturulan sosyal, ekonomik ve siyasi yaşam ülkenin temel dinamiği olmuş ancak kendi çıkarlarını savunmayı amaçlayan gruplar sık sık karşı karşıya gelmişlerdir. Hem devletin kuruluşu aşamasında, hem de darbeler döneminde ve ardından işgal sürecinde farklı dini ve etnik yapılar farklı görüşleri savunmuş kimi bağımsızlık taraftarı olurken kimi ayrılıkçı bir yaklaşım sergilemiş, kimi işgali desteklerken kimi de işgale karşı mücadele etmiştir.³¹ Neredeyse ülkenin kuruluşundan bu yana bütün grupların ortak bir payda da bulunduğu bir dönem olamamıştır.

Bugüne kadar yaşanan çatışmalara ilaveten ilerleyen dönemde Irak'da ki en büyük etnik çatışmaların hidrokarbon kaynakların paylaşımında yaşanılacağı düşünülmektedir.³² Bugünlerde yaşanan birçok olay bunun ipuçlarını vermekte, bu konuda anlaşmazlıklar bir türlü çözülememektedir.

Hem iktidarların şekillenmesinde hem de muhalif görüşlerin belirlenmesinde önemli rol oynayan etnik ve mezhepsel farklılıklar özellikle 2003 sonrası dönemde daha önce hiç olmadığı kadar Irak'da belirleyici faktör olmuştur. Etnik olarak Irak'ı oluşturan temel unsurlar Araplar, Kürtler ve Türkmenlerdir. Ülke nüfusunun yaklaşık %97'si Müslüman olmasına rağmen bu büyük kitle mezhepsel olarak Şii ve Sünniler olarak ikiye ayrılmıştır. Etnik ayrışmanın yanında bu mezhepsel ayırımda Irak'ın sosyal ve siyasi hayatında oldukça belirleyici ve önemli bir rol oynamaktır.

³¹ Serhat Erkmen, "Irak'ta İşgal Sonrası Siyasal Yaşam ve 2010 Parlamento Seçimleri", **Ortadoğu Etütleri**, Temmuz 2010, C:2, S:3, s.107-145.

³² Güldalı, "2003 Irak İşgali Sonrası Türkiye-Irak İlişkileri", s.26.

Bu grupların Irak'ta coğrafi olarak dağılımına bakıldığında ülkenin güneyinde nüfusun büyük kısmını teşkil eden Şii Arapların, kuzeyde ise Kürtler ve Türkmenlerin bulunduğu, ikisi arasındaki bölgede ise Sünni Arapların yer aldığı görülmektedir (Şekil 1.3). Özellikle 2003 yılında Saddam'ın devrilmesine kadar olan süreçte Sünni Araplar ülke yönetiminde söz sahibi olmuş, sonrasında ise ülke yönetiminde Şiiler ağır basmıştır. Genel manada söylemek gerekirse Irak'ın devlet yönetiminde ne 2003 öncesinde ne de sonrasında etnik ve dini kesimler sahip oldukları nüfus oranında temsil edilmemişlerdir.³³

Şekil.4 Irak'ta ki Etnik Grupların Dağılımı

Kaynak: Aydın M., "Riskler ve Fırsatlar Kavşağında Irak'ın Geleceği ve Türkiye", 2007, TEPAV

1- Araplar

Sayısal olarak nüfusun en büyük etnik kesimini oluşturan Araplar son yıllara kadar kendi içlerinde ortak bir ulusal kimlik oluşturmayı başaramamışlardır. Bunun da

³³ Mustafa Kayar, **Türk-Amerikan İlişkilerinde Irak Sorunu**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2003, s.93.

temelinde yatan neden Arapların mezhepsel olarak Sünni ve Şii olarak 2 ana gruba ayrılmaları ve aşiretçilik anlayışıdır.³⁴

Aynı etnik kökene sahip olmalarına karşın mezhepsel farklılıklar nedeniyle Arap Şii ve Sünnileri arasında ciddi anlaşmazlıklar ve karşıtlıklar vardır. İki grup arasındaki en büyük ayrılık tohumlarının İngiltere tarafından ekildiğini sonraki dönemlerde ise Irak yönetimlerinin ısrarla takip ettikleri ayrımcı politikaların bu sonuca sebebiyet verdiğini söylemek mümkündür.³⁵

Irak devletinin kurulmasının ardından Baas ideolojisi en etkili ideoloji olarak ortaya çıkmıştır. Arap milliyetçiliğini temel alan Baas ideolojisi bu milliyetçi tavrı nedeniyle ülkedeki diğer etnik grupların dışlanmasına yol açmış, Şii Araplar da mezhepsel kaygılarla bu ideolojiye soğuk bakmışlardır. Baas rejiminin uzun yıllar hüküm süren iktidarı sonucunda Sünni Araplar haricindeki etnik gruplar ülke yönetiminde söz sahibi olamamış ve ayrımcı politikalara maruz kalmışlardır. Bunun neticesinde de Şii Araplar ve Kürtler Sünni Arap hakimiyetindeki iktidarlara sürekli bir çatışma içinde olmuşlardır. Bu çatışmalar çoğu zaman silahlı ve şiddet içeren eylemlere neden olmuş bunlar da iktidarlardan aynı şekilde yoğun bir şiddet kullanımı ile bastırılmışlardır. Bu şekilde süre gelen ve ülke üzerinde söz sahibi olmak isteyen dış güçlerin de çoğu zaman iktidarı desteklemesiyle kronik bir hal alan bu çatışmalar günümüze kadar devam etmektedir. Hatta 2003 yılında ABD'nin Irak'ı işgaline, iktidarda etkin olan Sünnilerce karşı çıkılırken bunu fırsat olarak gören Kürt ve Şii gruplarca desteklenmiştir.³⁶ Aynı etnik kökeni paylaşan Sünni ve Şii Araplar'ın çatışmaları bu şekilde ülke kurulduğu günden beri devam etmektedir.

³⁴ İhsan Şerif Kaymaz, "Arap-Kürt Karşıtlığı Temelinde Irak'ın Parçalanmasına Giden Yol ve Türkiye", **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, 2005, C:1, S:1, s.10.

³⁵ Vatansever, "Irak'ın Yeniden Yapılandırılması Sürecinde Şiilerin Rolü", s.54

³⁶ Aydın, **Riskler ve Fırsatlar Kavşağında Irak'ın Geleceği ve Türkiye**, s.60.

a) Sünni Araplar

Irak'ın kuruluşundan beri ülkede Sünni Arapların önemli bir yeri olmuştur. İngiltere Irak devletini kurarken onlara özel önem vermiş bununla birlikte önemli birçok makamı onlara teslim etmiştir.³⁷ Sünni Arapların Irak siyasetinde etkisi özellikle de Saddam Hüseyin devrinde daha da artmıştır. Bu dönemin hâkim gücü olarak görülen Sünni Araplar ülke nüfusunun yalnızca beşte birini oluşturmalarına rağmen yönetimdeki pek çok kilit kademeye gelmeyi başarmışlardır. Bu nedenle yapılan birçok değerlendirmede Sünni Araplar işgal öncesi dönemde Baas yönetimiyle sorunu olmayan tek grup olarak ifade edilmektedir.

Sünni Araplar için durum ABD işgali ve ardından Saddam yönetiminin devrilmesiyle tersine dönmüş, ülke yönetimindeki etkileri azalmakla kalmamış ve aynı zamanda siyasal yaşamdan dışlanmaya başlamışlardır. İlk başlarda Sünni Arapları siyasi hesapların dışında tutan ABD'nin daha sonraları sorunun askeri değil siyasi düzlemde çözülmesinin önemli olduğunu ve Sünni Arapların içinde olmadığı bir düzenin Irak'ın istikrarına fayda sağlamayacağını düşünmesiyle özellikle Saddam karşıtı eski ordu mensupları ve Baasçı'lardan oluşan Sünni Araplar siyasi düzene tekrar entegre edilmeye çalışılmıştır. Ancak bu çabalara rağmen Sünni Arapların savaş sonrası dönemde Irak siyasetinde son derece sınırlı bir etkiye sahip olduğunu söylemek mümkündür³⁸

Sünni Arapların siyasetteki etkisinin azalmasının bir nedeni, Saddam Hüseyin'le kurdukları ittifak nedeniyle diğer Irak'lı grupların düşmanlıklarını kazanmaları olmuştur. Diğer neden ise, Sünni Arapların işgal sonrası kendi aralarında bölünmüş olmasıdır. İşgal sonrasındaki süreçte bir kısım Sünni Arap yeni kurulan hükümette ve siyasi sistemde yer almak isterken diğer kısım ise bu süreci boykot etmiştir. İşgalin

³⁷ Ali, Osman, “Seçimlerde Sünni Arapların Pozisyonu”, Ankara, ORSAM-Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi Tutanakları, Mart 2014, s.13-30.

³⁸ Erkmen, “Irak'ta İşgal Sonrası Siyasal Yaşam ve 2010 Parlamento Seçimleri”, s.107-145.

meşru olmadığını, Saddam yönetiminin devrilmesini desteklemediklerini belirten bu grup siyasi süreci boykot ederek silahlı direnişte bulunmak istemiştir. Hatta ABD'nin Irak'tan çekilmesinden sonra bu grup süreci boykot etmeye devam etmiş ve siyasete katılmamıştır. Sünni Araplar arasındaki bu ayrışma siyasetteki pozisyonlarını zayıflatırken özellikle El Kaide ve IŞİD gibi Sünni tabanlı olduğunu ileri süren terör örgütlerinin güçlenmesine yol açmıştır. ³⁹Sünni Araplar arasındaki bu bölünmenin önemli nedenlerinden biri; Sünni Arap bölgelerinde görülen askeri direnişi kırmayı amaçlayan ABD'nin izlediği parçalama politikası, bir diğeri ise 2005 sonrası iktidara gelen ve büyük oranda Şii Arapların kontrolündeki hükümetlerin uyguladığı Sünni bölgelerde kaos oluşturarak Sünnileri bölme girişimidir. ⁴⁰

Sünni Araplar arasındaki bu bölünmüşlük siyasi uzlaşayı sağlayıp istikrara kavuşmayı hedefleyen Irak'ı da olumsuz etkilemiştir. Irak'ta yapılan Ocak 2005 genel seçimlerini boykot eden Sünni Araplar ve milliyetçiler aynı yılın Ekim ayında yapılan referandumda önceki seçime göre çok daha yüksek bir katılım sağlamışlardır. Ancak Sünni Araplar, bu yüksek katılıma rağmen Şiîlerin bir arada hareket etmesi ve çok sayıda parti ve grup içinde dağılmaları nedeniyle başarısız olmuşlardır. İlk seçimi boykot eden, ikinci seçimden ise beklediğini bulamayan Sünni Arapların Şiîler ve Kürtler arasındaki ittifak tarafından dışlanması 2006 yılından itibaren ülkede şiddet olaylarının daha da artmasına neden olmuştur. ⁴¹

Özellikle 2005 yılında yapılan seçimlerin Sünni Arapların büyük çoğunluğunca boykot edilmesi Irak'ta istenmeyen bir siyasi tablonun ortaya çıkmasına neden olmuş Şii Araplar ile Kürtlerin ağırlık kazandığı bir durumla karşılaşmıştır. Bu iki grubu dengeleyici bir aktör olabilecek aynı zamanda da siyasetin Irak'ın tüm kesimlerini

³⁹Mithat Seloom, "Irak'ın temel sorusu şu: Sünni Arapları kim temsil edecek?", <http://medyascope.tv/2017/01/20/muhanad-seloom-irakin-temel-sorusu-su-sunni-araplari-kim-temsiledecek> Erişim Tarihi:22.03.2017

⁴⁰Ibid.

⁴¹ Vatansever, "Irak'ın Yeniden Yapılandırılması Sürecinde Şiîlerin Rolü", s.42-43.

kapsamasını sağlayabilecek Sünni Araplar'ın siyasetteki etkisizliği özellikle ABD'yi rahatsız etmiştir. Bunun sonucunda ABD bazı girişimlerde bulunarak ve Irak'ta ki siyasi kesimlere baskı yaparak Sünni Arapların siyasete dönmesini sağlamaya çalışmıştır.⁴² Tüm bunların yanı sıra siyasetten uzak kalmanın kendilerine de zarar verdiğini gören Sünni Araplar bazı adımlar atmış bunun sonucunda Irak İslami Partisi hükümette yer almış ve anayasanın yazım sürecine aktif katılımında bulunmuştur.

Özellikle kendilerine en büyük rakip olarak gördükleri Şii Arapların siyasette etkinlik kazanmaları Sünni Arapları siyasi sürece katılmaya zorlayan en önemli sebeplerden bir diğeridir. Şii Arapların gün geçtikçe yönetimde artan etkinlikleri ve Şii gruplarca yapılan baskılar neticesinde tabandan gelen tepkiyle birlikte Sünni Arap politikacılar siyasete dönme kararı almışlardır.

Bu gelişmelerin ardından Sünni Arap siyasiler meclis başkanlığı, başbakan yardımcılığı ve cumhurbaşkanlığı yardımcılığı görevlerini üstlenmiş olsalar da 2005 sonrası Irak hükümetlerinde Sünni Arapların, Şii Araplar ve Kürtler karşılaştırıldığında stratejik bakanlıkları ve önemli pozisyonları elde edemediklerini söylemek yanlış olmaz. Gerek siyasi güçlerini kaybetmeleri ve Irak yönetiminde söz sahibi olamamaları gerekse de kendilerine uygulanan şiddet olayları gibi faktörlerin Sünni Arapların giderek daha çok marjinalleşmesine neden olacağı bu durumda onları er ya da geç bağımsızlık arayışına iteceği düşünülmektedir.⁴³

b)Şii Araplar

Irak nüfusunun %65'ini oluşturan Şiiler ülkede en büyük toplumsal kesimi oluştururlar. Dini ve sosyolojik anlamda bir bütünlük oluşturan Şiilerin bu yapılarıyla

⁴² Erkmen, "Irak'ta Mevcut Siyasi Durum ve Önemli Siyasi Gelişmeler", s.9.

⁴³ Hakan Albayrak, "Sünni Araplara Özerklik Talebi ve Haşd-i Şaabi'nin Statüsü",2016, <http://www.karar.com/yazarlar/hakan-albayrak/sunni-araplara-ozerklik-talebi-ve-hasd-i-saabinin-statusu-2738#>,**Erişim Tarihi:**22.11.2017

siyasal anlamda da ortak hareket etme kabiliyetine en çok sahip olan kesim olduğu düşünülebilir. Özellikle Şii din âlimlerinin toplum üzerindeki etkisi göz önüne alındığında bu birlikteliğin onlar vasıtasıyla kolayca sağlanabileceği fikrine kapılmak zor değildir. Ancak gerçekte durum hiç de öyle değildir ve Irak'taki Şiilerin siyasi açıdan bir bütünlükten uzak ve oldukça parçalanmış bir yapıya sahip olduğunu söylemek daha doğrudur.

Şiiler Irak'taki sayısal çoğunluklarına rağmen uzun bir dönem hatta, ülkenin ABD işgalinin sonrasına kadar siyasette etkili olamamışlardır. Bunun tarihsel arka planında yatan neden ise Şiilerin din âlimlerinin de yönlendirmeleri neticesinde I. Dünya Savaşı sonrası İngilizlere karşı Osmanlı Devleti'nin yanında yer almaları olmuştur. Diğer Arap nüfusunun aksine İngilizlerle işbirliği yapmayan Şiiler bu nedenle özellikle emperyalist güçler tarafından sürekli engellenerek Irak siyasetinde etkili olmalarına izin verilmemiştir.⁴⁴

Sonraki dönemde de Irak'ta etkin güçlere karşı bir muhalefet merkezi olarak görülen Şiiler Baas yönetiminde özellikle Saddam Hüseyin döneminde katliamlar ve işkencelerle sindirilerek zayıflatılmıştır. Bunun sonucunda birçok Şii Arap İran başta olmak üzere başka ülkelere gitmek zorunda kalmış bazıları da siyasetten uzak durmayı tercih etmişlerdir.

Baskılar ve Şii bölgelerindeki geri kalmışlık ve yoksulluk Şii halkı birçok kez isyana sevk ederken Şiilerin bu isyanlarının özellikle vurgulanması gereken önemli bir noktası vardır: Irak'ta diğer (etnik ve mezhep kökenine dayalı) siyasi gruplar yönetime başkaldırılarında özerklik ya da Irak'tan ayrılmayı öncelikli amaç edinirken Şiiler

⁴⁴ Aydın Dursunoğlu, “*Irak'taki siyasal kesimler ve üç verili tanımlama Şiiler Kürtler ve Sünniler*”, **Yakın Doğu Haber**, 21.12.2014, s.1-6.

yaşadıkları büyük sıkıntılara rağmen hiçbir zaman böyle bir amaç gütmemişlerdir.⁴⁵ Şiiler için Irak'ın bütünlüğü önemlidir ancak iktidarların özellikle Baas yönetiminin kendilerine uyguladıkları politikalara karşı bir tepki olarak bu isyanları çıkarmışlar ve sadece iktidarı hedef almışlardır. Hatta Saddam Hüseyin yönetiminin İran'la başlattığı savaş sonrası Şiilerin İran'ı destekleyeceği düşünülürken neredeyse tüm Şiiler Irak ve Saddam Hüseyin tarafında savaşmıştır. İran'ın savaş esnasında Irak'ta ki Şii bölgelerinin kendi topraklarına katılması çabasına en çok karşı koyanlar yine o bölgelerde yaşayan Şiiler olmuştur.⁴⁶

Şiilerin Irak siyasetinde önem kazanması ise İran'da yaşanan İslam Devrim'inden sonra gerçekleşmiştir. Irak'ta da benzer bir devrimden endişe duyan ABD Şii kökenli ama laik siyasetçilere destek olmuş, onlar vasıtası ile Irak siyasetinde belirleyici olmaya çalışmıştır. Laik düşünceli Şiilerin desteklenmesinin asıl amacı Irak'ta da İran'da olduğu gibi bir din devleti kurulmasını önlemektir. Şiilerin desteklenmesi aynı zamanda Saddam Hüseyin yönetimine karşı atılmış bir adım olmuştur. Şii Arapların Irak siyasetinde ve ülke yönetiminde etkinlik kazanması da tam bu dönemde gerçekleşmiştir. Irak siyasetinde ABD tarafından laik Şiilerin desteklenmesi daha sonrasında ise ABD'nin Şiileri sürekli geri plana iten Saddam yönetimini devirmesi ve bunun neticesinde siyasi arayışların ön plana çıkması Şii gruplarda din âlimlerinin yerine siyasetçilerin etkinliğinin artmasına zemin hazırlamış ve böylece Arap Şiiler Irak yönetiminde önemli roller üstlenmişlerdir.

⁴⁵ İnci Muratlı Bezirgan, “ABD ve Irak Şiileri Arasındaki İlişkiler: 2003-2010 Dönemi”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012, Yüksek Lisans Tezi, s.20.

⁴⁶ Hasan Hüseyin Köse, “Şiilerin Irak Siyasetinde Yükselen Etkisi: ABD İşgali Dönemi (2003-2012)”, Ankara, Turgut Özal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, Yüksek Lisans Tezi, s.23-30.

Bunların yanı sıra ABD'nin Irak'ı işgalinin ilk yıllarında daha bütünleşmiş bir görüntü çizen Şii Arapların 2005 yılından itibaren kendi aralarında da ciddi sorunlar yaşamaya başladıkları görülmektedir.⁴⁷

Şii Arapların sahip oldukları büyük nüfus potansiyelinin yanı sıra Irak açısından bir başka önemi de yerleşmiş oldukları bölgelerin önemli petrol kaynaklarına yakın oluşudur.⁴⁸ Irak petrol rezervinin yaklaşık %70'den fazlası başta Basra, Meysan, Dikar gibi Arap Şiiilerin yaşadıkları bölgede bulunmaktadır. Bu da Irak petrolünün güvenliğinin Şii Arapların istikrarıyla doğrudan alakalı olduğu sonucuna ulaşmamıza neden olmaktadır.

2- Kürtler

Son dönemde Irak'ta yıldızı parlayan en önemli etnik grubu Kürtler oluşturur. Daha önceleri herhangi önemli bir siyasi ya da bürokratik makama sahip olmayan Kürtler, tıpkı Şiiiler gibi işgal sonrası dönemde özellikle ABD ile geliştirdikleri sıcak ilişkilerin karşılığını bu şekilde almıştır. Aşiretçilik anlayışının sosyal hayatta en etkin olduğu gruplardan biri olan Kürtler, aşiretlerin bölünmüş yapıları nedeniyle, uzun yıllar boyunca siyasi bir birlik oluşturarak ülke yönetiminde etkinlik sahibi olabilecek bir siyasi güç konumuna gelmek konusunda başarısız olmuşlardır. Bu başarısızlığa neden olan bir diğer önemli sebep ise, Kürtlerin siyasi olarak güçlenmesinin, onların Irak'tan ayrılarak bölgede yeni bir Kürt devleti kurmasının önünü açacağını düşünen ve bu fikre soğuk bakan komşu ülkelerin ve diğer devletlerin Kürtlere yönelik engelleyici politikalarıdır.⁴⁹

Daha Irak'ın kurulma sürecinde kurulacak devlet içerisinde yer alma düşüncesine karşı çıkan ve otonomi talebinde bulunan Kürtler Irak tarihinde en çok

⁴⁷ Bezirgan, "ABD ve Irak Şiiileri Arasındaki İlişkiler: 2003-2010 Dönemi", s.20.

⁴⁸ Vatansever, "Irak'ın Yeniden Yapılandırılması Sürecinde Şiiilerin Rolü", s.42-43.

⁴⁹ Dursunoğlu, "Irak'taki Siyasal Kesimler ve Üç Verili Tanımlama Şiiiler Kürtler ve Sünniler", s.1-6.

isyan çıkaran grup olmuşlardır. Kısa vadede özerklik uzun vadede ise bağımsız bir Kürt devleti kurulmasını amaçlayan Kürtler Irak'ta kurulu düzene karşı gösterdikleri tepkilerin yanı sıra değişik nedenlerle birçok kez isyan çıkarmışlar ancak başarılı olamamışlardır. Kürt siyasi hareketlerinin temelinde yatan bu Kürt devleti kurma ideali Kürt siyasetinin hep en önemli konusu olagelmıştır.

Kürt siyasetinin ve bağımsız devlet idealin en önemli aktörlerinden biri Molla Mustafa Barzani ve onun kurduğu Kürdistan Demokrat Partisidir. 1932, 1935 ve 1936 yıllarındaki Barzani ailesinin önde gelen üyelerince çıkarılan ayaklanmaların ardından Kürt devleti kurma ideali için uzun yıllar boyunca mücadele etmiş olan Molla Mustafa Barzani'nin önderliğindeki Kürtler 1943 yılında tekrar isyan etmişler ancak bu isyan da bastırılmış ve Molla Mustafa Barzani ülkeden kaçmak zorunda kalmıştır. 14 Temmuz 1958'de Abdülkerim Kasım ve Özgür Subaylar'ın Irak'ta yaptıkları darbe sonrası 11 yıl aradan sonra Molla Mustafa Barzani tekrar Irak'a dönmüş bu darbe Kürtler için önemli bir dönemin başlangıcı olmuştur. Darbe sonrasında Cumhurbaşkanı olan General Abdülkerim Kasım'ın Molla Mustafa Barzani'yi ülkeye davet etmesindeki amacı Kürtlerin desteğini kazanmaktır.⁵⁰

1946 yılında Molla Mustafa Barzani tarafından kurulan Kürdistan Demokrat Partisi o dönem Kürtleri temsil eden en önemli siyasi hareket olmuştur. Farklı görüşteki Kürtler'in bir arada siyaset yaptığı partide Barzani'nin rakip aşiretlerin gücünü kırmaya yönelik attığı tek taraflı adımlar ayrılıklara neden olmaya başlamış özellikle sol görüşlü Kürtlerin partiden kopuş süreci başlamıştır. Kürtler Baas'ın Irak'ta yönetimi ele geçirmesinin ardından, okul ve üniversitelerde Kürtçe eğitime izin verilmesi, Süleymaniye'de ilk Kürt üniversitesinin açılması ve Nevruz'un ulusal bayram ilan edilmesi gibi bazı kazanımlar elde etmişlerdir. Ancak özerklik görüşmelerinde

⁵⁰ Mehmet Fatih Çiçek, *“Türkiye ve Irak Kürt Ulusal Hareketlerinin Karşılaştırmalı Analizi (1958-1999)”*, Ankara, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, Yüksek Lisans Tezi, s.71-104.

istedikleri sonucu elde edemeyip görüşmeler esnasında devre dışı bırakılan Molla Mustafa Barzani'nin de özerklik talebini kabul eden anlaşma metnini imzalamaması partinin bölünmesiyle sonuçlanmıştır.⁵¹

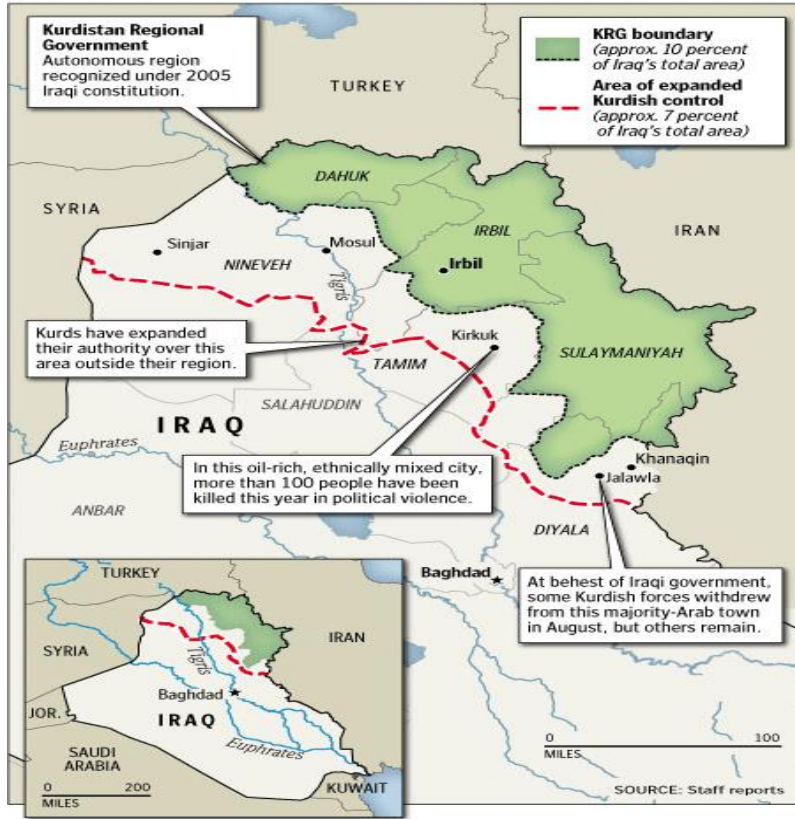
Baas yönetimi ve özellikle Saddam döneminde Kürtleri dışlayıcı politikalarının yanında Kürt gruplarındaki parçalanmışlık onların ülkede etkin bir konuma gelmesini engellemiştir. Ancak işgal ve sonrası dönemde Kürtlerin desteğini almayı amaçlayan ABD tarafından Kürtler ön plana çıkarılmış ve söz konusu unsur ülke yönetiminde söz sahibi olmaya başlamıştır. Ancak bu durum kolay bir şekilde gelişmemiş Kürt grupların özellikle birbirleriyle olan rekabetleri ve bunun sonucu ortaya çıkan parçalanmışlık uzun yıllar etkisini göstermiştir. Öyleki Irak'lı Kürtler kendi aralarındaki anlaşmazlıkların bedelini kendi içlerindeki çatışmalarla ve yaşanan sıkıntılarla ödemişlerdir.⁵²

Kürtlerin kaderini değiştiren olaylar ise, Irak'ın işgali ve Saddam yönetiminin ABD tarafından devrilmesi sonrası gerçekleşmiştir. ABD'nin desteğini de fırsat bilen Kürtler ilerde bağımsızlık hayallerini gerçekleştirebilecek bir ortam yaratma gayreti içerisinde olmuş ve bu yönde politikalar izlemişlerdir.⁵³ Ellere geçen bu tarihi fırsatı kullanarak kazanımlarını artırma ve bunları kanunlarla koruma yoluna giden Kürtler Irak Anayasası'nın hazırlanması aşamasında da ortak hareket ederek gerek ülke içinde yaşanan gelişmeleri gerekse dış güçlerden aldıkları desteği kullanarak Irak'ın kuzeyindeki Irak Kürdistan Bölgesel ismiyle Erbil, Dohuk ve Süleymaniye şehirlerini içeren bölgenin federe birim olarak kabul edilmesini sağlayarak, bu hususu anayasal güvence altına almışlardır.

⁵¹ Lokman Baştürk, Fevzi Torlak, Sinan Ziya, Akkaya G.N., Küçükkeleş M., Demir, Z.S., *"Irak Siyasetini Anlama Klavuzu"*, SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Raporu, s.38.

⁵² Dursunoğlu, *"Irak'taki Siyasal Kesimler ve Üç Verili Tanımlama Şiirler Kürtler ve Sünniler"*, s.1-6.

⁵³ Pınartaş, *"Irak'ın Geleceği: ABD'nin Çekilmesi ve Muhtemel Senaryolar"*, s.89.

Şekil.5 Tartışmalı Bölgeler

Kaynak: Pınartaş, A., “İrak’ın Geleceği: ABD’nin Çekilmesi ve Muhtemel Senaryolar”, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011 s.91

Kürtlerin bir sonraki hedefi ise petrol kaynaklarına sahip olmak ve coğrafi alanlarını genişletmektir. Bu hedef Araplarla “Tartışmalı Bölgeler” sorununa neden olmakta ve Kürtlerin bölgedeki talepleri nedeniyle çözülememektedir. Kürtler kendi hazırladıkları taslak anayasalarında Kerkük vilayeti başta olmak üzere Diyala vilayetinin doğusunda bulunan Cevlele dâhil Hanekin’e kadar uzanan bölgenin, Musul vilayetinin batısında ve Suriye sınırına yakın bölgedeki Sincar ile Selahaddin vilayetinin kuzeyindeki bazı yerlerin kendi bölgelerine dâhil olduklarını iddia etmektedirler (Şekil 1.4).

Bu bölgeler arasında en kritik öneme sahip yer Kerkük’tür. Kürtler burayı ekonomik sigortaları olarak görmektedir. İşgal Savaşından sonra tapu kayıtlarının

yakılması ve bölgeye önemli sayıda Kürt nüfusun yerleştirilmesinin amacı şehirdeki demografik yapıyı Kürtler lehine olacak şekilde değiştirmektir. Çünkü 2003'ten önce Kerkük'te kürtler Saddam tarafından dışlanmıştır. Kürtlerin temel hedeflerinin bağımsızlık olduğu göz önüne alındığında bölgeden elde edilecek petrol gelirlerinin önemi daha net ortaya çıkmaktadır.

3- Türkmenler

Irak'taki etnik gruplarından bir diğeri de Türkmenlerdir ve Irak resmi makamlarına göre Irak nüfusunun %5'lik kısmını oluşturmaktadırlar. Türkmen nüfusunun olduğundan az olmasının nedenlerinden biri Irak merkez yönetiminin baskısı sonucu Türkmenlerin büyük bir kısmının değişik bölgelere göç etmek durumunda kalmalarıdır.⁵⁴Türkmenler yaşam alanları çöller olan bedevi Araplarla dağlık bölgelerde yoğunlaşan Kürtlerden farklı olarak ticaret, hayvancılık, tarım ve sanatla uğraşırlar. Büyük baskı altında kalmalarına rağmen milli kültürlerini korumayı başaran Türkmenlerin kültür düzeyleri yüksektir ve geleneklerine de son derece bağlıdırlar.Arap ve Kürt aşiretlerinde görülen feodal sistem Türkmen bölgelerinde rastlanmaz.⁵⁵

Uzun yıllardır Irak topraklarında yaşayan Türkmenler özellikle Osmanlı zamanında yönetimde oldukça etkin olmuşlardır. Irak halkının eğitimi yüksek ve aydın bölümünü oluşturan Türkmenler, Şiilerin ve Kürtlerin aksine daha barışçıl siyaset yollarını denemişlerse de onlar da Irak yönetimlerinin kötü uygulamalarının hedefi olmaktan kurtulamamışlardır.⁵⁶

İngilizler'in Irak'ı işgalinin ardından Türkmenler işgale karşı direnmiş, İngilizlerin Osmanlı aleyhine propagandasına karşı mücadele etmişlerdir. Bu durum ve

⁵⁴ Selim Vatandaş. *Türkiye ve Irak İlişkilerinde Türkmenler: Körfez Savaşı Sonrasından Günümüze*, Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, Yayımlanmış Yüksek Lisan Tezi, s.110.

⁵⁵ Kayar, *Türk Amerikan İlişkilerinde Irak Sorunu*, s. 85.

⁵⁶ İbrahim Yılmaz, *“Geçmişten Günümüze Irak'ta Türkmen Politikası”*,İZMİR,Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 2006, C:12, S:13, s.127–142.

Türkmenlerin Türkiye ile yakın ilişkileri hem İngilizlerin hem de manda yönetimi sonrasında Irak devletinin Türkmenleri sindirme ve siyasi hayattan dışlama politikaları uygulamalarına neden olmuştur.⁵⁷ Irak'ın bütünlüğünü savunan Türkmenlerin gördüğü baskılar Baas yönetimi altında da devam etmiş bu dönemde Türkmenler Araplaştırılmaya çalışılmış, liderleri idam edilmiş, köylerini yıkılmış ve Arap köylerine göçe zorlanmışlardır.

Türkmenlerin en organize ve güçlü siyasi hareketi 1995 yılında “Irak Türkmen Cephesi” adı altında kurulmuş, amacı ise Türkmenlerin siyasi dağınlığının önüne geçerek Türkmenlere siyasi bir vizyon çizmek olmuştur. Irak Milli Türkmen Partisi, Türkmeneli Partisi, Türkmen Bağımsızlar Hareketi, Türkmen Kardeşlik Ocağı, Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı, Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği gibi oluşumların tek çatı altında birleşerek oluşturdukları Irak Türkmen cephesi, Irak Türkmenlerinin tamamını temsil eden, herhangi bir mezhebi ya da bölgesel ayrım gözetmeyen tek ve merkezi siyasi örgüt niteliğindedir. Irak Türkmen Cephesi Türkmenleri bir araya toplama ve Irak'ta siyasi süreçte onları temsil adına başarılı olsa da ülke siyasetinde etkinlik sahibi olduğunu söylemek zordur.

2003 yılında Saddam yönetiminin devrilmesinden sonra o zaman kadar Sünnilerin kontrolünde olan ülke yönetimi Kürt ve Şii grupların ellerine geçmiş ancak Türkmenler açısından olumlu sayılabilecek herhangi bir durum olmamıştır. 2005 yılında kabul edilen yeni anayasada Türkmenler istediklerini elde edememiş, Araplar ve Kürtlerin arkasında 2. planda kalmışlar ve yapılan seçimlerde de ülke siyasetinde etkinlik kazanmayı başaramamışlardır.⁵⁸ Bu durumun en önemli göstergelerinden biri ABD tarafından oluşturulan 25 kişilik geçici Yönetim Konseyi'nde Türkmenlerin yalnızca bir kişiyle temsil edilmesi olmuştur. Bununla birlikte 2004'te egemenliğin

⁵⁷S.Abrahim, “*Irak'ın Anayasal Yapısında Türkmenlerin Hukuki Pozisyonu*”, Ankara,Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010,Yüksek Lisans Tezi, s.1-7.

⁵⁸Abraham, “*Irak'ın Anayasal Yapısında Türkmenlerin Hukuki Pozisyonu*”, s.15-16.

Iraklılara devri sırasında kurulan geçici hükümette de Türkmenlere sadece bir bakanlık verilmiştir.⁵⁹ 2010 yılında yapılan seçimlerde ise Türkmenler değişik ittifaklar altında seçime girmiş ve toplamda 10 milletvekilliği kazanmışlardır. Kabinede de 3 bakanlık ile temsil edilmişlerdir.⁶⁰

4- Diğer Azınlıklar

Irak, çok büyük bir kısmı Müslüman olan ülke nüfusunun yanında bulunduğu coğrafyanın tarih boyunca birçok dini düşünceye ev sahipliği yapmasından dolayı değişik dinlerden de insanlara ev sahipliği yapar. Sayıları tam olarak bilinemese de bu kesimin büyük bölümünün Hristiyan olduğu düşünülmektedir. Ancak işgal sonrası dönemde yaşanan gelişmeler ve artan şiddet nedeniyle Hristiyan nüfus eskisine oranla azalmıştır.⁶¹

Irak'ta Hristiyan kesimde de tıpkı Müslümanlarda olduğu gibi mezhepsel bir birlik yoktur. Keldaniler, Asuriler, Doğu Ortodoks olan Ermeni ve Süryaniler ülkedeki Hristiyan nüfusu oluştururlar. Hristiyan nüfusun büyük bir kısmı Erbil, Musul, Kerkük, Bağdat ve Basra'da yaşamaktadır.

Hristiyanların dışında Irak'ta bulunan diğer dini gruplar ise çoğunluğu Musul'da yaşayan Yezidiler, Şabaklar ve Bahaîler'dir. Bu gruplardan bir kısmı sadece dinlerini veya inanışlarını değil aynı zamanda otantik dillerini de korumakta ve yaşatmaktadırlar. Özellikle köylerde ve küçük yerleşim birimlerinde hâlâ devletin resmi dili olan Arapça ve Kürtçedir, başka diller konuşan ve Arapça bilmeyen insanlar

⁵⁹ Bilgay Duman, "Irak Kürt Bölgesinde Yasemin Kokusu", *Ortadoğu Analiz Dergisi*, 2011, C.3, S:27, s.40-43.

⁶⁰ *Iraqi Cabinet*", <http://www.iraq-businessnews.com/2010/12/22/full-list-of-iraqs-newcabinet/2/>, **Erişim Tarihi:** 28.11.2017

⁶¹ Erkmen, "Irak'ta İşgal Sonrası Siyasal Yaşam ve 2010 Parlamento Seçimleri", s.112.

vardır.Yapılan bir araştırmaya göre Irak'ta halen 31 dil, lehçe veya ağızkonusulmaktadır.⁶²

G) IRAK SORUNUNUN ABD'NİN BÖLGESEL ÇIKARLARINA VE POLİTİKALARINA ETKİSİ

ABD'nin ekonomisi büyük ölçüde petrol ve doğalgaza bağımlıdır ve dünya nüfusunun yaklaşık % 4,2 sini oluşturmaya karşın bir yılda dünyada tüketilen petrolün % 23,9'una karşılık gelen 943,1 milyon ton petrolü tek başına tüketir.⁶³ Bunun yanı sıra son yıllarda büyük bir hızla büyüyen ve bu nedenle geleceğin küresel güçleri olacağı düşünülen Hindistan ve Çin gibi ülkelerde büyümelerini devam ettirmek ve sanayileşmelerini daha yukarı taşımak için petrol ve doğalgaza bağımlıdırlar. Bu petrolün de büyük kısmı içinde Irak'ın da bulunduğu Ortadoğu coğrafyasındadır. Bu noktada hem önemli bir rezerve sahip olması hem de diğer önemli petrol üreticisi ülkelere yakın konumu Irak'ı ABD için çok önemli bir hale getirmektedir. ABD ekonomisini ayakta tutmak ve küresel güç olma niteliğini kaybetmemek için Irak'a özel bir önem vermektedir. Petrol meselesinin yanı sıra bölgede söz sahibi olmaya çalışan diğer devletlerin kontrol ve baskı altında tutulması noktasında da ABD, Irak üzerinde küresel politikalar üretme çabasındadır.

Irak'ın ABD açısından bu kadar önemli olması nedeniyle Irak işgali ve sonrasında hem ülke de hem bölgede yaşanan gelişmeler ABD'nin bölgesel çıkarlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Süreçte yaşanan sıkıntılar ve ortaya çıkan problemler stratejilerini olumsuz etkilemekle kalmamış aynı zamanda bölgesel ve küresel

⁶² Vatansever, "Irak'ın Yeniden Yapılandırılması Sürecinde Şiilerin Rolü", s.50-51.

⁶³ Çakır, "Irak Ekseninde ABD ve Türkiye'nin Politikaları", s.23.

politikalarını uygulama maliyetlerini arttırmıştır. ⁶⁴ABD'nin bölgesel politikasını ve çıkarlarını etkileyen faktörleri beş ana başlık altında incelemek mümkündür:

1-Küresel Düzeyde Güven Kaybı ve Amerikan Karşıtlığının Artması

Irak'ın işgal edilme sürecinde ABD tarafından işgale gerekçe olarak öne sürülen sebeplerin zayıf olması ya da bu gerekçelerin ispatlanamamış olması nedeniyle ABD'nin güvenirliliği sarsılmış bunun sonucunda da Soğuk Savaşın ardından geliştirdiği bölgesel işbirliği modelleri ve çok taraflı işbirliği çalışmaları zarar görmüştür. Ancak zarar gören sadece ABD'nin itibari olmamış bunun yanında küresel ölçekte oluşturmaya çalıştığı sistemin de güvenirliliği sarsılmıştır. ABD en yakın müttefikleriyle bile görüş ayrılıkları yaşamıştır. Amerikan politikalarına karşıtlık olarak başlayan süreç sonrasında dünya çapında bir ABD karşıtlığına dönüşmüştür.

ABD'nin bölgede ve Irak'ta yerleştirmeye çalıştığı özgürlük, demokrasi ve liberalizm gibi kavramlar ABD'nin inandırıcılığını yitirmesi nedeniyle kabul görmemiş, bunların ABD'nin politikalarını gizlemeyi amaçlayan araçlar olduğu düşünülmüştür. Bu nedenle ABD'nin terörle mücadele ve kitle imha silahlarının yayılmasının engellenmesi söylemleri, “petrol kaynaklarının denetim altına alınması” ile eşdeğer anlaşılmıştır. Bu nedenle ABD'nin bölgedeki önemli projelerinden biri olan Büyük Ortadoğu Projesi çoğu kişi tarafından negatif anlamlarla dolu ve kötü niyetleri gizleyen itici bir kavram olarak değerlendirilmiştir.⁶⁵

Bu değerlendirmeler ABD'ye pahalıya mal olmuş, Washington yönetimi tarafından atılan her adım kötü niyetin saklandığı düşüncesiyle tepkiyle karşılanmış ve ABD karşıtlığının artması ile sonuçlanmıştır. Şüphesiz bu durumun ortaya çıkmasında

⁶⁴ Aydın, *Riskler ve Fırsatlar Kavşağında Irak'ın Geleceği ve Türkiye*, s.58.

⁶⁵ Bulut, *“Birinci ve İkinci Körfez Savaşı'nda ABD Politikası”*, Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, Yüksek Lisans Tezi, s.143-145.

ABD'nin Irak'ta yol açtığı olumsuzluklar ve önalıcı şiddet kullanımı ve bunun karşılık bulması ile ortaya çıkan şiddet sarmalının da önemli payı vardır.⁶⁶

Bölge hükümetleri de bu durumdan oldukça etkilenmektedir. Çünkü bir taraftan ABD'nin dayatmaya çalıştığı politikalar diğer taraftan ABD'ye karşı çıkan vatandaşlar hükümetleri zorlamakta hatta ülkelerin iç dengelerinde krizlere neden olmaktadır. Bu nedenle ABD ile birlikte hareket etmek eskisine göre çok daha maliyetli olmaktadır.

2- Amerikan Askeri Gücünün Sınırlarının Ortaya Çıkması

Soğuk Savaş sonrası döneme dünyanın en önemli askeri gücü olarak giren ABD, kullandığı ileri teknoloji ve devasa savunma harcamalarıyla bu üstünlüğünü uzun süre tüm dünyada kabul ettirmiştir. Körfez Savaşı'nda da oldukça başarılı olan ve kısa zamanda az sayıdaki askerle Irak'ı işgal eden ABD ordusu Irak ordusunu kolaylıkla yenilgiye uğratmıştır. Ancak 2003 işgali sonrasında da Irak 3 hafta gibi kısa bir sürede işgal edilmiş ve ABD tarafından savaşın kazanıldığı ilan edilmiş olsa da, savaşın ardından başlayan direniş ve eylemler zamanla iç savaşa dönüşmüştür. Bu durum ABD'nin askeri gücünün zayıflıklarını ortaya koymuş ve çatışmanın karakteri değiştiğinde işlevsizleştiğini kanıtlamıştır.

Büyük teknolojik imkanlar ve devasa para gücüne rağmen Irak'ta başarısız olunması hem bölgedeki diğer ülkelere hem de devlet dışı aktörlere cesaret vermiştir. ABD'nin zayıf noktalarını da ortaya çıkaran bu durum bölgesel aktörlerin elini güçlendirirken, radikal örgütlerin saldırılarındaki zayıfların artmasına yol açmıştır. Asimetrik tehditlerin etkileri Irak'la sınırlı kalmamış ve kısa sürede Afganistan'dan, İran'a, Türkiye'den, Lübnan'a kadar yayılmıştır. Şiddeti kullanan örgütlerin bu yöntemleri öğrenmesi ve her geçen gün yeni taktiklerle geliştirmesi ABD'nin endişelerini arttırmıştır. Bu durum aynı zamanda ABD'nin bölgede ilerleyen

⁶⁶Aydın, **Riskler ve Fırsatlar Kavşağında Irak'ın Geleceği ve Türkiye**, s.38.

dönemlerde yaşayacağı çatışmalarda caydırıcılığının azaldığını ve işinin daha da zorlaştığını kanıtlamaktadır.⁶⁷

3-Özgüven Kaybı

Güvenliği bir türlü sağlamayı başaramayan ABD'nin sivillere uyguladığı şiddet de bu sorunun çözülmesine fayda sağlamamış hatta ilk başta işgali destekleyen kesimlerin bile işgalcilere ve yeni yönetime karşı çıkmasına sebep olmuştur. Şiddet olaylarının artması ABD ordusunun kayıplarını da arttırmıştır. Kamuoyu tam olarak Irak işgalinin gerekçelerine inanmamışken, Irak halkına ahlak sınırlarını zorlayan davranışlarda bulunulması hem dünyada hem de ABD'de işgalin sorgulanmasına neden olmuştur. Yaşanan bu olumsuzluklarla birlikte kendini dünyanın tek süper gücü olarak gören ABD'nin Irak'ta bir türlü başarılı olamayışı büyük bir özgüven kaybına yol açmıştır. ABD kamuoyunda Vietnam da içine düşülen durumla benzer bir duruma düşüleceği endişesi yaygınlaşmış ve bu tartışmalar neticesinde Başkan George W. Bush bu karşılaştırmaları uzun süre reddetse de nihayetinde iki olayda da benzerlikler olduğunu kabul etmek zorunda kalmıştır.⁶⁸

Birleşmiş Milletler'in dışlanması ve tek taraflı hareket edilmesi nedeniyle yaşanan meşruiyet krizi, yaşanan sivil ölümleri, işkence iddiaları ve basına bunla ilgili yansıyan görüntüler Irak krizinin derinleşmesine ve ABD'nin prestijinin sarsılmasına neden olmuş, durum ABD halkında da büyük bir özgüven kaybıyla neticelenmiştir. Bu durum aynı zamanda Orta Doğu politikalarında güç kullanımının fayda sağlamadığını göstermiş bu da bölgedeki hedeflere ulaşabilmek için izlenecek stratejilerin değişmesi gerektiğini ortaya koymuştur.

⁶⁷ Bulut, “ Birinci ve İkinci Körfez Savaşı 'nda ABD Politikası ”, s.146.

⁶⁸ M. Tran, ”Bush accepts Iraq-Vietnam war comparison”,

<https://www.theguardian.com/world/2006/oct/19/usa.iraq1> Erişim Tarihi: 30.11.2017

4-Irak Savaşı'nın Bölgesel Dengeler Üzerine Etkileri

Ortadoğu'da ki tüm dengeleri değiştiren Irak sorunu bölgede Şii hakimiyetini arttırmış ve birçok Körfez ülkesinde istikrara olumsuz tesir etmiştir. ABD, Türkiye, Suudi Arabistan gibi müttefik olarak gördüğü ülkelerle bile derin görüş ayrılıklarına düşmüş ve bu ülkelerle olan ilişkiler ciddi yaralar almıştır. Hatta Irak sorunu nedeniyle bölgede yaşanan gelişmelerin en büyük olumsuzluklarını ABD'nin müttefiklerinin aldığını söylemek de yanlış olmayacaktır.⁶⁹

Türkiye'nin Irak'taki operasyonlar için ABD askerlerinin ülke topraklarını kullanımına karşı çıkması, ABD'nin de bu nedenle Irak'taki Kürtlerle yakınlaşması değişen güç dengelerinin ve bozulan stratejik ortaklıkların en güzel örneğidir.

Bunların yanı sıra Irak işgali bölgede birlikte hareket eden İran ve Suriye'nin bölgede önemli avantajlar kazanmasına yol açmış, Şiilerin Irak siyasetinde etkinliği İran'ın bölgedeki etkinliğini arttırmıştır. Bu durum da İran'ın Şii nüfusun yoğun olarak bulunduğu Suriye, Lübnan ve diğer Körfez ülkelerindeki kontrolünün artmasıyla neticelenmiştir. Suriye ise ABD'nin bölgede kaybettiği zeminden dolayı daha rahat hareket eder hale gelmiş ve ABD kaygısından uzaklaşmıştır. Kürtler ve Şiiler gibi unsurlar bölge devletlerinin zayıflığından faydalanarak bölge siyasetinde etkinlik kazanmışlardır.⁷⁰

5-Enerji Güvenliği ve Irak Sorunu

Enerji kaynaklarının denetimini sağlamak ve bu kaynakların rakip güçlerin eline geçmesini engellemek bir süper güç için kendi hegemonik üstünlüğünü sürdürebilmesi ve diğer ülkelerin kaderini belirleyebilecek gücü elinde bulundurması açısından çok

⁶⁹ Aydın, **Riskler ve Fırsatlar Kavşağında Irak'ın Geleceği ve Türkiye**, s.44.

⁷⁰ Bulut, **Birinci ve İkinci Körfez Savaşı'nda ABD Politikası**, s.148-149.

önemlidir.⁷¹Irak savaşı ve sonrasında yaşanan istikrarsızlık hem ABD hem de diğer devletler açısından büyük önem taşıyan enerji kaynaklarının güvenliğinin sağlanmasında ve bu kaynakların dünya pazarlarına ulaşımında büyük sorunlara yol açmıştır. Bunun yanı sıra Irak'ın petrol üretiminde büyük bir düşüş yaşanmıştır. Bu nedenlerle petrol fiyatları işgal öncesinin 3 katına kadar çıkmıştır.

Bölgedeki tüm dengelerin alt üst olmasıyla, Şii nüfus üzerindeki hakimiyeti İran'ın petrol ticareti için çok önemli bir nokta olan Basra Körfezi'nin kontrolünü eline almasına sebep olmuş, Tahran istediğinde bu bölgede yer alan ülkelerdeki Şii nüfusu vasıtasıyla bölge ülkelerinde istikrarsızlık oluşturabilecek konuma gelmiştir. Bu durumun yanı sıra işgal altındaki Irak'ta terör örgütleri için elverişli bir ortam oluşmuş bu örgütler hem Irak hem de bölgede ABD ile iyi ilişki içindeki diğer petrol üreticisi ülkeler için ciddi bir tehdit haline gelmişlerdir. Özellikle petrol ve doğalgaz tesislerinin güvenliğinin tam olarak sağlanmasındaki zorluklar, kolayca büyük zararlara yol açabilecek yapıları bu tesisleri terör örgütleri için hem kolay hem cazip bir hale getirmiştir. Aynı durum petrolün dünya pazarına taşınmasını sağlayan boru hatları için de geçerlidir.⁷²

Bu noktada önemli bir diğer konu ise, Irak'ın sahip olduğu büyük petrol zenginliğinin ülkenin bütünlüğünü sağlamayacağı şeklindeki ABD yaklaşımının gerçekleşmemesidir. Petrol kaynaklarına sahip olmayan Sünnilerin Kürtlerle ve Şiilerle birlikte yaşamak zorunda kalacağı öngörüsü gerçekleşmemiş, aksine etnik grupların çatışmasında en önemli sorunların başında bu petrol kaynaklarının paylaşımı gelmiştir. Petrolü kontrol edenler bu ayrıcalıklı konumlarını kaybetmek istemezken petrol de söz sahibi olmayan gruplar petrol pastasından pay almak için diğer gruplarla mücadeleye girişmişlerdir.

⁷¹Tayyar Arı, **Irak, İran ve ABD: Öyleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2004, s.51.

⁷² Neal Adams, **Terrorism & Oil**, Oklahoma, PennWell Publishing, 2003. s.1-12.

II. BÖLÜM:

2012 SONRASI ABD-IRAK İLİŞKİLERİ

A) ABD’NİN İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI’NDAN 1990’LI YILLARA KADAR IRAK SİYASETİ

ABD’nin hem Ortadoğu’da hem de Irak’ta ki politikalarının gerçek anlamda netleşmesi 2. Dünya savaşının ardından gerçekleşmiştir. ABD’nin Irak’a olan ilgisini anlamak için Ortadoğu’nun dünya ve ABD açısından öneminden bahsetmekte fayda vardır.

ABD bölgenin çok yönlü yapısından dolayı Ortadoğu’daki politikalarını çok değişik faktörler üzerine oturtmuştur. Bu faktörlerin başında ise güvenlik, ekonomik ve stratejik konular gelmekle birlikte ABD’nin bölgedeki bir diğer önceliği de İsrail olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı’nın ardından savaştaki başarılarının yanı sıra diğer büyük ülkelerin savaştan önemli oranda güç kaybederek çıkmalarıyla ABD dünyanın en güçlü devletlerinden biri hatta en güçlüsü olarak dünya siyaset sahnesinde yer almıştır. Bu siyasi kazanımla birlikte, savaşın hemen akabinde ABD ekonomisi büyük gelişme kaydetmiş, teknoloji, havacılık, savunma ve silah sanayilerinde yaşanan çok hızlı gelişim neticesinde askeri ve ekonomik alanda da dünyanın lideri konumuna yükselmiştir. Bunun neticesinde ABD, savaş sonrasında bir bakıma kendini dünyanın geri kalanından izole eden siyasi anlayışı terk ederek o güne kadar özellikle Batı devletlerince belirlenen dünya siyasetinde etkin olmaya çaba harcamıştır. Mevcut

kurulu düzeni kendi çıkarına uygun bulmayan ABD bunu değiştirmek için çabalamış ve bu nedenle dünya siyasetine ağırlığını koyacak adımlar atmıştır.⁷³

ABD'nin bu yeni yaklaşımının yanı sıra bölgenin sahip olduğu değerli enerji kaynakları ve bölgenin Sovyet egemenliğine bırakılmaması düşüncesi Ortadoğu'nun öneminin artması ve ABD'nin bölgeye ağırlığını koymasıyla neticelenmiştir. ABD bölgeyi kontrol ederek enerji güvenliğini sağlamayı, bu yolla da ekonomik kazanımlar elde etmeyi amaçlarken bölgedeki Sovyet ağırlığını da kırmayı planlamıştır. Bölgenin ABD nezdinde bu kadar önemli hale gelmesiyle bölgenin önemli ülkelerinden ve petrol bakımından da en zenginlerinden biri olan Irak üzerindeki politikaları da yavaş yavaş şekillenmeye başlamıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından bölgede kurulan ittifaklarla Sovyet tehdidini kıracağını düşünen ABD, bölge ülkelerini bu ittifaklara katılmaya ikna etmeye çabalasa da Arap milliyetçiliği düşüncesi bu fikrin uygulanmasını zorlaştırmıştır. Ancak Irak'ta farklı bir durum vardır ve Irak'ı yöneten monarşi rejimi ülkede komünizmin güçlenmesinden endişe duymuş ve bu nedenle SSCB'ye karşı ABD ile yakın ilişkiler kurmaya sıcak bakmıştır. Böylelikle her iki tarafında çıkarına gözüken ABD-Irak yakınlaşması başlamıştır. Bu sürecin sonunda 1955 yılında kurulan Bağdat Paketi, Irak'ın ABD nezdindeki önemini daha da arttırmış ve Irak artık hem ekonomik hem siyasi olarak ABD için bölgenin en önemli ülkesi haline gelmiştir.⁷⁴

1958 yılında Irak'ta gerçekleşen darbe ve monarşi rejiminin yıkılması ile ABD'nin Irak'la olan ilişkileri yeni bir döneme girmiş ve bozulmaya başlamıştır. Yeni yönetimin Bağdat Paketi'nden çıkmakla kalmayıp Sovyetler Birliği ile yakın ilişkiler geliştirmesi ve ABD'nin petrol politikalarından duyduğu rahatsızlık, ilişkileri bozan

⁷³Gürbüz, "Petrol, Petrol Politikaları Ve Orta Doğu: Global Politikaların Bölgesel Yansımaları Ve Irak Savaşı, s.133-168.

⁷⁴Erkmen, 1945–1989 Yılları Arasında ABD'nin Kuzey Irak Politikası, s.74.

faktörler olarak ön plana çıkmıştır. ABD Başkanı Eisenhower'ın bu nedenlerle Irak'ta yaşanan devrimi Kore Savaşı'ndan sonraki en tehlikeli gelişme olarak ifade etmesi ve ABD'nin devrimin etkisinin bölge ülkelere de yayılmasını engellemek için Ürdün ve Lübnan'a asker göndermesiyle ilişkiler daha da bozulmuştur. Hatta Irak'ta ABD'nin mevcut yönetimi yıkıp yerine kendine yakın bir hükümet kurmayı planladığı söylentileriyle ilişkiler daha da gerilmiştir. Bu olumsuz sürecin boyutu CIA tarafından Devlet Başkanı Abdülkerim'e bir suikast düzenlenmesine kadar varmış ancak bu suikast başarısız olmuştur.⁷⁵ Bu dönemde ABD'nin Irak politikaları tıpkı 2. Dünya Savaşı'nın ardından olduğu gibi Sovyetler Birliği'nin bölgede nüfuzunu kırmak ve ülkedeki siyasi dengeleri etkileyerek petrol kaynaklarını da kontrol etmek olarak özetlenebilir.

1963 yılında ise ABD'nin artık ülkenin başında görmek istemediği Abdülkerim Kasım'ın devrilmesiyle neticelenen ABD destekli darbeye iki ülke ilişkilerinde yeni bir döneme girilmiştir. Bu darbeye ABD kendine yakın bir hükümet kurma planları yapmaya başlamışken bu darbenin üzerinden henüz altı ay geçmeden bir başka darbeye Baas'ın radikal kanadının yönetimi ele geçirmesiyle ABD'nin Irak politikaları bir kez daha çıkmaza girmiştir. Yeni yönetimin milliyetçi tavrı, buna karşın ABD'nin uyguladığı ülkeyi kontrol altında tutmaya yönelik politikalar bu dönemde de Irak-ABD ilişkilerinin kötü gitmesine neden olmuştur.⁷⁶

1967 yılında Araplarla İsrail arasında çıkan savaşta ABD'nin İsrail tarafını desteklemesiyle, Irak ABD'ye olan mesafesini arttırarak SSCB'ye yakınlaşmaya başlamış bu durum iki ülke ilişkilerinde yaşanan sorunların devam etmesine sebep olmuştur. O dönem Arap dünyasının lideri konumundaki Mısır'ın lideri olan Nasr'ın 1970 yılında ölümü ve onun Arap Milliyetçiliği fikrine Irak'ın önderlik etmeye başlaması özellikle İsrail'i rahatsız etmiştir. ABD Irak'ın bölgedeki artan etkinliğini

⁷⁵ Michael Gunter "Foreign Influences on the Kurdish Insurgency in Iraq," Canada, Orient, 1992, C:34, S:1, s. 8.

⁷⁶ Erkmen. 1945–1989 Yılları Arasında ABD'nin Kuzey Irak Politikası, s.77.

kırmak, yaşanan milliyetçilik akımının etkisini azaltarak İsrail'in güvenliğini sağlamak için bölgede Irak'ın en büyük rakibi olan İran'ı desteklemeye başlamıştır. ABD'nin desteği ile Irak'ı siyasi, askeri ve ekonomik olarak zora sokmayı planlayan İran'ın politikaları ABD-Irak ilişkilerine önemli bir darbe daha vurmuştur. Ülkedeki komünist akımdan büyük endişe duyan Irak, buna rağmen ABD'nin kendisine karşı “düşmanca” olarak nitelediği politikaları yüzünden 1972 yılında Sovyet Rusya ile Dostluk ve İşbirliği antlaşması imzalamıştır.⁷⁷

ABD ülkeyi kontrol etmek için büyük çaba harcarsa da bölgede yaşanan hızlı değişimler, Arap milliyetçiliği gibi fikir akımları, Sovyetler'in bir türlü kırılmayan nüfuzu gibi nedenlerle bu siyasetinde başarıya ulaşamadı. Son olarak Sovyetler Birliği ile imzalanan anlaşma neticesinde Irak'ın hem petrol üretimini arttırması hem de hızlı bir şekilde silahlanması ABD'yi daha da endişelendirdi. Bu durum ABD'nin Irak politikalarında ciddi bir değişime gitmesi ile neticelendi.

Mevcut politikalarının fayda getirmediğini gören ABD kendisine karşı gördüğü Baas rejimini dışarıdan müdahalelerle yıkamayacağını anlayınca bu amacına ulaşmak için Irak içindeki farklı etnik grupların Baas rejimine karşı oluşu olgusunu kullanmayı planladı. Bu amaçla ilk olarak İran vasıtasıyla Irak içindeki Kürtleri desteklemeye başladı. Ancak bu desteğin amacı Kürt hareketinin başarıya ulaşmasını sağlamak değildi. Asıl amaç bu yolla mevcut yönetimi zayıflatarak direncini kırmaktı. Bu nedenle ABD Kürtlere bu desteği son derece sınırlı tuttu. Bu sınırlı desteğe rağmen ABD nihayet Irak siyasetinde başarıya ulaşmış gözüküyordu. Çünkü Sovyetler Birliği bir bakıma ABD'nin oyununa gelmiş ve Moskova'ya yana tavır koymuştu ve bu nedenle Irak'ın Kürt hareketine destek olan Sovyetlere güveni azalmıştı. Aynı zamanda Arap-İsrail savaşında ABD'nin İsrail'i desteklemesine karşın Sovyetler Birliği'nin Arapları

⁷⁷ Ibid.

desteklemesi ancak bu desteğin Arapları tatmin etmemesi ve savaşta alınan yenilgi, Sovyetler Birliği'nin artık eski gücüne sahip olmadığı ve ABD'ye karşı kendilerine fayda sağlamayacağı inancıyla yol açmıştı. Irak'ın COMECON'a (Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi) girme talebine Sovyetler Birliği'nin yanıt vermemesi ve Irak'ın petrol satışlarını para karşılığı yapma talebinin geri çevrilmesiyle ilişkiler daha da bozuldu. Bütün bunlar Irak'ın zamanla Sovyetler Birliği'nden uzaklaşması ile neticelendi.⁷⁸

Irak'ın Sovyet ekseninden çıkması ile ABD de politikalarını değiştirerek Kürtlere verdiği sınırlı desteği kesti. ABD, Irak'taki petrolün çıkarılması konusunda yatırımlar yaparak ve ülkeye diğer alanlarda da teknoloji transferi yaparak ilişkileri daha da ilerletmeyi başardı.

1970'li yıllarda bu şekilde inişli çıkışlı geçen ABD-Irak ilişkileri 16 Temmuz 1979'da Saddam Hüseyin'in iktidarı ele geçirmesiyle yeni bir döneme girmiştir. 1968 yılından bu yana ülkeyi yöneten General Ahmet Hasan el-Bekir'in Saddam Hüseyin lehine başkanlıktan çekilmesiyle Irak'ta Saddam Hüseyin'in diktatörlüğünün önü açılmış oldu.⁷⁹

Saddam'ın iktidara gelmesinin ardından 22 Eylül 1980'de başlayarak sekiz yıl süren ve yaklaşık bir milyon insanın ölümüne neden olan İran-Irak Savaşı ve 2 Ağustos 1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi Saddam'ın aslında nasıl bir siyaset izleyeceğinin delili olmuştur.⁸⁰ Saddam komşularına karşı son derece saldırgan bir tutum izlese ve onlar için büyük bir tehlike arz etse de Kuveyt'in işgaline kadar bu durumu fazla umursamayan ABD uzun süren İran-Irak savaşı nedeniyle ekonomik anlamda sıkıntı

⁷⁸ Erkmen, 1945–1989 Yılları Arasında ABD'nin Kuzey Irak Politikası, s.75-89.

⁷⁹ Kemal Yeşilbursa, "Geçmişten Günümüze Irak Meselesi", <https://yasincoban.files.wordpress.com/2014/07/72.pdf>, Erişim Tarihi: 21.12.2017.

⁸⁰ Pirinççi, "Irak'ta Saray İçi Darbe Saddam Hüseyin ve İktidara Gelişi", Ortadoğu Analiz Dergisi, s.47.

yaşan Irak’a kredi vermiş, pirinç ve buğday gibi besinlerden silaha kadar birçok mal satmış ve bölgesel çıkarları nedeniyle savaşta Irak’ı desteklemiştir.⁸¹ Bunun nedeni ise ABD’nin İran’da yaşanan İslam Devrimi’nden sonra bu ülkeyi bölgedeki çıkarlarına en büyük engel olarak görmesidir.⁸² Ancak ABD savaş sonrası Saddam Hüseyin’in saldırgan ve uzlaşmaz tavırları nedeniyle Irak’tan desteğini çekmiştir.

Kuveyt işgali sonrası ise Saddam tehlikesine daha ciddi yaklaşan ABD hem kendi çıkarları hem de bölgedeki çatışmaların dünyanın diğer bölgelerine de sıçrayacağı endişesiyle Saddam Hüseyin konusunda tedbirler almaya başlamıştır. Bunun için atılan ilk adım Irak’a kapsamlı uluslararası yaptırımlar uygulamak olmuştur. İlk başta askeri seçeneği düşünmeyen ABD, Irak’ın Kuveyt’i ilhak ettiğini açıklamasıyla askeri bir adım atmak zorunda kalmıştır. Bunun üzerine Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin 29 Kasım 1990 tarih ve 678 sayılı kararı ile askeri müdahale de dâhil olmak tüm yöntemlerin kullanılması şeklinde verilen yetki ile müttefikleri ile Irak’ı bombalayan ve I. Körfez Savaşını başlatan ABD, ilerleyen süreçte kara harekâtları da düzenleyerek Irak’ın Kuveyt’ten çekilmesini sağlamıştır.⁸³

ABD kuvvetlerinin çok kısa sürede Irak ordusunu Kuveyt’ten çıkarması ve Bağdat’a doğru çekilmelerini sağlamasına rağmen bölge dengelerini gözeten ABD, Körfez ülkelerinin talepleri doğrultusunda Bağdat’ı işgal etmeyerek, Saddam Hüseyin’in ülkeyi yönetmesine izin vermiştir.⁸⁴

ABD, Saddam Hüseyin’in Irak’ta iktidarda kalmasına izin vermekle birlikte Saddam üzerindeki baskıyı daha da arttırmış, BM yoluyla pek çok yaptırım uygulatmış petrol ticaretini de tamamen kontrol altına almıştır. Her ne kadar bu adımları atan BM

⁸¹ Erkmen. 1945–1989 Yılları Arasında ABD’nin Kuzey Irak Politikası, s.91-92.

⁸² Kemal İnat, “Irak Uluslararası Hukukun Sorunu mu?”, *Dünya Çatışma Bölgeleri*, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2004 s.7.

⁸³ Yeşilbursa, “Geçmişten Günümüze Irak Meselesi”, s.1328.

⁸⁴ Bilgesam Dış Politika ve Savunma Araştırmaları Grubu, “Irak’taki Gelişmeler ve Türkiye (I) ” <http://www.bilgesam.org/images/IRAK-5-1.pdf> (Erişim Tarihi:26.12.2017 s.4.

gibi gözükse de bu kararların tamamının hazırlayıcısı ABD olmuştur. ABD aynı dönemde Irak'ın kuzeyinde ve güneyinde ortaya çıkan Kürt ve Şii ayaklanmalarına karşı askeri faaliyetlerini de durdurmasını istemiştir. Kürtleri korumak amacıyla Nisan 1991'de 36. paralelin kuzeyinde ve Şiileri korumak amacıyla da Ağustos 1992'de 32. paralelin güneyinde Irak uçaklarının girmesine izin verilmeyen uçuşa yasak bölgeler oluşturulmuştur.⁸⁵ Bu gelişme bir bakıma Saddam'ın kendi ülkesinde bile istediği gibi adım atmasına izin verilmeyeceği anlamına gelmesi bakımından oldukça önemlidir.

Bu gelişmelerin sonrasında ABD'nin Irak politikasında birinci önceliği I. Körfez Savaşı'nda her türlü imkâna sahipken yapmadığı Saddam Hüseyin'i Irak yönetiminden uzaklaştırmak olmuştur. Amerikan Kongresi'nin de baskıları sonucu ABD yönetimleri bu konuda bazı adımlar atmışlarsa da 2003 yılına kadar bu çabalarında başarılı olamamışlardır.⁸⁶

Özetleyecek olursak ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan 1990'lı yıllara kadar Irak politikası şu esaslar üzerine kurulmuştur:

- Bölgedeki Sovyet nüfuzunu kırmak, bölgede kendi hâkimiyetini kabul ettirmek
- Ülkeyi kontrol ederek petrol kaynakları üzerinde söz sahibi olmak
- Bölgede müttefik olarak birlikte çalışabileceği bir hükümeti iş başına getirerek, Irak'la stratejik işbirliğinin önünü açmak
- İsrail'in güvenliğini sağlamak

⁸⁵ Arı, **Geçmişten Günümüze Orta Doğu: Siyaset, Savaş ve Diplomasi**, s. 553–675.

⁸⁶ Bülent Uğrasız, “ABD'nin Irak Politikası”, İzmir, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2003, C:5, S:4, s.153.

B) 2010 SONRASI IRAK'TA DEĞİŞEN DENGELER

Saddam sonrası dönemine işgalle giren Irak, üç travmayı aynı anda yaşamıştır: Bunlardan birincisi, Saddam döneminde hemen her grubun yer yer katliamlara varan şekilde bastırılmış olmasıdır. İkincisi, bu grupların Saddam dönemi diktatörlüğünden bir başka yıkımla, işgalle kurtulmuş olmalarıdır. Adeta kanın kanla temizlenmesini andıran bu fasit daireden, bütün Irak toplumu, uzun süre tamir etmekte zorlanacağı sosyo-politik ve ekonomi-politik travmalarla çıkmıştır. Üçüncüsü ise, I. Körfez Savaşı sonrası hayata geçirilen ambargonun sürdüğü yıllarda, bütün Irak devlet aygıtının ve toplumunun yapısal şiddete (sosyo-ekonomik fakirlik) maruz kalmış olmasıdır. Saddam döneminde yaşanan katliamlara varan insan hakları ihlalleri, İran'la yapılan ve 20. yüzyılın en uzun süren savaşı, Kuveyt'in işgali sonrası yaşanan Körfez Savaşı ve ardından vuku bulan ambargo dönemi, Irak'ın sosyo-ekonomik yapısını tam anlamıyla çökertmiştir.⁸⁷

Bu sıkıntılı sürecin ardından 2003 yılında ABD işgali ile Irak'ta dengeler çoğunlukla dış güçler tarafından belirlenir olmuştur. Ancak ABD'nin ülkeden çekilmesi ile bu dengelerde iç dinamiklerin rolü daha fazla önem kazanmıştır. 15 Aralık 2011 tarihinde başlayan çekilme ile ülkede dengeler yeniden şekillenirken etnik ve dinsel farklılıklar bu konuda en önde gelen faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu durum Irak'ın parçalanmış bir görünüm sergilemesine neden olarak ülkede siyasi bir istikrarın yakalanmasına engel olmaktadır. Ülkedeki önemli etnik ve dini gruplar olan Şiiler, Sünniler, Kürtler, Araplar ve Türkmenler bir türlü ortak noktada buluşamamakta bu durumda ülkedeki yaşamı ve istikrarı olumsuz etkilemektedir.⁸⁸ Bu dağınık tablo içerisinde bu ayrışmaya son verip ülkeyi birleştirecek, siyasi istikrara kavuşturacak iç ya

⁸⁷ Mete Çubukçu, Taha Özhan, “İşgal Altında İstikrar Arayışları 2010 Irak Seçimleri”, Ankara, SETA - Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayınları, Nisan 2010, s.16-17.

⁸⁸ Geylan Tüysüzöğlu, “Maliki'nin Hedefi Türkiye'yi Irak Denkleminden Dışlamak”, Yeni Şafak Gazetesi, 3 Mayıs 2012.

da dış bir gücün olmaması ve yakın gelecekte de böyle bir ihtimalin gözükmemesi ülkenin geleceği hakkındaki endişeleri arttırmaktadır.

2010 yılında yapılan parlamento seçimlerinde ortaya çıkan tablo aslında bu durumu özetlemektedir. Hiçbir partinin tek başına iktidar olacak çoğunluğu elde etmediği seçimlerde İyad Allavi liderliğindeki Irakiye İttifakı 91, Nuri El Maliki'nin Hukuk Devleti İttifakı 89, Irak Milli İttifakı 70 ve Kürdistan İttifakı da 43 sandalye ile Irak Parlamentosu'ndaki yerini almıştır.⁸⁹

İktidar olabilmek için birbirlerine muhtaç olan bu gruplar bir türlü aralarında anlaşamamışlar ve uzun süre devam eden müzakereler ancak sekizinci ayın sonunda bir sonuç verebilmiştir. Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Meclis Başkanı bu müzakerelerin ardından parlamento da yapılan seçimlerle göreve gelmişlerdir.⁹⁰

Bu karışık tabloda 2010 sonrasındaki dönemde 2 grubun Irak'ta ön plana çıktığı görülmektedir. Bunlar Şiiler ve Kürtlerdir. Baas döneminde devlet yönetiminin önemli kademelerini elinde bulunduran Sünnilerin ise Irak siyasetinde etkinliği oldukça azalmıştır. ABD hem nüfus olarak Irak'ta çoğunluğu elinde bulunduran hem de daha önceki Baas yönetimiyle bir bağı bulunmayan Şiilerin bu nüfus potansiyelini kullanarak Irak'ta istikrarı sağlamayı amaçlamaktadır. Kürtleri de Şiilere karşı hem dengeleyici bir unsur olarak kullanan ABD, aynı zamanda Irak'ın kuzeyinde yer alan ve önemli bir kısmı Kürdistan Bölgesel Yönetimi kontrolü altında bulunan petrol kaynaklarından da faydalanmayı amaçlamaktadır. Özellikle Kürtlerin bu avantajlı konumlarını ve ABD desteğini iyi kullanarak ülke de önemli bir güç kazandıkları görülmektedir. Buna karşın Şiiler ise kendi içlerinde tam anlamıyla bir bütünlük sergileyemediklerinden istedikleri

⁸⁹ Şahin Bilgin, *“Amerika'nın Irak İşgalinden Günümüze Kuzey Irak'ta Devlet İnşa Süreci”*, Ankara, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, Yüksek Lisan Tezi, s.78.

⁹⁰ *Ibid.*, s.84.

kazanımları tam olarak elde edememişlerdir. Tıpkı Sünniler gibi Türkmenler de Irak'ta belirleyici bir güç konumunda değillerdir.

Ülkede ki dengelerin belirlenmesinde iç dinamiklerde yaşanan gelişmeler böyleyken ABD sonrası dönemde bölge ülkelerince de Irak'ta söz sahibi olabilmek için önemli faaliyetler yürütülmektedir. Ülkede etkinlik kazanmak isteyen bölgesel güçler olan İran, Türkiye, Suudi Arabistan gibi ülkeler ülkedeki etnik ve dini gruplar üzerinden bu güç mücadelelerini sürdürmektedirler. İran Şii kimliğini kullanarak Irak'lı Şiiler, Suudi Arabistan Sünniler, Türkiye ise Türkmenler ve Irak sınırında komşusu pozisyonunda ki Kürtler vasıtasıyla Irak'ta söz sahibi olmaya çalışmaktadır. Ancak bu mücadelenin de şu ana kadar kesin bir kazananı olmamıştır.

C) ABD'NİN IRAK'TAN ÇEKİLME SÜRECİ

ABD Irak'ta Saddam Hüseyin'in devrilmesi, ülkedeki demokratik kurumlara tekrar işlerlik kazandırılarak seçimlerin yapılması, güvenliğin sağlanması gibi konularda Irak'ın artık kendi başının çaresine bakabilecek duruma geldiğini deklare ederek ülkeden çekilme konusunda adımlar atacağına dair açıklamalarda bulunmuştur. Bizzat Başkan Obama bu durumu *“Irak'ta son dönemde olumlu gelişmeler meydana geldi. Artık Irak'ta sorumluluğun Iraklılara devredilme zamanı gelmiştir...Irak'ın geleceğine ilişkin önemli kararların Iraklılar tarafından verilmesi gerekiyor”* sözleriyle ifade etmiştir.⁹¹

Her ne kadar kamuoyuna açıklanan gerekçeler bunlar olsa da çok sayıda kişi de durumun böyle olmadığını, ABD'nin önemli bir kısmı kendi yanlış politikalarından kaynaklanan ve çözülmesi çok zor gözüken sorunlar nedeniyle Irak'tan ayrılmaya karar

⁹¹ “ABD Askerleri Ağustos 2010'da Çekiliyor”, 27.02.2009, <https://www.ntv.com.tr/dunya/abd-askerleri-agustos-2010da-cekiliyor.2gLUQ2qIXE63AcNMOT6KIQ> Erişim Tarihi: 02.06.2018

verdiğini düşünmektedir.⁹² Gerçek sebepler bunlardan hangisi olursa olsun ABD kendi kamuoyunun da baskısıyla ve dünyada yaşanan mali krizin savaşın bilançosunu daha ağır hale getirmesiyle Irak'tan çekilmeye karar vermiştir. Bu nedenle Irak ile ABD arasında 17 Kasım 2008'de SOFA (*Status of Forces Agreement*) anlaşması imzalanarak çekilme planı ve çekilme sonrası Irak'taki üs ve tesislerinde görevlerini sürdürecektir. askerlerin statüsü belirlenmiştir.⁹³ SOFA Antlaşması ile 31 Aralık 2011 tarihine kadar yaklaşık 100.000 Amerikan askerinin Irak'tan çekilmiş olacağı belirtilmiştir. Ancak anlaşmada, 35.000 ila 50.000 kadar Amerikan askerinin, Irak güvenlik güçlerini eğitmek ve destek sağlamak amacıyla geçici olarak bölgede kalacağı ve üç yıl süreyle imzalanmış olan bu anlaşmanın tarafların karşılıklı mutabakatıyla yeniden uzatılabileceği açıklanmıştır. Baas iktidarının devrilmesinin beşinci senesinde, El Maliki hükümeti ile imzalanan ve 31 maddeden oluşan güvenlik anlaşmasıyla Amerikan kuvvetlerinin operasyonlarına sınırlar ve şartlar getirilmiş ve dokunulmazlıkları sınırlandırılmıştır.⁹⁴

Askeri kuvvetlerini Irak'tan çekmeyi planlayan ABD, buna karşın ülkedeki etkinliğini kaybetmemek ve askeri güç dışındaki varlığını sürdürebilmek adına bazı girişimlerde bulunmuştur. Çünkü ABD'nin ülkeden tümüyle çekilmesinin bölgesel çıkarlarına zarar verme ihtimali bir hayli yüksektir. Bu amaçla ABD iki ülke arasında siyasi, ekonomik, kültürel, diplomatik, sosyal haklar, azınlık konuları, eğitim, sağlık ve çevre gibi alanlarda uzun süreli işbirliğini öngören Stratejik Çerçeve Anlaşması'nın (*Strategic Framework Agreement-SFA*) imzalanmasını sağlamıştır. SOFA Antlaşması ABD'nin Irak'taki askeri varlığını sona erdirmesine karşın SFA Anlaşması ise ABD'nin Irak'ta siyasi ve ekonomik konularda varlığının ülkede uzun süre kalmasının önünü açmıştır.

⁹² Bezirgan, "ABD ve Irak Şiileri Arasındaki İlişkiler: 2003-2010 Dönemi", s.55.

⁹³ Bilgin, "Amerika'nın Irak İşgalinden Günümüze Kuzey Irak'ta Devlet İnşa Süreci", s.69.

⁹⁴ *Ibid.*, s.72.

Obama'nın Başkanlık görevini devralmasıyla SOFA Anlaşması belirlenen takvime uygun olarak uygulanmaya başlanmıştır. ABD Hükümeti 27 Şubat 2009 tarihinde yaptığı açıklama ile çekilme stratejisinin ilk adımının muharip birliklerin Irak'tan çekilmesi olduğunu belirtmiş, bundan sonraki adımın ülkedeki siyasi faaliyetlerin arttırılması ve nihai olarak Ortadoğu'da bölge ülkeleri ile uyumlu bir şekilde çalışılmasına olanak sağlayacak Irak politikalarının destekleneceği açıklanmıştır.⁹⁵

Bu açıklamaların birkaç ay sonrasında 30 Haziran 2009 tarihinde ABD kuvvetleri ülkedeki şehir merkezlerinden çekilerek üslerine dönmüşlerdir.⁹⁶ Böylelikle şehir merkezlerinin güvenliği planlandığı gibi Irak güvenlik güçlerine bırakılarak anlaşmanın ilk bölümü hayata geçirilmiştir. 31 Ağustos 2010 tarihinde ise muharip kuvvetler ABD'ye dönmeye başlamıştır. 1 Eylül 2010 itibarıyla ülkede bulunan ABD'li asker sayısı 50.000'in altına indirilmiştir.

Böylelikle asker sayısı anlaşmada ön görülen rakama indirilmiş ve bu kalan askerlerde Irak güvenlik güçleri ve ordusunu eğitmekte, donatmakta, desteklemekte, danışmanlık yapmakta, Irak ordusunun desteğiyle terör örgütlerine karşı operasyonlar düzenlemekte ve Irak'ta bulunan ABD'li diplomatları, Dışişleri Bakanlığı çalışanları ve diğer önemli kişileri korumakta görev almışlardır.⁹⁷

15 Aralık 2011'de dönemin ABD Savunma Bakanı Leon Panetta'nın yer aldığı Bağdat'taki törenle ABD bayrağı indirilmiş ve 18 Aralık 2011 de son askeri gücün

⁹⁵ Erkmen, **ABD'nin Irak'tan Çekilme Süreci**, s.15-16.

⁹⁶ Nagl, J. "U.S. Troops Withdraw from Iraq's Cities" The Washington Post, 30 Haziran 2009, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/06/29/AR2009062903736.html> **Erişim Tarihi:** 27.12.2017

⁹⁷ Bilgin, "Amerika'nın Irak İşgalinden Günümüze Kuzey Irak'ta Devlet İnşa Süreci", s.70.

çekilerek ülke güvenliğinin tamamen Iraklılara bırakılmasıyla yaklaşık 9 yıl boyunca devam eden savaş resmen son bulmuştur.⁹⁸

Obama'nın ABD Başkanı olarak seçilmesinin çekilme sürecinin planlanan takvimde işlemesine önemli katkısı bulunmuştur. Çünkü seçim kampanyalarında Irak'taki savaşı sonlandıracağını buna karşın El-Kaide ve Taliban'a karşı verilen savaşa ağırlık vereceğini belirten Obama, Başkan olmasının ardından SOFA Anlaşması'na uyulmasına özen göstermiştir. SOFA Anlaşması ile ucu açık bir sürecin belirli bir takvime bağlanmış olması da Obama'nın bu konuda elini güçlendirmiştir.

Ancak ABD'nin Irak'tan çekilişini sadece Obama unsuruna bağlamak da çok doğru bir yaklaşım değildir. Bunun yanında uluslararası desteğin azalması ve ABD'nin artık Irak'tan çekilmesi taleplerinin tüm dünyada yaygın bir şekilde dile getirilmesi, yaşanan kayıplar nedeniyle ABD'de kamuoyu baskısının artması, savaşa sebep gösterilen kitle imha silahlarının bir türlü bulunamayışı, savaşın maliyetinin ekonomiyi olumsuz etkilemesi, Irak halkının bu konudaki talepleri de bu çekilmeye zemin hazırlamıştır.⁹⁹

D) BÖLGEDE YAŞANAN SİYASİ GELİŞMELER

Irak'ta hem iktidarların şekillenmesinde hem de muhalif görüşlerin belirlenmesinde önemli rol oynayan etnik ve mezhepsel farklılıklar ile aşiretçilik anlayışı özellikle işgal sonrası dönemde daha önce hiç olmadığı kadar Irak siyasetinde belirleyici bir hal almıştır. Bu sebeple 2010 sonrası dönemde de Irak'ta yaşanan siyasi gelişmelerin temel dinamiklerinin din ve etnik köken ayırımına dayanan politik

⁹⁸ Semin, A. "ABD'nin Irak'tan Çekilmesinin Irak ve Ortadoğu'ya Olası Etkileri", **BİLGESAM**, 29 Aralık 2011, <http://www.bilgesam.org/incele/1132/-abd'nin-irak'tan-cekilmesinin-irak-ve-ortadogu'ya-olasi-etkileri/#.W0pkutIzbiU> Erişim Tarihi: 29.12.2011

⁹⁹ Canan Çakmak, Gözde Çolak, "ABD'nin Irak'tan Çekilmesi ve Türkiye'ye Etkileri", İstanbul, **BİLGESAM** Stratejik Araştırmalar Merkezi, Şubat 2011, Rapor No: 29, s.19.

düşünceler olduğunu söylemek mümkündür. Belki de en başta bu sebeple Iraklı siyasi güçler ülkede istikrarlı bir düzenin kurulmasını sağlayamamışlardır.

Ortak yönleri değil de farklılıkları ön plana çıkaran bu siyasi anlayış her seçimde ortaya konan popülist söylemlerle toplumdaki ayrışmayı arttırmıştır. Bu durum da siyasi bir istikrarın sağlanması için gerekli olan güven duygusunun büyük ölçüde zedelenmesi ile neticelenmiştir. Karşı tarafın her düşünce ve icraatına derin bir şüpheyile yaklaşan bu anlayışta, Irak için atılacak her adımın önünün kesilmesi ne, süreçlerin önünün tıkanmasına ve halka hizmet götürmesi gereken devlet kurumlarının işlevsiz kalmasına yol açmıştır. Bu durum öyle bir hal almıştır ki, bu siyasi ortam içerisinde Kürtler, Şiiler ve Araplar sürekli olarak birbirlerine engel olacak veya az da olsa bir güç elde edeni dengeleyebilecek politikalar izlemeye yönelmişler, bu durum da siyasi istikrarsızlığın derinleşmesine neden olmuştur.¹⁰⁰

Kurulan zayıf koalisyonlar, sırf hükümet dışında kalmamak için koalisyona dahil olan ancak diğer gruplarla her konuda karşı karşıya gelen siyasi partiler ve siyasete sadece karşıtlık zemininde değil de fikir üretme zemininde katkı sağlayacak bir muhalefetin bulunmaması ülke siyasetine büyük zararlar vermektedir.

Genel siyasi tablo bu olmakla birlikte işgal sonrası dönemde yaşanan en büyük değişim, siyasi gücün ve iktidarın Baas yönetiminin el üstünde tuttuğu Sünni azınlıktan Şii çoğunluğa geçmesi olmuştur. İşgal döneminde Irak güvenlik güçlerinin tasfiyesi neticesinde Şii milis gruplarının güçlenmesi de Irak'ın siyaseten olduğu gibi güvenlik alanında da Şiilerin kontrolüne geçmesine neden olmuştur. Sünnilerin bu durumu kabullenemeyerek kendilerinin dışlanmış hissetmeleri ise onların siyasi mücadeleden

¹⁰⁰ Ufuk Ulutaş, Torlak F. “Çekilme Sonrası Irak'ta Düzen Arayışı”, Ankara, SETA- Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Dergisi, 2011, s.23.

uzaklaşarak El Kaide ve IŞİD gibi aşırı dinci örgütlere destek olması ile neticelenmiştir.¹⁰¹

ABD kendisi ile uyum içerisinde çalışabilecek bir siyasi yapının ortaya çıkmasını arzularken Şiiilerle birlikte ön plana çıkardığı bir diğer grup da Kürtler olmuştur. Kürtler birinci öncelikleri olan Saddam yönetiminden kurtulmayı başardıktan sonra, 1991 yılındaki Birinci Körfez Savaşı'ndan bu yana ABD ve müttefiklerinin yardımlarıyla elde ettikleri kazanımları anayasal çerçevede garanti altına almaya çabalamışlardır. ABD'nin sayısal çoğunlukları nedeniyle siyasi anlamda en çok desteklediği grup Şiiiler olmasına karşın daha önce de bahsettiğimiz gibi Şiiilerin dağılık yapısı onların istedikleri kazanımları elde etmelerini zorlaştırmış buna karşın Kürtler hem siyasi hem de ekonomik anlamda ülkede etkin bir konuma gelmişlerdir. Hatta Kürtlerin pozisyonlarını çok akıllıca kullanmaları sonrasında, Türkiye'nin ABD ile 1 Mart tezkeresinden beri mesafeli olan ilişkilerinden de yararlanarak bölgedeki en önemli ABD müttefiki olmayı başarmışlardır. Yoğun olarak yaşadıkları Irak'ın kuzeyindeki yönketimi tamamıyla ele geçiren Kürtler bununla birlikte Irak merkezi yönetiminde de önemli makamları elde ederek ülke yönetiminde oldukça etkili bir konuma gelmişlerdir.¹⁰² Irak Kürdistan Bölgesindeki zengin petrol kaynaklarını da kontrol eden Kürtler yaptıkları petrol ticareti ile siyasi güçlerini ekonomik kazanımlara çevirmeyi de başarmışlardır.

Ancak Kürtlerin özellikle petrol kaynaklarındaki hâkimiyetine karşı çıkan diğer etnik grupların Irak'ın petrol gelirlerinin ülke halkının tamamına eşit dağıtılması talepleri ve Kürtlerin bu taleplere karşı çıkışı ülkedeki gerginliği arttırmakta, siyasi istikrarsızlığa da olumsuz etki etmektedir. Bununla birlikte Sünnilerin ve Türkmenlerin siyasi hayatta geri planda kalarak taleplerini ortaya koyamamış olmaları da ülkedeki

¹⁰¹ Bilgesam Dış Politika ve Savunma Araştırmaları Grubu, "Irak'taki Gelişmeler ve Türkiye (II)" <http://www.bilgesam.org/images/IRAK-6-1.pdf>, s.1, Erişim Tarihi:28.12.2017

¹⁰² Gül, "Küresel ve Bölgesel Güçlerin 2003 Sonrası Irak Siyasetine Etkisi", s.146-147.

önemli siyasi sıkıntılardan biridir. Bu tür sorunların zaten etnik anlamda nerdeyse tamamen bölünmüş bir ülkeye dönüşen Irak'ın ilerleyen yıllarda da önemli siyasi sorunlarla karşı karşıya kalacağını göstermektedir.

Irak'ta bunlar yaşanırken bölgede çok önemli siyasi gelişmeler ortaya çıkmıştır. Bunlardan en önemlisi Suriye sorunudur. Suriye'de 2011 yılında başlayan iç savaş tüm bölge ülkelerini etkilediği gibi siyasi istikrarını bir türlü sağlayamayan Irak'ta ki durumu daha da karmaşık bir hale getirmektedir. Bir diğer önemli gelişme ise Saddam tehlikesinden kurtulan İran'ın bölgedeki etkinliği arttırmış olmasıdır. Bu durum ise başta Suudi Arabistan olmak üzere diğer körfez ülkelerinde büyük rahatsızlık yaratmıştır. Çünkü bu ülkelerde de ciddi miktarda Şii nüfusu bulunmaktadır ve bunların zamanla İran'ın etkisine girilmesinden endişe edilmektedir.¹⁰³ 2010 yılında başlayan "Arap Baharı" ise ülkelerde yönetimlerin değişmesine neden olmuş, bunun neticesinde bölgedeki dengeler alt üst olmuştur. Kürtler de özellikle Irak'taki ve Suriye'deki karışıklıktan faydalanarak bağımsızlık bir devlet kurma çabasına girişmişler, Türkiye, Irak, Suriye ve İran gibi bölge ülkeleri ise bu duruma şiddetle karşı çıkmışlar, bu da bölgedeki gerilimi daha da arttırmıştır. Rusya ise Suriye'deki iç savaşı bahane ederek ülkeye askeri birliklerini göndermiş ve Suriye konusunda özellikle İran ile birlikte hareket ederek Ortadoğu'da ki etkinliğin arttırmaya çalışmaktadır. Bölge ülkelerinin bir kısmı ve ABD ise buna engel olmaya çalışmaktadır.

1- Irak'ta 2014 Seçimleri ve Yeni Hükümet

Irak'taki parçalanmış siyasi yapı ülkede güçlü bir hükümetin kurulmasına engel olmaktadır. Son yıllarda sürekli koalisyonlarla yönetilen ülke, bu dönem boyunca ortaya çıkan siyasi tabloda koalisyona çok sayıda partinin katılımıyla ancak hükümetin

¹⁰³Orta Doğu'da Değişen Dengeler,Dış Politika ve Savunma Araştırmaları Grubu,<http://www.bilgesam.org/incele/2394/-orta-dogu-da-degisen-dengeler/#.WkTKUbdI-Uk>, Erişim Tarihi:28.12.2017

kurulması sağlanabildiğinden, güçlü bir karar verme mekanizmasını işletebilecek durumun ortaya çıkmasına engel olmaktadır.

Irak Anayasası'na göre hükümeti kurmak için parlamentoda 165 sandalyeye sahip olmak gerekmektedir. En son 2014 yılında yapılan seçimlerde Irak seçimleriyle ilgili olarak ilk söylenebilecek şey; etnik ve mezhepsel kimliklere göre siyaset oluşturulması nedeniyle, seçimlerin daha çok bu grupların demografik güçlerinin ortaya konduğu bir nüfus sayımı özelliği göstermesidir.¹⁰⁴ Seçim sonuçlarına göre mevcut Başbakan Nuri El-Maliki'nin listesi "Kanun Devleti Koalisyonu" 94 milletvekili çıkararak seçimlerin galibi olmuştur. Maliki en yakın rakibi olan ve 32 milletvekili elde eden *Muvatin* (Vatandaş) Koalisyonu'ndan 62 sandalye fazla elde ederek büyük bir fark atmıştır.¹⁰⁵ Bu sonuca göre hiçbir parti tek başına iktidar olacak milletvekili sayısına ulaşamamıştır.

Ancak hükümeti kurma görevinin en çok milletvekilliğine sahip partinin lideri Nuri el-Maliki'ye verilmesi beklenirken Cumhurbaşkanı Fuad Masum büyük bir sürpriz yaparak bu görevi Haydar el Abadi'ye vermiştir. Maliki bu durumu kabullenmeyip bir süre bu karara karşı mücadelesini sürdürse de nihayetinde kendisi hakkında dava açılmaması ve siyaset yapmasına izin verilmesi şartıyla "*Irak'ın bütünlüğü ve istikrarının korunması için başbakan adayı Haydar el Abadi lehine adaylığımı geri çekiyorum*"¹⁰⁶ diyerek duruma razı olduğunu belirtmiştir. Bunun üzerine Haydar el Abadi 8 Eylül 2014 tarihinde Başbakan olarak göreve başlamış ve halen bu görevi sürdürmektedir.

¹⁰⁴ Orhan Örmeci, "30 Nisan 2014 Irak Parlamentosu Seçimleri", uşak üniversitesi Uluslararası Politika Akademisi, 2014, s.15.

¹⁰⁵ Bilgay Duman, "Irak'ta 2014 Seçimleri, IŞİD Operasyonları ve Irak'ın Geleceği", Orsam, 2014, s.17.

¹⁰⁶ "Irak Devlet Televizyonu: Maliki İstifa Etti", 14 Ağustos 2014, <http://t24.com.tr/haber/irak-devlet-televizyonu-maliki-istifa-etti,267673> Erişim Tarihi: 02.06.2018

2- Anayasal Değişiklikler

İşgalin ardından ülkede yeni bir anayasa hazırlamak üzere ilk çalışmalar 2004 yılında kabul edilen “Irak Geçici İdare Yasası” ile başlamıştır. İşgal yönetiminin kontrolünde hazırlanan “Irak Geçici İdare Yasası”nın hazırlanmasında ABD’nin etkisi ve yönlendirmesi bir hayli fazla olmuştur. Kurucu anayasayı hazırlama çalışmalarını yürütecek olan kurucu meclis seçimleri 30 Ocak 2005 tarihinde yapılmıştır. Seçimlerin ardından 28 Nisan 2005’te Irak’ta İbrahim El-Caferi yönetiminde bir hükümet kurulmuş ve bu hükümet hemen bir anayasa komisyonu oluşturma çalışmalarına başlamıştır. Çünkü “Irak Geçici İdare Yasası”na göre 15 Ağustos 2005 tarihine kadar kalıcı anayasanın oluşturulması öngörülmüştür.¹⁰⁷ İlk başta çoğunluğu Kürt ve Şiilerden oluşan 55 kişilik komisyona daha sonra 15 Sünni ve 1 Sabi üye daha atanmıştır.

Meclisteki ve komisyondaki çoğunluklarıyla orantılı olarak Şiiler ve Kürtler yeni anayasanın şekillenmesinde etkili olmuşlardır. ABD Büyükelçiliği’nin de katıldığı anayasa çalışmalarında bu sebeple Şiiler ve Kürtlerin istek ve çıkarları ön plana çıkmıştır.

Şiiler yeni kurulacak devletin İslami bir devlet olması gerektiği hususunu öncelikle savunurken, Kürtler ise ülkenin kuzeyindeki kontrollerini devam ettirecek hükümlere ağırlık vermişlerdir. İlk başta süreç dışında kalan sonrasında ise bu durumun kaos oluşturabileceğini ve meşruiyet sorunu yaratabileceğini düşünen ABD tarafından sürece dahil edilen Sünniler ise Irak’ın toprak bütünlüğü ve petrol gelirlerinin adil dağılımı konusunda çaba harcamışlardır. Federalizmin genişletilmesine karşı çıkan Sünniler Arap kimliğinin korunmasını da talep etmişlerdir.¹⁰⁸

¹⁰⁷ Duman.B, “ **Saddam Sonrası Dönemde Irak, Türkmenler ve Kerkük**” KIRIKKALE, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, Yüksel Lisans tezi, s.71-73.

¹⁰⁸ Bulut, “*Birinci ve İkinci Körfez Savaşı’nda ABD Politikası*”, s.178-180.

Anayasa Komisyonu “Irak Geçici İdare Yasası”nda öngörülen 15 Ağustos 2005 tarihine kadar çalışmalarını tamamlayamamış ancak 28 Ağustos 2005’te anayasa taslağı parlamentoya sunulabilmiştir. Bu taslağa daha sonra da ilaveler yapılmış ve 19 Eylül 2005’te taslak son halini almıştır. Son hali verilen ve 144 maddeden oluşan bu taslak 15 Ekim 2005 tarihinde yapılan referandumla halkın %78’inin oyunu alarak kabul edilmiştir. Böylelikle tam bir uzlaşının sağlanamadığı daha çok çatışma ortamında hazırlanan bu anayasa Irak’ın yeni anayasası olarak yürürlüğe girmiştir.

Bu anayasada öne çıkan bazı maddeler şunlardır:¹⁰⁹

- *Madde 1 Irak Cumhuriyeti bağımsız ve egemen bir devlettir. Yönetim şekli cumhuriyetçi, federal ve parlamenter demokrasidir.*
- *Madde 4.1 Irak Cumhuriyeti’nin resmi dilleri Arapça ve Kürtçedir.*
- *Madde 111 Irak’ta bulunan petrol ve doğal gaz, bütün bölge ve vilayetlerde yaşayan tüm Irak halkının malıdır.*
- *Madde 112.1 Federal Hükümet, mevcut yatlardan petrol ve doğal gaz çıkartılmasını Bölge Hükümetleri ve vilayetlerle eşgüdüm yaparak sağlar. Bunlardan elde edilen gelir, ülke sathının tamamında yaşayan nüfusa her bir vilayetin nüfus büyüklüğüne göre adaletli bir şekilde taksim edilir. Eski rejim tarafından haksız bir şekilde mahrum bırakılarak zarara uğratılan veya sonradan zarar gören bölgelere, diğer bölgelerin de dengeli olarak kalkınmasını sağlayacak şekilde ilave pay verilir. Bu husus yasayla düzenlenir.*
- *Madde 115 Federal makamların görev alanı içerisinde sayılmayan bütün yetkiler bölgelere ve bir bölgeye dahil olmayan vilayetlere verilmiştir. Federal makamlar ile Bölgesel ve Vilayet Yönetimleri arasında diğer*

¹⁰⁹ *Irak Anayasası.* <http://casperkawa.blogspot.com/2012/04/irak-anayasasi.html>, 7 Nisan 2012. **Erişim Tarihi:** 04.04.2018

yetkilerin kullanımı konusunda anlaşmazlık ortaya çıktığı takdirde, Bölge ve Vilayet yasaları geçerlidir.

- *Madde 117.1 İşbu anayasa yürürlüğe girdikten sonra Kürdistan Bölgesinin mevcut makamlarını federal bir bölge olarak kabul eder.*
- *Madde 121.5 Bölgesel Hükümet, başta polis, güvenlik güçleri ve bölgesel muhafızları da içeren bölgesel güvenlik birimlerinin kurulması ve örgütlenmesi olmak üzere bölgenin bütün idari ihtiyaçlarının karşılanmasından sorumludur.*

Anayasada iki husus ön plana çıkmıştır: Bunlardan ilki gevşek federasyon modeli ile bölgelere tanınan geniş haklardır. Merkezi hükümetin mali ve askeri gücünün sınırlı tutulduğu bu model Şii ve Kürt grupların bilinçli bir talebi ve aynı zamanda savaş sonrası yaşanan gelişmelerin neticesidir. Anayasa bir ya da birkaç bölgenin bir araya gelerek yüksek otonomiye sahip “bölgeler” kurulabileceğini de hükme bağlamıştır.

Anayasadaki ikinci önemli husus ise petrol gelirlerinin paylaşımı ile ilgilidir. “Irak’ta bulunan petrol ve doğal gaz, bütün bölge ve vilayetlerde yaşayan tüm Irak halkının malıdır” denilmesine ve bu kaynaklarla ilgili başka maddelerin de anayasada yer almasına rağmen mevcut kaynakların gelirlerinin nasıl paylaşılacağı, yeni bulunan rezervlerin nasıl değerlendirileceği, gelirlerin paylaşımında kimin karar verip nasıl uygulanacağı, anlaşmazlıklar durumunda nasıl bir yol izleneceği ile ilgili açıklamalar bulunmamaktadır.

E)OBAMA YÖNETİMİ’NİN IRAK STRATEJİSİ

2008 yılında ABD’de yapılan Başkanlık seçimlerinde Ortadoğu politikasının temel hedefini Irak savaşını bitirmek olarak açıklayan Obama, 25 Nisan 2007’de, seçim kampanyası esnasında Twitter’den konu ile ilgili bir mesaj paylaşarak “Irak savaşını sona erdirmenin bir imza uzağımızda olduğunu düşünüyorum” demiştir. Seçimi

kazanarak Başkanlık görevini devralmasının hemen ardından Kuzey Carolina’da bulunan bir askeri üste yaptığı açıklama ise “ABD, Irak savaşını sona erdirmek için tamamen Irak yönetiminin sorumluluğu altında olan yeni bir strateji izleyecektir” diyerek izleyeceği stratejinin ana hatlarını ortaya koymuştur.¹¹⁰

ABD Başkanı Barack Obama 2008’de göreve geldiğinde Irak’ta iki önemli sorunla karşı karşıya kalmıştır. Bunlar Irak’ta istenen istikrarın sağlanamaması ve ülkedeki yaklaşık 140,000 Amerikan askerinin varlığıdır. Bu nedenle Irak sorununu bir an önce çözmek isteyen Obama savaşı sonlandırmak ve Irak’tan çekilmek stratejisini üç aşamada gerçekleştirmeyi planlamıştır. Bu stratejinin ilk ayağı muharip birliklerin Irak’tan çekilmesidir. 15 Aralık 2011 tarihinde Bağdat’taki Amerikan bayrağı indirilerek çekilme süreci resmen başlatılmıştır.

İkinci aşama ise ülkede siyasi faaliyetlerin arttırılması planıdır. Ancak bu plan, Irak Başbakanı Maliki’nin mezhepsel çatışmaları körükleyecek politikalar izlemesi, birçok yolsuzluğa sebep olması, Sünnileri dışlayarak Kürtlerle işbirliği yapması gibi pek çok nedenden dolayı başarıya ulaşmamıştır. Güvenlik sorunlarını tırmandıran bu durum ülkede birçok terör örgütünün de ortaya çıkmasına yol açmıştır.¹¹¹

Stratejinin üçüncü ayağı ise Ortadoğu’da bölge ülkeleri ile uyumlu bir şekilde çalışılmasına olanak sağlayacak Irak politikalarının desteklenmesidir. Ancak bölge ülkelerinin Irak’a müdahaleleri, Irak içindeki etnik grupların izlediği farklı politikalar ve amaçlarındaki farklılıklar, Maliki yönetiminin İran’ın tesirinde kalması gibi sorunlar

¹¹⁰ Mazhar Kenasari, “Obama’nın Irak Karnesi”, <http://aa.com.tr/tr/dunya/obamanin-irak-karnesi/692072>, Erişim Tarihi: 29.12.2017

¹¹¹ Erkmen, ABD’nin Irak’tan Çekilme Süreci: Irak’ta İşgalin Sonumu Başlangıcı mı?, s.11.

yüzünden Obama bu stratejisinde de başarılı olamamış ve bu konuda etkin politikalar geliştirmekte zorlanmıştır.¹¹²

F) ABD’NİN IRAK POLİTİKASINI BELİRLEYEN ETMENLER

Politik, ekonomik ve askeri olarak dünyanın en güçlü ülkesi konumunda bulunan ABD, sahip olduğu bu büyük güç sayesinde dünyanın hemen her bölgesinde her olaya yön verebilme kabiliyetine sahiptir. Politik olarak hemen hemen dünyadaki her şey ile bir bağlantısı olan ABD, çoğu zaman isteyerek ve planlı kimi zaman ise iradesi dışında ağırlığını hissettirmektedir.¹¹³ ABD’nin haberi ve onayı olmadan dünyanın en ücra bir köşesinde bile adım atmak dahi çok zordur. Bu büyük etki Irak’ta da görülmekte ve bugün bölgede yaşanan gelişmelerin nerdeyse tamamı ABD’nin kontrolünde gelişmektedir.

Bu düzen içinde ABD’nin dünyanın önemli merkezlerinden biri olan Ortadoğu’dan ve bölgenin kritik öneme sahip ülkelerinden biri olan Irak’tan uzak durması pek mümkün değildir. ABD hem bölgede kendi çıkarlarını korumak ve hedeflerine ulaşmak hem de sahip olduğu gücünü tüm dünyaya kanıtlamak ve kabul ettirmek için kendisinden binlerce kilometre uzaktaki bu bölgeyi kontrol etmeye büyük önem vermektedir. Ancak konu sadece ABD’nin bölgede egemenliğini kontrol ettirmesi değil aynı zamanda bölgedeki enerji kaynaklarının dünyanın geleceğine yön verebileceğidir. ABD dünyadaki hegemonyasını sürdürebilmek için mutlak surette bu kaynakları kontrol altına almalı, kendisinin ve müttefiklerinin enerji güvenliğini

¹¹² Necmiye Tutar, “Barack Obama Dönemi Amerika Birleşik Devletleri’nin Orta Doğu Politikası”, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016, Yüksek Lisans Tezi, s.133-134.

¹¹³ George Friedman, “Gelecek 100 Yıl”, Çev:E.Günsel, İ.Şenel, S.3, İstanbul, Kilim Matbaası, 2009, s.21.

sağlamalı aynı zamanda da kendisine muhalif olanların bu kaynaklardan istifade etmesinin önüne geçmelidir. ¹¹⁴

Petrol ve ekonomi haricinde ABD'nin Irak politikasını belirleyen önemli bir unsurda terörizmdir. Özellikle son yıllarda bölgede ortaya çıkan ve ABD'yi ve müttefiklerini hedef alan terör örgütleri hem bir güvenlik sorunu teşkil etmekte hem de ABD'nin özellikle bölgeye yönelik politikalarını uygulamasına engel olmaktadır. Özellikle son yıllarda Irak'ta yaşanan istikrarsızlık ve ABD'nin ülkeyi işgaline karşı çıkan grupların radikalleşerek terör örgütlerine dönüşmesi ve halktan da destek görmeleri ABD'nin en büyük problemlerinden biri haline gelmiştir. Bölgede güç kazanan örgütler zamanla ABD içinde eylemler yaparak kamuoyunda büyük endişeye yol açmaktadır. Bu nedenle ABD ülkede yeşeren ve büyüyen terör örgütlerini yok edecek ve yerlerine yenilerinin gelmesini engelleyecek politikalar üretmeye çalışmaktadır.

Ortadoğu coğrafyasında İran ve Suriye gibi ABD karşıtlığı ile ön plana çıkan ülkelerin varlığı da Irak politikasını etkileyen bir diğer unsurdur. ABD bir taraftan bu ülkelerin bölgede güçlenerek kendi üstünlüğüne zarar verebilecek konuma gelmelerini engellemekte bir taraftan da bu ülkelerin Irak'ı kontrol altına alma çabalarına engel olmaya çalışmaktadır. Rusya'nın da ABD karşıtı ülkelerle işbirliği yaparak bölgede söz sahibi olması çabaları, bölgede istikrarın ve huzurun bozulmasına neden olayların Rusya tarafından desteklenmesi gibi faktörler Irak'ın bölgedeki dengeleyici önemini arttırmış bu da ABD'nin Irak politikalarında önemli bir unsur olmuştur.

ABD'nin Irak politikasını belirleyen ve kısaca bahsettiğimiz bu etmenleri daha detaylı olarak incelemek hem Irak'ın geleceğinin nasıl şekilleneceği konusunda fikir

¹¹⁴ Ali İhsan Gürler, “Amerika Birleşik Devletlerinin Yeni Büyük Ortadoğu Projesi ve Bush Doktrini”, Sakarya, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005, Yüksek Lisans Tezi, s.237.

verecek hem de ABD'nin Irak özelinde Ortadoğu'ya yönelik planlarını anlamamızı sağlayacaktır.

1-Körfez Petrolü Sorunsalı

Günümüzde yeni enerji kaynakları bulmaya yönelik çalışmalar çok yoğun bir şekilde sürmesine rağmen petrol hala dünyanın en önemli enerji kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünya ekonomik düzeninin çok büyük oranda petrole dayalı olması ise petrol konusunu çok daha karmaşık bir hale getirmektedir.¹¹⁵ Özellikle hızla artan enerji tüketimi ile zaten sınırlı olan kaynakların tükenmeye başlaması, petrol temelli anlaşmazlıkların ve sorunların artmasına neden olmakta, mevcut kaynaklara sahip olmanın ya da en azından bu kaynakları kontrol etmenin önemini daha da arttırmaktadır.

Bu nedenledir ki, yakın geçmişte yaşanan birçok savaş ve çatışma enerji paylaşımı ya da güvenliği sorunları yüzünden çıkmıştır. Aslında bugün Irak'ta yaşanan yakın gelecekte Suriye ve belki de İran'da yaşanabilecek olayların temelinde, siyasi ve askeri hedefleri bir kenara bırakacak olursak, büyük ölçüde dünya enerji arz ve talebindeki köklü değişiklik ve beklentiler yatmaktadır.

Petrolün bu kadar ön plana çıktığı günümüzde Irak'ın sahip olduğu petrol kaynaklarının büyüklüğü sadece ABD'nin değil tüm dünya devletlerinin Irak'a duyduğu ilginin nedenini ortaya koymaktadır. Irak 115 milyar petrol rezervine sahiptir ve bu dünyadaki toplam rezervlerin yaklaşık %15'ine denk gelmektedir. Ancak daha da önemlisi ülkede önemli oranda henüz keşfedilmemiş kaynak bulunduğu tahmin edilmekte ve yeni bulunacak kaynaklarla rezervin 300 milyar varile çıkması beklenmektedir. Buda dünya petrol rezervinin neredeyse yarısının Irak'ta bulunuyor

¹¹⁵ Gürbüz, "Petrol, Petrol Politikaları Ve Orta Doğu: Global Politikaların Bölgesel Yansımaları ve Irak Savaşı", s. 133-168.

olması manasına gelmektedir. ABD'nin Texas eyaletinde bir milyon civarında petrol kuyusu bulunmasına rağmen Irak'ta sadece iki bin civarında kuyu bulunmaktadır. Bu düşük rakama rağmen nerdeyse açılan her kuyudan petrol çıkması ve bunlardan büyük miktarda petrol elde edilmesi ülkenin petrol zenginliğinin en önemli kanıtıdır. Ancak çok önemli bir başka mevzu daha vardır ki o da petrolün çıkarılma maliyetinin diğer ülke petrollerine göre çok düşük ve buna rağmen çıkan petrolün çok yüksek kalitede olmasıdır.¹¹⁶ Neredeyse rafine edilmiş petrol kalitesinde ve sadece yerin 600 metre altından çıkarılan bu petrole elbette ki dünyanın en büyük enerji tüketicisi olan ABD'nin kayıtsız kalması düşünülemez. Özellikle bölgede yaşanan her olumsuz gelişme sonrası petrol fiyatlarının tırmanması ve arzın tehlikeye girmesi enerji güvenliğini garanti altına almayı amaçlayan ABD açısından kabul edilebilir bir durum değildir.

ABD kendisi de bir petrol üreticisi olsa da yaptığı üretim ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaktır. 1980'de yaklaşık günlük olarak 9 milyon varil civarında petrol üretmesine rağmen 17 milyon varil petrol tüketmiş ve üretimin ihtiyacı karşılama oranı da %50'ler seviyesinde seyretmiştir. 2000 yılına gelindiğinde ise ülkenin günlük petrol tüketiminin 19 milyon varile çıkmasına rağmen üretimin ise 6 milyon varil civarına gerilediği görülür. Bu durumda da üretim miktarının ihtiyacı karşılama oranı % 30'lara gerilemiştir.¹¹⁷ 2000 yılından sonra da ABD'nin petrole dayalı dışarıya olan bağımlılığı büyük oranda artmıştır ve günümüzde de artmaya da devam etmektedir. Bu bağımlılık, ABD'yi Irak'a yönlendiren ana sebeplerden biri olmuştur.

ABD kontrolünde ya da en azından ABD ile uyum içinde çalışabilecek bir Irak hükümetinin iş başında olması ile önemli bir petrol sahası kontrol altına alınmış olacaktır. Böylelikle Çin ve Hindistan gibi ülkelerin dışarıdan ithal ettikleri petrole olan

¹¹⁶William M.S, "Understanding your World: Oil, Iraq and the US", The Santa Fe New Mexican, Report for Congress, 8 Eylül, 2002, s.3.

¹¹⁷ Hikmet Uluğbay, **İmparatorluktan Cumhuriyete Parapolitik**, Ankara, Ayraç Yayınevi, 2003, s.431.

bağımlılıklarından dolayı bu ülkelerde kontrol altına alınabilecek ve aynı zamanda petrol fiyatlarını belirleme gücüne kavuşacak olan ABD bu yolla İran ve Rusya gibi petrol zengini ülkelere de petrol fiyatlarını indirmek yoluyla zarar verme kabiliyetine erişecektir.¹¹⁸ ABD'ye neredeyse tüm dünyada stratejik bir üstünlük sağlama kapasitesi olan bu durum nedeniyle petrol ABD'nin Irak politikalarının belirlenmesinde birinci öncelik olarak karşımıza çıkmaktadır.

2- Terör Faktörü

Özellikle 11 Eylül saldırıları ile kendisini ülkesinde oldukça güvende gören ABD halkının daha çok başka ülkelerle ilgili haberlerde görmeye alışık olduğu ve birçoğu geri kalmış, fakirliğin had safhada olduğu Somali, Nijerya, Sudan, Afganistan gibi ülkelerde gerçekleşen terör olaylarını bizzat yaşaması bu insanlarda büyük bir sarsıntı yaratmıştır. Saldırının yapılış biçimi, neden olduğu yıkımın büyüklüğü gibi faktörler olayın ABD kamuoyundaki ve güvenlik birimlerindeki etkisini daha da arttırmıştır. Saldırının düzenleyenlerin İslamcı ve radikal olduğu yönündeki algı ise ABD'nin radikal dini terörü, tehdit sıralamasının başına koymasına neden olmuştur. Böylelikle en büyük tehdit olarak görülen terörü ortadan kaldırmak ABD politikalarının başlıca konusu haline gelmiştir.

ABD özellikle Ortadoğu'dan temel aldığı düşünüşü bu terör tehdidini ortadan kaldırmak için bölgenin terör örgütlerinden temizlenmesi gerektiğini düşünmektedir. Böylelikle bu örgütler ABD topraklarında bir eylem yapamadan onların kendi evlerinde vurulması amaçlanmakta, bu nedenle bir saldırı olmasını beklemeden bu örgütlere karşı askeri güç kullanacağı ABD tarafından ifade edilmektedir.¹¹⁹ Bu amaçla 20 Eylül 2002 tarihinde açıklanan ve “*Pre-emptive Military Strategy*” (Önleyici Askeri Müdahale

¹¹⁸ Gürbüz, “*Petrol, Petrol Politikaları Ve Orta Doğu: Global Politikaların Bölgesel Yansımaları ve Irak Savaşı*”, s.167.

¹¹⁹ Aydın.K, “*Riskler ve Fırsatlar Kavşağında Irak'ın Geleceği ve Türkiye*”, s.23.

Stratejisi) olarak adlandırılan politik yaklaşımla bu husus özellikle vurgulanmış, çok taraflı işbirliği yerine, gerektiğinde tek taraflı inisiyatif kullanılarak Amerikan çıkarlarını ve güvenliğini savunmaya dönük bir strateji izleneceği ortaya konmuştur.¹²⁰

Irak'ta yaşanan istikrarsızlık, ABD işgaline gösterilen tepki, etnik gruplar arasında bitmek bilmeyen mücadeleler, Irak'lı güvenlik güçlerinin ülkede kurulan veya faaliyet gösteren terör örgütleri ile mücadele edecek seviyeye gelmemiş olması gibi sebepler ülkede özellikle "Radikal İslamcı" olarak nitelendirilen terör örgütlerinin sayısının hızla artmasına neden olmuştur. Kendilerini bir nevi ABD karşıtı cihadın savaşçısı olarak lanse eden bu örgütlerin bu nedenle ülkede birçok kesimden destek görmeleri ve çoğu zaman doğrudan ABD'yi hedef alan eylemler yapmaları ise ABD'nin kaygılarını arttırmaktadır. Bu nedenle yukarıda bahsettiğimiz politik strateji çevresinde ABD Irak'la ilgili politikalarında bu örgütlerle mücadeleyi ön plana çıkarmaktadır. Kimi zaman Irak Hükümeti ve güvenlik güçleri ile birlikte, çoğu zamanda terör örgütlerine yapılacak operasyonlarla ilgili bilgi sızıntılarını önlemek için Iraklılara haber vermeden terör örgütlerine yönelik operasyonlar düzenlemektedir.

Ancak burada Irak topraklarında Iraklıların haberi olmadan yapılan operasyonlar örneğinde olduğu gibi ABD, terörle mücadeleyi gerektiğinde hukuk kurallarının dışına çıkmak ve dünyada kendi hegemonyasını devam ettirebilmek amacıyla her istediği devlete karşı o devlet topraklarında güç kullanmak bahanesi olarak da kullanmaktadır.

¹²¹ Her ne kadar çekilme sonrası halen ülkede bulunan ABD güçlerinin varlığı bu operasyonları Irak açısından diğer ülkelere göre daha normal bir durummuş gibi algılanmasına yol açsa da, ABD bu yolla terörle mücadeleyi Iraktaki çıkarlarını koruma politikasının bir aracı haline getirmektedir.

¹²⁰ *The National Security Strategy of the United States of America*, Eylül 2002, <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss/pdf>, Erişim Tarihi: 30.12.2017

¹²¹ Pınartaş, "Irak'ın Geleceği: ABD'nin Çekilmesi ve Muhtemel Senaryolar", s.19-20.

Tüm bu nedenlerden dolayı ABD'nin kendisine karşı en büyük tehdit olarak gördüğü terörizmin Irak ve Ortadoğu gibi ABD çıkarları açısından son derece hayati bölgelerde yoğunlaşması kafalarda soru işaretlerinin oluşmasına neden olmaktadır.¹²² ABD'nin bölgede ve özellikle Irak'taki emellerinin terörle mücadele bahanesiyle gerçekleştirilmeye çalışıldığı ve bu stratejinin ABD dış politikasının temel argümanlarından biri olduğu varsayımları sıkça dış politika uzmanlarınca dile getirilmektedir. Ardında hangi gerekçe olursa olsun, ABD'nin Irak politikasının şekillenmesinde terör sorunu ve terörle mücadele konuları ön plana çıkmakta, ABD ülkedeki etnik gruplar arasındaki siyasi dengeleri gözetirken bu örgütlere destek verdiğini düşündüğü Sünnilerden ziyade, bu mücadelede kendisine daha fazla yardımcı olacağını düşündüğü Şii ve Kürtleri ön plana çıkarmaktadır.

3-İran'ın Rolü

Irak'ta Saddam yönetiminin devrilmesi ile önemli bir düşmanından kurtulan İran böylelikle özellikle son dönemde sürekli sorunlar yaşadığı ABD ile adeta “komşu” olmak zorunda kalmıştır. Bununla birlikte ABD işgali İran'a Saddam'ın devrilmesinin yanında başka önemli bir avantaj daha getirmiştir ki, o da işgal sonrası dönemde Şiiilerin Irak'taki etkin bir konuma gelmeleri İran'ın bölgedeki nüfuzunu arttırmıştır. Tüm bu gelişmeler Saddam'ın devrilmesi ile Basra Körfezi'nde İran'ı dengeleyebilecek başka bir güç kalmaması ile neticelenmiştir. Bununla birlikte Irak savaşı ile artan petrol fiyatları İran'ı ekonomik anlamda da güçlendirmiş yıllardır süren ambargolar nedeniyle sıkıntılar yaşayan İran'a büyük fayda sağlamıştır.¹²³

Irak'taki bütün Şii grupların İran'ın etkisi altında olduğunu söylemek tamamen doğru bir yaklaşım olmasa, da İran'ın istediği zaman Irak'ta sorun çıkarabilecek ve ABD'yi güç durumunda bırakabilecek bir etkiye sahip olduğunu söylemek mümkündür.

¹²² Ibid., s.24.

¹²³ Bulut “ Birinci ve İkinci Körfez Savaşı'nda ABD Politikası”, s.151-154.

Ancak İran'ın Irak'ta ki bu etkili konumu sadece Şii nüfusu ile alakalı değildir. İran'ın Irak ile dini ve tarihsel bağları, İran'ın ülkede söz sahibi olmak için harcadığı yoğun çaba ve ABD'nin buna engel olabilecek politikalar üretemeyişi de bu duruma yol açan diğer faktörlerdir.¹²⁴ İran ABD'nin Irak'ta başarılı olması durumunda sıranın kendisine geleceğini düşünerek ABD'nin bölge politikalarında başarısızlığı için çabalamakta ve Irak'ı ABD ile mücadelesinde savaşın ön cephesi olarak görmektedir. ABD'yi Irak'ta meşgul etmenin ve mümkünse başarısızlığa uğratmanın en ucuz ve işlevsel savunma yolu olduğunu düşünmektedir. Bu nedenle de ABD'ye direnen tüm gruplara yoğun bir destek sağlamaktadır.

Bu yüzden Irak'ta başarılı olmanın yolunun İran'ın ülkedeki etkinliğini kırmaktan geçtiğini gören ABD, Irak'ta bu yönde politikalar üretmeye çalışmaktadır. Bu amaçla ülkedeki tüm siyasi gücün Şiilerin eline geçmesini engellemek için diğer etnik gruplar, özellikle Kürtler desteklenerek ülkede İran'la bağı olmayan grupların Şiileri dengelemeleri amaçlanmaktadır.¹²⁵ Bunun yanında terörle mücadele ve benzer bahanelerle yeri geldiğinde uluslararası hukuk kurallarını hiçe sayarak her türlü girişimde bulunabileceğini gösteren ABD bu yolla İran'ın etkisinde kalan gruplara gerektiğinde onlara karşı da operasyonlar yapmaktan çekinmeyeceğinin sinyallerini vermektedir. ABD, İran'ı Irak'ta bu politikalarla engellemeye çalışırken diğer taraftan da Birleşmiş Milletler'in yaptırımlarını devreye sokarak İran'ın üzerindeki uluslararası baskıyı da arttırmaktadır.¹²⁶

4- Suriye'nin Rolü

Suriye, ABD'nin Irak üzerinden bölgeye yerleşmiş olmasını büyük bir tehdit olarak görmektedir. Buna neden olan iki durum söz konusudur: Bunlar ABD'nin Irak'ı

¹²⁴ Aydın, **Riskler ve Fırsatlar Kavşağında Irak'ın Geleceği ve Türkiye**, s.45-47.

¹²⁵ Hasan Hüseyin Köse, "Şii Grupların Irak Siyasetine Etkisi: 2003-2012 Dönemi", **The Journal of Europe-Middle East Social Science Studies**, 2015, C:1, S:2, s.74.

¹²⁶ Çakır, "Irak Ekseninde ABD Ve Türkiye'nin Politikaları", s.60-63.

işgaliyle İsrail konusunda kendisine her zaman destek olan Saddam'ın devrilmesiyle bu desteği kaybederek bölgede yalnız kalması ve İsrail'in de bölgedeki ABD varlığıyla elinin Suriye'ye karşı güçlenmiş olmasıdır. Bölgedeki gelişmeler sonrası Lübnan'daki kontrolünü kaybeden daha da önemlisi Irak'ta yaşanan bir parçalanmanın kendisine de sirayet edeceğini düşünen Suriye bu nedenle Irak'ta ki ABD varlığına şiddetle karşı çıkmaktadır.¹²⁷

Bu nedenle bir yandan İran'la yakınlaşan Suriye diğer taraftan Irak'ta ABD karşıtı grupları desteklemiştir. Hatta Sünni Arap aşiretlerin sınırı geçmelerine ve lojistik destek sağlamalarına engel olmayan Suriye, bu sebeple ABD ordusu ile çatışmanın eşiğine gelmiştir. Bunun üzerine ABD Suriye üzerindeki baskıyı arttırmıştır. Bununla birlikte Irak'tan Suriye'ye geçen 800.000 mülteci ekonomik ve sosyal açıdan sorun yaratsa da, bu durum Suriye'nin Irak'taki nüfuzunun artmasına katkı yapmıştır. Irak konusunda Suriye'nin bu stratejik konumu ABD'nin Irak'a komşu ülkelerle daha yakın ilişkiler kurması gerektiği şeklindeki politikasının ön plana çıkmasına neden olmuştur. Bu nedenle Demokratlardan ve Cumhuriyetçilerden oluşan karışık bir komite tarafından hazırlanan ve Irak'ta nasıl bir strateji izlenmesi gerektiğini anlatan Baker-Hamilton Komisyonu Raporu'nda da ABD'nin Suriye'yi de içerecek şekilde Irak'a komşu ülkelerle daha yakın ilişkiler kurması gerektiği savunulmuştur.¹²⁸

5-Diğer Faktörler

ABD'nin Irak politikasını belirleyen yukarıda bahsettiğimiz faktörlerin dışında başka faktörler de vardır. Bunların başında Avrupa Birliği (AB) gelmektedir. AB üyesi ülkeler Irak sorununu genel olarak dar ulusal çıkarları çerçevesinde ele almaktadırlar. Bu nedenle üye ülkelerin politikaları birbirinden büyük ölçüde farklılaşmaktadır. Ancak ABD işgaline karşı çıkmayan hatta ABD'nin yanında yer alan AB ülkeleri işgalin

¹²⁷ Güldalı, "2003 Amerikan İşgali Sonrası Türkiye- Irak İlişkileri", s.101.

¹²⁸ Aydın, *Riskler ve Fırsatlar Kavşağında Irak'ın Geleceği ve Türkiye*, s.49-50.

uzaması, sivil kayıpların artması, ülkedeki istikrarsızlık, bölgeden kaynaklanan terör eylemlerinin kendilerini de etkilemesiyle bu tutumlarından vazgeçerek ABD işgalinin bir an önce sonlandırılmasını talep etmeye başlamışlardır. Bugünde ABD'nin bölgede sınırlı bir askeri güç bulundurmasına rağmen AB ülkeleri ABD'nin Irak'tan tamamen çekilmesini ve Irak'ta ki siyasi dengelere müdahale etmemesini talep etmektedirler. Ayrıca, Irak'ta yaşananlar AB ülkelerindeki Müslüman azınlıkları etkileyerek, radikalleşmelerine neden olduğundan zaten içinde yaşadıkları toplumlara entegre olmakta zorlanan grupları sistemden daha da uzaklaşması AB ülkelerinin endişelerini daha da arttırmaktadır.¹²⁹ AB ülkelerinin bu tutumu uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde Irak'ın işgalini bir meşruiyet zeminine oturtmakta zorlanan ABD'nin elinin zayıflamasına neden olmaktadır. En yakın müttefiklerinin bile ABD'nin Irak'ta ki pozisyonuna karşı çıkıyor olmaları ABD'nin Irak'ta istediği politikaları uygulamasına ve ülkedeki çıkarlarını tam olarak savunmasına engel olmaktadır.

Bir diğer faktör ise Rusya ve Çin'dir. Kendilerini dünyada küresel bir güç olarak kabul ettirmeye çalışan bu iki ülke Irak'ta ki gelişmelerde söz sahibi olmaya çalışmaktadırlar. Özellikle Rusya ABD'nin Irak'ta içine düştüğü açmazdan politik ve psikolojik olarak da avantaj sağlamaya çalışmaktadır. Gerek Irak'ta gerek bölge ülkelerinde ABD karşıtlığının artmasını bölgedeki nüfuzunu arttırmak için kullanmayı düşünen Rusya sürekli olarak Irak'ta düzenin sağlanması ve toprak bütünlüğünün korunmasını arzu ettiğini beyan etsede asıl hedefi ABD'nin ülkedeki etkinliğini kırılmasıdır. Çünkü Rusya bu açıklamalarıyla barışçıl ve dost bir görünüm sunsa da, Irak'taki uzun süreli çatışma ortamının kendi çıkarlarına uygun bir durum olduğunu düşünmektedir.¹³⁰ Çin ise Irak'ta yaşanan istikrarsızlık nedeniyle artan petrol fiyatları yüzünden sıkıntılar yaşamakta ve bu nedenle ülkede istikrarın bir an önce sağlanmasını

¹²⁹ Bulut, “ Birinci ve İkinci Körfez Savaşı’nda ABD Politikası”, s.164-165.

¹³⁰ Aydın, Riskler ve Fırsatlar Kavşağında Irak'ın Geleceği ve Türkiye, s.56-57.

arzu etmektedir. ¹³¹ Bir taraftan Çin gibi büyük devletleri karşısına almak istemeyen ABD Irak'ta onların kabul edebileceği politikalar izlemeye çalışırken diğer yandan Rusya'nın ülke üzerindeki emellerinden rahatsızlık duymakta ve ülkede Rusya'nın nüfuzunun artmasına engel olmaya yönelik politikalar üretmeyi amaçlamaktadır. Özellikle Şiilere karşı denge unsuru olarak desteklediği ve bölgede en önemli stratejik ortaklarından biri olarak gördüğü Kürtlerin Ruslarla yakınlaşmasına engel olmaya çalışmaktadır. ¹³²

Bir diğer faktör ise BM ve diğer uluslararası örgütlerdir. ABD'nin uluslararası hukuk kuralları çerçevesine oturtulmakta zorlanılan Irak'ın işgaline ve ülkeye tek yanlı askeri müdahelerine engel olamayan BM'nin durumu dünyada sorgulanmaya başlanmıştır. ABD'nin BM'yi ciddiye almama tavrı zihinlerde "Uluslararası Hukuk" u ve BM sisteminin güvenilirliğini erozyona uğratmıştır. Bu nedenlerle BM'ye büyük zarar veren ABD ülkede istikrarı sağlamakta zorlanınca BM'yi gündeme getirerek uluslararası alanda destek bulmaya çalışmaktadır. ¹³³

G) IRAK'IN GELECEĞİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Savaşın sona ererek Saddam rejiminin yıkılmasını takip eden süreçte ABD güçlerinin ülkeden çekilmeye başlaması ve ülkenin yönetiminin Irak'lı siyasetçiler bırakılmasıyla başlayan yeni dönemde Irak'ın geleceğinde önemli rol oynayacak bazı iç ve dış faktörler vardır. Bu faktörlerin en önemlileri şunlardır:

¹³¹Bulut, " Birinci ve İkinci Körfez Savaşı'nda ABD Politikası", s.166.

¹³²"Times: Kürtlerin Putin ile yakınlaşması ABD'yi telaşlandırdı", http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/10/151022_times_kurtler_rusya Erişim Tarihi:01.01.2018

¹³³Mehmet Aydın , " Avrupa Birliği'nin Ortadoğu Politikası", s.57.

1- SOFA Anlaşması

Kısaca SOFA olarak adlandırılan anlaşmalar, yabancı bir ülkede bulunan Amerikan askerleriyle ilgili konularda ortaya çıkan/çıkabilecek hukuki vb. sorunların çözüme bağlanması ve yabancı ülke hukukunun Amerikan askerlerine nasıl uygulanacağını belirlemesi amacıyla hazırlanan metinlerdir.¹³⁴ Hâlihazırda ABD, 100'den fazla SOFA anlaşmasına taraftır; bunların bazıları ise ikili anlaşmalar olup en dikkat çekenleri Almanya, Japonya, Güney Kore, Filipinler, Afganistan ve Irak gibi ülkelerle yapılanlardır. Bu anlaşmalar içerisinde en güncel ve önemli olanı kuşkusuz Irak'la yapılan anlaşmadır. Söz konusu metin, 17 Kasım 2008'de ABD (Irak Büyükelçisi Ryan Crocker) ile Irak (Dışişleri Bakanı Hoşyer Zeban) arasında imzalanan ve 1 Ocak 2009 tarihinde yürürlüğe giren, ABD'nin Irak'tan geri çekilme planını ve çekilme sonrası Irak'taki Amerikan üs ve tesislerinde görev yapmaya devam edecek askerlerin statüsünü belirleyen bir anlaşmadır. Anlaşma 27 Kasım 2008'de Irak Parlamentosu'nda onaylanmıştır.¹³⁵

Anlaşmaya göre Amerikan askerleri 30 Haziran 2009 tarihinden itibaren geri çekilmeye başlayacak ve 31 Aralık 2011 tarihinden önce Irak'tan tamamen çekilmiş olacaktır. Ayrıca bu anlaşmayla taraflar arasında barış ve istikrarın sağlanması için işbirliği yapılması hedeflenmekte, ayrıca Irak'ın ülkesel bütünlüğüne ve bağımsızlığına karşı her türlü terörist saldırı ve eyleme karşı Amerikan birliklerinden yardım isteyebilmesi ve güvenliğinin sağlanması hususlarına vurgu yapılmaktadır. Anlaşmayla hükme bağlanan bir diğer husus ise ABD askerlerinin görevde olmadıkları ya da üs dışında bulunduklarında suç işlemeleri durumunda Irak kanunları çerçevesinde

¹³⁴ Mason, RC "Status of Forces Agreement (SOFA): What Is It, and How Has It Been Utilized?", **Congressional Research Service**, 18 Haziran 2009 <http://www.fas.org/spp/crs/natsec/RL34531.pdf> Erişim tarihi: 2 Nisan 2010

¹³⁵ Çubukçu, Özhan, "İşgal Altında İstikrar Arayışları 2010 Irak Seçimleri", s.22.

yargılanmalarıdır.¹³⁶35.000 ila 50.000 kadar Amerikan askerinin, Irak güvenlik güçlerini eğitmek ve destek sağlamak amacıyla geçici olarak bölgede kalması da kararlaştırılmıştır.

ABD'nin anlaşmayla hükme bağlanan 50.000 civarındaki asker dışındaki askeri gücünü ülkeden çekmesi ABD'nin ülkeyi artık kendi başına bıraktığı anlamına gelmemektedir. Bunun en büyük kanıtlarından biri SOFA Anlaşması ile birlikte imzalanan SFA'dır. Bu anlaşmayla iki ülke arasında siyasi, ekonomik, kültürel, diplomatik, sosyal haklar, azınlık konuları, eğitim, sağlık ve çevre gibi alanlarda uzun süreli işbirliği öngörülmüştür. SFA Anlaşması ABD'nin Irak'ta siyasi ve ekonomik alanlardaki varlığının ülkede uzun süre kalmasının önünü açmıştır. Bunun yanında çekilme sonrası dönemde de ABD yönetimlerinin Irak ile yoğun siyasi etkileşimi ABD'nin bölgeyi kolay kolay terk etmeyeceğini göstermektedir.

Irak'ın savunma ihtiyaçlarının büyük bölümünü ABD'den tedarik etmesi ve ABD'li şirketlerin ülkedeki doğalgaz ve petrol sahalarının işletilmesiyle ilgili pek çok anlaşma imzalamış olması gibi ekonomik faktörlerde ABD'nin bölgeden tamamen çekilmesini güçleştirmektedir. Bu nedenle Washington hemen her fırsatta Irak'taki istikrara katkıda bulunmak ve uzun vadeli işbirliğinde bulunmak konusunda istekli olduğunu belirten açıklamalar yapmaktadır.

Bu nedenle ABD'nin önümüzdeki günlerde de Irak'ın İslam ve Arap dünyasının ortasındaki merkezi konumunu kullanarak Ortadoğu'daki dış politika hedeflerini gerçekleştirmeye çalışacağı ve artan petrol fiyatları ile dünya ekonomisi üzerindeki rolünü kendi menfaatine kullanmaya çalışacağı görülmektedir. Bu konuda ABD Büyükelçisi James F.Jeffrey ve ABD Irak güvenlik güçleri Komutanı Orgeneral Lloyd Austin tarafından, 03 Şubat 2011 tarihinde ABD Senatosu Silahlı Kuvvetler

¹³⁶Pınartaş, "Irak'ın Geleceği: ABD'nin Çekilmesi ve Muhtemel Senaryolar", s.73.

Komitesi'ne Irak'ın geleceği ve geçiş dönemi ile ilgili konularda verilen bilgiler de bu yöndedir. ¹³⁷Bu nedenle ABD'nin ülkedeki varlığının ve Irak ve bölge üzerindeki hedeflerinin Irak'ın geleceğinde önemli bir rol oynamaya devam edeceği görülmektedir.

2-Bölge Ülkelerinin Politikaları

Etnik ve dini yapısı itibariyle Ortadoğu'ya dair tüm özellikleri sergileyen Irak'ta yaşanan tüm gelişmeler komşularını olduğu kadar diğer bölge ülkelerini de etkilerken, bu ülkelere uygulanan politikalarda Irak'ı etkilemektedir. Bölgedeki genel tabloya bakıldığında bölge ülkelerinin Irak'la ilgili ortak bir politikalarının olmadığı ve her ülkenin kendi çıkarları doğrultusunda hareket ettiği görülmektedir. Bu nedenle Irak'ın toprak bütünlüğü, ülkedeki siyasi, ekonomik ve sosyal yapı gibi konular bölge ülkelerince bu bağlamda değerlendirilmekte ve ülke adeta diğer devletlerin büyük bir mücadele alanına dönüşmektedir.

Bölge ülkelerinin Irak'ta izledikleri ve gelecekte de izleyecekleri politikaların Irak'ın geleceğinde önemli rol oynayacağı görülmektedir. Ülkedeki siyasi istikrarın sağlanamaması ve yaşanan her gelişmenin bölge ülkelerinde kaderini etkileyebilecek sonuçlar doğurma ihtimali Irak'ı bölge ülkelerinin müdahalesine açık hale getirmektedir. Bu nedenlerden dolayı ülkenin toprak bütünlüğü de dâhil olmak üzere petrolün paylaşımı, Kürdistan Bölgesi'nin durumu gibi birçok konunun bölge ülke politikalarından etkileneyeceği ve büyük oranda bu politikalar doğrultusunda şekilleneceği görülmektedir. ¹³⁸

¹³⁷ **Ibid.**, s.72-77.

¹³⁸ Veysel Ayhan, "Türkiye-Irak İlişkileri: Bölge Ülkelerinin Irak Politikası Bağlamında Bir Analiz", **Ortadoğu Analiz Dergisi**, Eylül 2009, C:1, S:9, s.26-27.

3-Tartışmalı Alanlar (İhtilaflı Bölgeler)

Irak'ın gelecekte en çok sıkıntı yaşayacağı konulardan biride tartışmalı alanlardır. Irak Anayasası'nda tartışmalı bölge olarak söz edilen tek yer Kerkük'tür. Ancak Kürtler; Tuzhurmatu, Hanekin, Mendeli, Başhika, Akra ve Sincar'ı da tartışmalı bölgelere dahil etmişlerdir. Anayasanın 140. maddesinde anlaşmazlıkların giderilmesi için normalleşme, referandum ve nüfus sayımı öngörülmüştür.¹³⁹ Ancak normalleşme ile neyin kastedildiğinin muğlak bir ifade olmasının yanında Sünnilerin ve Türkmenlerin karşı çıkışı ve Türkiye'nin de yoğun çabalarıyla söz konusu madde bir bakıma kadük (hükümsüz) kabul edilmiştir.¹⁴⁰

Ancak Kürtler tarafından Irak'ta yaşanan her siyasi pazarlıkta bu tartışmalı alanların masaya getirilmesi konunun sürekli gündemde kalmasına ve taraflar arasındaki gerginliğin tırmanmasına neden olmaktadır. Kürtler bu bölgelerin kendilerine ait olduklarını savunurken, Şiiler genelde tarafsız kalmaya özen göstermekte, Sünniler ve Türkmenler ise Kürtlerin taleplerine karşı çıkmaktadırlar. Sünniler ihtilaflı bölgelerin Irak'ın tamamına ait olduğunu savunurlarken Türkmenler ise bölgede yaşayan yoğun Türkmen nüfusu nedeniyle Türkmenlerin hesaba katılmadığı bir çözümü kabul etmeyeceklerini dile getirmektedirler.¹⁴¹

Bölgeye ilişkin doğal kaynakların nasıl paylaşılacağı, bununla ilgili yatırımların kimlerce ve nasıl yapılacağı, çıkarılan petrol ve doğalgazın nasıl ihraç edileceği gibi konularla ilgili yoğun tartışmalar devam ederken, Kürtler bölgedeki nüfus yapısını değiştirerek referandum ile bölgeyi kendilerine bağlamaya çalışmaktadırlar. Kürdistan Bölgesel yönetimi özellikle işgal sonrasında çıkarılan kanunlarla bir takım yasal

¹³⁹ Irak Anayasası Md. 140. <http://casperkawa.blogspot.com/2012/04/irak-anayasasi.html> Erişim Tarihi: 04.04.2018

¹⁴⁰ Mahir Nakip, "Irak'ta İhtilaflı Bölgeler ve Türkmenler", *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Aralık 2013, C:5, S:49, s. 99-100.

¹⁴¹ *Ibid.*, s.104.

dayanaklar elde ederek kendi topraklarına dönüş olarak adlandırdıkları planla yüz binlerce Kürdün başta Kerkük olmak üzere bu bölgelere yerleşmesini sağlamışlardır. Bölgede nüfus çoğunluğunun elde edilmesiyle Kürdistan Bölgesel Yönetimindeki çözümün nüfus oranları temeline dayanmasında ısrar etmektedir.¹⁴²

Son olarak 2017 yılının Eylül ayında Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nce yapılan referandumda konu gündeme getirilmiş ve referandumda *“Kürdistan Bölgesi ve Kürdistan Bölgesi dışında kalan Kürt yerleşimlerinin bağımsız bir devlet olmasını istiyor musunuz?”* sorusu sorulmuştur. Bu soruda “Kürt yerleşimi” olarak tanımlanan bölgeler ise Kerkük, Diyala, Ninova gibi ihtilafli bölgeler arasında yer alan ve farklı etnik grupların bulunduğu ancak peşmerge kontrolündeki bölgelerdir.¹⁴³ Referandumu anayasaya aykırı ilan eden Irak Hükümeti ve Başbakan Haydar El İbadi ile birlikte Arap ve Türkmenler de referanduma karşı çıkmışlar ve bölgede yaşayıp referandumda oy kullanabilecek olanlar da referandumu boykot etmişlerdir. Bunun yanında Türkiye ve İran başta olmak üzere bölge ülkeleri, ABD ve AB ülkelerinin çoğu Kürdistan Bölgesel Yönetimini referandumu yapmaması konusunda uyarılmışlardır.¹⁴⁴ Referandumun yapılmasından sonra ise aynı ülkeler ve Irak Hükümeti müzakereler için Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin referandum kararını iptal etmesini talep etmişler ancak bu talep Irak Kürdistan Bölgesel Başkanı Mesud Barzani tarafından ret edilmiştir.¹⁴⁵ Irak Hükümeti ve başta Türkiye olmak üzere bölge ülkeleri ise Barzani'nin geri adım atmaması durumunda askeri seçenekler ve ekonomik yaptırımlar da dâhil olmak üzere bir takım önlemler alacaklarını açıklamışlardır. Bu açıklamalar ve Barzani'nin geri adım atmayışı bölgede tansiyonu epey yükseltmiştir.

¹⁴² Cüneyt Tülemmez *“Irak'ın Muhtemel Geleceği Ve Türkiye'ye Etkileri”*, Ankara, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013, Yüksek Lisans Tezi, s.150-152.

¹⁴³“Iraklı Kürtlerin bağımsızlık referandumu hakkında bilinmesi gerekenler”, 25 Eylül 2017, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41363443>**Erişim Tarihi: 01.01.2018**

¹⁴⁴ Küçük, E. *“Büyük aktörler referandum istemiyor!”*, 22 Eylül 2017, <https://www.dunya.com/gundem/buyuk-aktorler-referandum-istemiyor-haberi-382759>**Erişim Tarihi:01.01.2018**

¹⁴⁵“IKBY'den Bağdat'ın 'Müzakere İçin Referandum Sonuçlarının İptali' Şartına Ret”, 15 Ekim 2017, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41627300>, **Erişim Tarihi:01.01.2018**

Bu gelişmelerin ardından ortam biraz daha sakinleşse de yaşanan bu olaylar başta Kerkük olmak üzere ihtilafli bölgeler konusunun adeta patlamaya hazır bir bomba gibi Irak'ın güvenliğini ve istikrarını tehdit ettiğini ve etmeye de devam edeceğini göstermektedir. Referandum sonrasında yaşananlar ise tartışmaların bölgede komşu ülkelerinde karışabileceği yeni çatışmalara sebep olabileceğinin ipucunu vermektedir.

H) IRAK'IN GELECEĞİNE YÖNELİK TARTIŞMALAR

Irak'ın geleceğinde en çok sorun yaratma ihtimali olan iki konu bulunmaktadır: Bunlardan biri petrol gelirlerinin paylaşımı esasına dayanan ekonomik gelişmeler, diğeri ise Irak'taki federal yapıdır.

1-Ekonomik Gelişmeler

Irak büyük bir petrol kaynağına sahip olmasına rağmen uzun yıllar süren İran-Irak Savaşı, Körfez Savaşı ve 2003 işgali nedeniyle petrol sanayisi zarar görmüş bu durum da Irak'ın ekonomik durumuna büyük zarar vermiştir. Ancak ülkeyi bekleyen en önemli tehlikelerden biri petrol kaynaklarının ülke topraklarında homojen bir dağılım göstermeyerek kuzey ve güneyinde toplanmış olmasıdır. Bu bölgede yaşayan ve bu kaynakları kontrol eden grupların ayrılıkçı yaklaşımları ülkenin toprak bütünlüğü açısından olduğu kadar ekonomik durumu açısından da önemli bir tehdittir.

Irak petrollerinin en büyük kısmı (%59'u) ülkenin güneyinde yer alan ve Şii nüfusun yaşadığı Basra'dadır. Bunu %12 ile Kürt, Türkmen ve Sünnilerin bulunduğu Kerkük ili izlemektedir. Kürdistan Bölgesindeki diğer havzalarda ise %5'lik bir rezerv bulunmaktadır.¹⁴⁶

¹⁴⁶ Kamil al-Mehaidi, "Geographical Distribution of Iraqi Oil Fields And Its Relation with The New Constitution", **Revenue Watch Institute**, <http://www.revenuewatch.org/files/052706.pdf>,
Erişim Tarihi: 20 Aralık 2010

Bu ekonomik yapı ülkenin toprak bütünlüğü açısından ciddi sorunlar yaratma potansiyeline sahiptir. Anayasada petrol kaynaklarından elde edilen gelirlerin nasıl paylaşılacağı, ilerde bulunacak kaynaklarda yetkinin kime ait olacağı gibi konular net olarak hükme bağlanmadığı için bu konunun ülke gündemini önümüzdeki yıllarda da meşgul etmesi beklenmektedir. Etnik gruplar arasında bir çatışmayı körükleyebilecek bu durum bu gruplar arasında sürekli bir tartışma konusu olmaktadır. Belki de en önemlisi petrol kaynaklarından elde edilen gelirlerin ülkeden ayrılarak bağımsız bir devlet kurma hedefindeki gruplara ekonomik anlamda büyük avantaj sağlayarak onların bu amaçlarına hizmet etmesidir.¹⁴⁷

2- Federalizm

Genel anlamda federalizm kavramını incelediğimizde, söz konusu sistemin federal devlet ile federe bölgeler arasında iktidarın anayasa ile güvence altına alınarak paylaşılması olarak tanımlandığı görülmektedir.¹⁴⁸ Federal devlet sisteminde federe bölgeler, kendi iç işlerinde bağımsızdırlar. Ayrıca federe bölgelerin her birinin kendine özgü anayasası, yasama, yürütme ve yargı organı bulunmaktadır. Genel olarak uluslararası alanda yapılan faaliyetlerden ise federal devlet sorumlu bulunmaktadır. Savaş ilanı, ulusal savunma, anlaşmalar yapma ve elçi gönderme gibi yetkiler federal devlette bulunmaktadır. Bu sistem içerisinde en önemli sorunlardan birisi merkezi yönetim ile federe bölgeler arasındaki yetki sınırlarını belirlemektir.¹⁴⁹

İşgalin ardından ABD, federatif bir sistemi Irak'ta siyasal yapıya entegre etmeye çalışmıştır. Ancak bunla alakalı şu anda görünen en büyük problem bu federal yapılanmanın yönetim temelli mi yoksa etnik ve mezhep temelli mi olacağı konusudur. Federalizmin uygulanışında şu ana kadar yaşanan büyük problemler ve bu sistemin

¹⁴⁷ Pınartaş, “Irak’ın Geleceği: ABD’nin Çekilmesi ve Muhtemel Senaryolar”, s.83-85.

¹⁴⁸ Kemal Gözler, **Devletin Genel Teorisi**, Bursa, Ekin Kitap Yayıncılık, 2007, s.146.

¹⁴⁹ Faruk.S, **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, İstanbul, Der Yayınları, 2000, s.303.

Irak'ın doğasına çok da uyuşmayan yapısı Irak'ın geleceğinde ciddi bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Şu ana kadar ki federal sistemin daha çok etnik temeller üzerinde olması ve petrol gelirleri, tartışmalı bölgeler gibi konulardaki etnik gruplar arasındaki tartışmalar, Irak'taki federal yapının birleştirici özelliğinden çok ayrıştırıcı özelliğinin ön plana çıkmasına neden olmuştur.¹⁵⁰

Bu nedenden dolayı Irak'ta ki federal yapı kimlik ayrılıklarının derinleşmesine yol açarak ülkedeki çatışma ortamını daha kötü bir noktaya taşımıştır. Özellikle Bölgesel Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin merkezi hükümetin politikalarını hiçe sayarak onlara alternatif politikalar üretmesi, ABD desteğinden güç bularak hâkimiyet sınırlarının dışında kalan faaliyetlerde bulunması federalizm sorununu daha da körüklemiştir. Bu tür yaklaşımlar ihtilafli bölgeler gibi başka sorunların türemesine yol açmıştır. Çatışmaların ön plana çıktığı federal yapıların bu sistemi kullanan ülkeleri ayrılmaya götürdüğü düşünüldüğünde Irak'ın gelecekte benzer bir durumda kalma ihtimali ortaya çıkmaktadır.¹⁵¹ Bu durumda da bölge ülkeleri de dâhil olmak üzere birçok devletin bu parçalanmadan fayda sağlamaya yönelik adım atması riski ortaya çıkmakta ve bunun da gerek ülkede gerek bölgede daha fazla soruna yol açma ihtimali artmaktadır.

D) ABD'NİN IRAK ETNİK GRUPLARI İLE OLAN İLİŞKİLERİ

1-Sünniler İle Olan İlişkisi

ABD işgali öncesinde Irak'ta en etkin grup olarak ön plana çıkan Sünniler işgal sonrası dönemde bu etkinlikleriyle birlikte o güne kadar elde ettikleri kazanımları da kaybetmişlerdir. Bu nedenle en başından ABD işgaline karşı çıkan Sünnilerde bu

¹⁵⁰ Fatma Ceren Türmen Duman, "Irak'ta Federalizm Tartışmaları", *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Ekim 2011, C:3, S:34, s.62.

¹⁵¹ Duman, "Irak'ta Federalizm Tartışmaları" s.68-69.

gelişmelerle birlikte ABD karşıtlığı artmış ve söz konusu unsur işgale karşı en güçlü direnişi ortaya koymuştur. Sünnilerin bu direnişinin yarattığı olumsuzluk ile birlikte, Saddam döneminin izlerini silmek isteyen ABD'nin o dönemin etkin aktörleri konumundaki Sünnilerin etkinliklerini kıracak adımlar atmış ve onların ülke yönetiminde önemli konumlarda görev almalarına engel olmuştur. Bu gelişmeler nedeniyle ABD ile Sünniler arasındaki ilişkiler işgal sonrası dönemde olumlu bir çizgide seyretnemiştir.¹⁵²

Ancak Sünnilerin siyasi gelişmelerden uzak durmaları iki önemli probleme neden olmuş ABD bu nedenle Sünnilerle daha yakın ilişkiler kurmak zorunda kalmıştır. Bu problemlerden ilki, Sünnilerin seçimleri boykot edip siyasal sürece katılmamaları nedeniyle ülkedeki önemli bir kesimin yeni siyasi sürecin dışında kalmasıdır. Hâlbuki Sünnileri de bu sürece dâhil etmek zaten kırılğan yapıdaki Irak'ın istikrarı açısından çok önemli olduğundan, ülkedeki siyasi istikrarı sağlamak için tüm grupların desteğine ihtiyaç duyan ABD bu problemi çözmek için adım atmak zorunda kalmıştır. Sünnilerin yer almadığı seçimler, anayasa çalışmaları ilerde daha büyük problemlerin ortaya çıkma riskini arttırmıştır. İkinci problem ise, Sünnilerin geri planda kalmasıyla ülkede kontrolün Şiiilerin eline geçmesiydi. Özellikle İran'ın Iraklı Şiiiler üzerindeki etkisinden korkan ABD, Şiiilerin diğer etnik gruplarca dengelenmesi gerektiğini düşünmüş bu yüzden de Kürtlerle birlikte Sünnileri de ülke yönetimine dâhil etmeyi planlamıştır.¹⁵³

ABD bu amaçla “Uyanış Konseyleri” adı altında Sünni aşiretleri bir araya getirmiş onlara para ve silah yardımı da dâhil olmak üzere pek çok alanda destek sağlamıştır. ABD bu hamlesiyle yalnızca Sünnileri süreci dâhil etmeyi planlamamış

¹⁵² Erkmen, “*Irak'ta İşgal Sonrası Siyasal Yaşam ve 2010 Parlamento Seçimleri*”, s.122-123.

¹⁵³ Erkmen, “*Irak'ta Mevcut Siyasi Durum Ve Önemli Siyasi Gelişmeler*”,ORSAM, Rapor No:35, Mart, 2011, s.7-9.

aynı zamanda onları El Kaide'ye karşı mücadelede kullanmak istemiş ve bu konuda başarı da sağlamıştır.¹⁵⁴

Ülkede ötekileştirilen ve Maliki döneminde de yoğun baskılara maruz kalan Sünnilerin bir bölümünün de terör örgütlerinin saflarına geçmesi ya da onlara destek vermesi, Irak'ta yaşanan terörist faaliyetleri ve şiddet olaylarını arttırmıştır.¹⁵⁵ Bu durumdan ülkede bulunan ABD güçleri de etkilenmiş ve çoğu zaman bu terörist eylemlerin hedefi haline gelmişlerdir. Bu yüzden ABD Sünnilerin sisteme entegrasyonuna daha büyük önem vermeye başlamış, bölgede güçlenen terörist grupların gerek bölgede gerekse bölgenin dışında yaratabileceği sıkıntıların önünü kesmeye çalışmıştır.

2-Kürtler İle Olan İlişkisi

Amerika Birleşik Devleti ile Kürtler arasındaki ilişki çok eski bir geçmişe dayanmamakla birlikte bu ilişkinin temelleri I. Dünya Savaşı'nda atılmıştır. Ancak bu ilişki 1960 ya da 1970 yıllarına kadar resmi bir ilişki olarak sürdürülmemiş ve resmi ilişkiler ancak 1970 yılından sonra başlamıştır.¹⁵⁶

Bütün bu yıllar içerisinde ABD ile Kürtler arasındaki ilişki inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. Çünkü ABD'nin stratejik planları içerisinde Kürtler yoktur ve ABD ancak kendi çıkarlarına göre Kürtlerle bağlantı kurarak onları Irak üzerindeki hedeflerine ulaşmak için kullanmaktadır.

Irak Kürtleri 1962 yılında Irak rejimine karşı bir kaç girişimde bulunmuşlardır. Kürtler rejime karşı başlattıkları bu hamlede en azından ABD'nin desteğini alabilmek ya da Kürt sorununun BM'ye taşınmasına ABD'nin karşı çıkmamasını engellemek

¹⁵⁴ Pınartaş, "Irak'ın Geleceği: ABD'nin Çekilmesi ve Muhtemel Senaryolar", s.86.

¹⁵⁵ Gökhan Ulusu, "Bush Doktrini Sonrası ABD'nin Irak ve Suriye Politikası ve Türkiye'ye Etkisi", İstanbul, Bahçeşehir Üniversitesi, 2015, Yüksek Lisans Tezi, s.35.

¹⁵⁶ W. Rahmani, **Mejuyi Peywandiyeke Kürt w Amerika**, Erbil, Rojhalat Yayınevi, 2012, s.39.

amacıyla ABD ile ilişki kurmak istemişlerdir. Bu amaçla Kürtler 1962 yılında iki temsilciyi ABD Dışışleri Bakanlığı'na göndermişlerdir. Aynı anda ABD Dışışleri Bakanlığı Irak'taki ABD Büyükelçiliği aracılığıyla Irak hükümetine, iki tane Kürt temsilcisinin ülkeye gelerek Irak hükümetinin neden olduğu sıkıntıların ve zulümlerin kendileri tarafından Birleşmiş Milletlere iletilmesine karşı çıkmamaları istediğine dair bilgi vermiştir.¹⁵⁷

Bu isteklere karşı Amerika Dışışleri Bakanlığı, Kürt temsilcilerine bu konuda kendilerine destek veremeyeceklerini belirtmiş ve Kürtlerin Irak hükümetiyle oturup anlaşmaları gerektiği söylemiştir. Ayrıca "Eğer biz size destek olmaz ve sadece yanınızda olduğumuzu söylersek bu Kürtler için daha da büyük sorunlara yol açar" diyerek karşılık vermişlerdir.¹⁵⁸

Yani ABD Kürtlere ne yardım edecek ne de destek verecektir. Bunların Irak'ın kendi iç sorunları olduğunu düşünmüş ve Kürtlere bu sorunları kendi içlerinde çözmeleri gerektiğini mesajını iletmışlerdir.

1970'ten sonra ise Kürtlerle ABD arasındaki ilişki bir ölçüde resmileşmeye başlamış ancak bu durumun daha önceki dönemden tek farkı ilişkilerin resmiyet kazanması olmuştur. Bunun haricinde temelde değişen pek bir şey olmamıştır.

11 Mart anlaşması Irak ile Kürtler arasında yapılmıştır. ABD'li yetkililer, bu anlaşma ile Irak'a, Kürtlerin sorunlarının çözümüne yönelik barışçıl eylemlerini destekleyeceklerini söylemiş ve yapılan anlaşmanın koşullarına uygulamalarını istemiştir. ABD bu anlaşmaya karşı olmamasına karşın Sovyetler Birliği'nin bu anlaşmada parmağı olduğuna dair bir endişeye kapılmıştır.

¹⁵⁷ Rahmani, *Mejuyi Peywandiyekani Kürt w Amerika*, s.196.

¹⁵⁸ *Ibid.*, s.198.

Kürtler, 1960 yılında başarısız olduktan sonra, 1970 ve 1972 yıllarında ABD'nin kendileriyle olan ilişkilerini gözden geçirmeleri ve askeri yardımda bulunmaları için çaba göstermişlerdir. Kürtler bu desteği almak için Irak'la Sovyetler Birliği arasındaki siyasi ilişkiyi, ABD ve müttefiklerine daha açık bir şekilde göstermeye çalışmışlardır. Bunun sonucu olarak ABD 1972 yılında Kürtlerle resmi bir biçimde ilişkiye girmeye başlamıştır. Az olsa da ABD'nin Kürtlerle ilişki kurma isteği daha önceki vaziyete göre daha farklı bir durum arz etmektedir.

İlişki resmi boyutta olmasına karşı ABD yönetimi, Kürtler ile üzerinde anlaştıkları bütün meselelerin saklı kalması konusunda ısrar etmiştir. Buna karşılık, Kürtler ilişkinin ve yapılan anlaşmanın öneminden dolayı hiç kimsenin konudan haberdar olmayacağına dair ABD'ye söz vermişlerdir. Bu mesele ile ilgili olarak 1975 yılında o zamanki ABD'nin Dışişleri Bakanı Henry Kissinger tarafından Molla Mustafa Barzani'ye bir yazı gönderilmiştir. Bu yazıda Barzani, "İçinde bulunduğunuz sıkıntılı durumu göze alarak endişe duyduğumuzu ve size daha çok yardım isteğinde bulunduğumuzu bilmenizi isteriz. Ama bütün bunlara rağmen sizi burada ağırlayamıyorum."¹⁵⁹ demiştir.

1970'li yıllarda Kürt sorunun gündeme gelmesi ve çözülmesine yönelik çabalar ile aynı zamanda Kürtlerle Irak hükümeti arasında barış sağlama meselesi önceki yılların uzantısı olarak devam etmiştir.

ABD'nin Kürtlerle olan ilişkisinin kırılması ya da zayıflaması 1980'li yıllarda başlamıştır. Çünkü o dönemde Irak'la İran arasında bir savaş başlamıştı ve ABD Kürt meselesinden ziyade daha çok iki ülkenin içinde bulunduğu savaşla ilgileniyordu. Bu noktada ön plana çıkan sorun ise, 1988 yılında Irak Hükümeti tarafından Halepçe

¹⁵⁹ Ibid., s.73.

bölgesinde kimyasal bombanın kullanılmasına karşı ABD'nin verdiği daha da doğrusu vermediği tepki olmuştur.

ABD'nin Irak ile İran arasındaki savaştaki tek amacı iki ülkenin zayıflayıp Ortadoğu'da tehlike arz etmemelerini sağlamak olmuştur. Bu nedenle ABD iki tarafıda kullanarak ve birbirine düşürerek onlara silah desteğinde bulunmaktaydı. İlk başlarda İran'ı desteklemesine karşın, savaşın başlamasında iki yıl sonra kendi menfaatlerine göre hareket etmeyi sürdüren ABD yönünü değiştirerek Irak'a destek olmaya başlamış ve Irak'ın kazanması için her türlü yardımda bulunmuştur. Bu aşamada ABD Kürtlere ise hiç yardım etmemiştir.

Diğer taraftan karışıklığın artmasını arzu eden ABD ve Sovyetler Birliği Irak ve İran'a sürekli kimyasal silah vermişlerdir. Verilen bu silahlar Irak tarafından birçok kez İran'a karşı kullanılmıştır. Bu da yetmemiş, Irak bu silahları kendi halkına karşıda kullanmış ve Halepçe bölgesine kimyasal bomba atmış ve aynı anda 5000 kişinin ölümüne sebep olmuştur.

Halepçe bölgesinin bombalanmasından 80 gün sonra bu mesele ABD Kongresi'nde görüşülmüştür. Kongre'deki üyelerin birçoğu bu olayı kınayarak şiddetle karşı çıkmışlardır. Aynı zamanda ABD Parlamentosu'ndaki milletvekilleri de ABD'nin Irak'a ambargo uygulayarak hem iktisadi hem siyasi olarak ilişkilerini kesmeleri dileğinde bulunmuşlardır.¹⁶⁰ Ama ABD Dışişleri Bakanlığı bu isteği reddetmiştir. ABD tarafından hem iki ülke arasındaki siyasi ilişkilere hem Irak'ta bulunan Amerikalı şirketlere zarar gelebileceği düşünülerek böyle bir karar alınmıştır.

Sonuçta ABD genel politikaları doğrultusunda bu olayda da kendi menfaati doğrultusunda hareket etmiş ve Irak Hükümetine karşı hiçbir tepkide bulunmayarak sadece olayları kınamakla yetinmiştir.

¹⁶⁰ Ibid., s.154.

Bu gelişmelerin ardından Körfez savaşları yaşanmış, ABD ve müttefik ülkeler Irak'ı Kuveyt'ten çıkardıktan sonra, ABD Irak halkının Saddam'a karşı ayaklanmasını ve Baas rejimini yıkmalarını istemiştir. Bu nedenle ABD'nin cesaretlendirmesiyle Irak'ın kuzeyinde Kürtler ve güneyinde Şiiler ayaklanmışlardır. Ama 1991 yılında Saddam'ın acımasız baskısıyla bunların bazıları İran'a bazıları ise Türkiye'ye göç etmişlerdir. Bu olaylardan hemen sonra ABD Başkanı George Bush, ABD'nin Irak halkından böyle bir talebi olmadığını belirtmiş ve bunu "ABD kendi askerlerinin canlarını ne Şiiler ne Sünniler için tehlikeye atar, ne de Irak'ın parçalanmasını ister" sözleriyle ifade etmiştir.¹⁶¹ Sonuç olarak Kürtler kendi bölgelerine dönmüş ve çıkan ayaklanma da sonuçsuz kalmıştır.

Dünya medyası tarafından Kürtlerin yaşadıkları sıkıntıların ve göç krizlerinin gözler önüne serilmesiyle birlikte başta Fransa olmak üzere bu gidişata karşı çıkan ülkeler 2 Nisan 1991 tarihinde bu sorunu BM Güvenlik Konseyi'ne taşımışlar ve Irak'a insani müdahalede bulunulmasını istemişlerdir. Fransa'nın bu hamlesiyle birlikte başka ülkelerde bu gelişmeye destek olmuşlardır. Bu nedenle sorunun çözümüne yönelik bir adım atılmış ve 688 sayılı kararlınmıştır.¹⁶² ABD ilk başlarda bu karara karşı çıkmış, ancak daha sonra bu karara uymuştur. Karar gereği uçuşa yasak bölgeler oluşturulmuş ve Irak rejiminin Kürtlere daha fazla zarar vermesinin önüne geçilmiştir. Daha sonra ABD ve diğer ülkelerin desteğiyle beraber Kürtler Kuzey Irak'ta federal bir hükümet ve bölge oluşturarak Saddam'ın kontrolünden çıkmışlardır.

Ama çok geçmeden Kürdistan bölgesinde bir iç savaş meydana gelmiştir. Bu savaş 1994'te başlamış 1996 yılında son ermiştir. Bu savaş boyunca ABD bu meseleyle ne ilgilenmiş ne de savaşı durdumak için iki tarafı barıştırmak gibi bir çabada

¹⁶¹ Muhammed, M. **Siyaseti Parezgare Nweyekani Amerika w karigari Leser Heremi Kurdistan**, Erbil, 2009, Hevi Yayınevi, s.87.

¹⁶² **BM Güvenlik Konseyi Kararı Sayı:688**, [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/688\(1991\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/688(1991)), Erişim Tarihi:05.03.1991

bulunmuştur. Ama İran ve Irak'ın savaşa müdahil olmalarıyla savaş daha da kötü bir hal almış bunun üzerine ABD bu durumu bir tehlike olarak görmeye başlamış ve iki tarafı birbirine yakınlaştırma kararı almıştır. Bu sebeple ABD Dışişleri Bakanı bölgeye gönderilmiştir. Bunun bir sonucu olarak 1998 yılında Celal Talebani ile Mesud Barzani ABD'ye davet edilmişler ve orada iki taraf anlaşarak "Washington Anlaşması'nı" imzalamışlardır.¹⁶³

Bu anlaşmaya göre ABD, her iki taraftan savaşı durdurmalarını ve bulundukları bölgeyi idare etmelerini, iç işlerini birlikte yönetmelerini ve güç kullanmamalarını istemiştir.

2000'li yıllarda ise ABD açık bir şekilde Kürtlere yardım etmeye başlamış ve Kürdistan bölgesinin emniyetini sağlamak için onları bölgedeki iç savaştan uzak tutmaya çalışmıştır.

11 Eylül 2001 yılında Dünya Ticaret Merkezi binalarına yapılan saldırı ABD'de yeni bir dönemi başlatmış ve ülke tarihi adeta 11 Eylül öncesi ve sonrası olarak ikiye ayrılmıştır. ABD bu olaydan sonra teröre karşı savaş stratejisini kurmuş ve bu stratejiye göre "Büyük Ortadoğu Projesi"ni hazırlamıştır. Bu stratejiler ve projeler doğrultusunda Ortadoğu'da birkaç ülkenin rejiminin yıkılması da planlamıştır. ABD tarafından rejimin yıkılmasına karar verilen ülkelerden biri de Irak'tır. Çünkü ABD tarafında Saddam'ın hem 11 Eylül olaylarında parmağı olduğu hem de kimyasal silahlara sahip olduğu düşünülmektedir. Bu yüzden 2002 yılında Amerika Irak'a saldırmış ve işgal sonrasında Baas rejimi yıkılmıştır. Burada karşımıza çıkan husus ise bu gelişmelerde Kürtlerin rolünün ne olduğudur.

ABD Saddam rejiminin yıkılması için 2002 yılının Nisan ayında Iraktaki Kürt komutanları ve yöneticileri çağırarak bu meseleden bahsetmiştir. Daha sonra ABD,

¹⁶³ Ali Kamaran, **Kürdistan le Cengi Newaxo da**, Süleymaniye, Piremerd Yayınevi, 2005, s.63.

Almanya'da Kürtlerle bir toplantı yapmış ve Kürtlerin hem askeri hem istihbarat güçleri üzerine bir değerlendirmede bulunmuştur. Bu toplantıların ardından bölgeyi yakından görmek ve araştırmalarını derinleştirmek için Amerika Dışışleri Bakanlığı'ndan bir ekip Kürdistan Bölgesini ziyaret etmiş ve bundan hemen sonra Irak'a askeri operasyon yapmaya karar verilmiştir.¹⁶⁴

Irak'ı kurtarma operasyonunun haritası Erbil'de Irak Milli Muhalif grupları tarafından hazırlanmış ve daha sonra Amerika bu haritaya göre 2003'te Irak'a girmiştir. Kürtlerde ABD'ye katılarak rejime karşı savaşmışlardır.

Saddam'ın çöküşünden sonra ABD Irak'ta bulunan bütün halkları (Arap, Kürt, Türkmen) ve azınlıkları, din adamlarını toplamış ve Irak'ı kendi aralarında beraber yönetmeleri konusunda onları teşvik etmiştir.

Bu süre zarfında ABD ile Kürtler arasındaki ilişki hep dengeli olmuştur. Sadece Washington tarafından Kürdistan bölgesinde Kürtlere daha çok yetki verilmiş ve bu şekilde Kürtler daha az merkezi hükümetin etkisinde kalmıştır. 2014'te IŞİD gelene kadar ilişkiler bu şekilde devam etmiştir.

IŞİD'ten sonra ise ABD'nin Kürtlerle olan ilişkisi farklı bir seyir kazanmıştır. IŞİD Irak'a girdikten sonra, önce Musul şehrini kontrol altına almış ardından da Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin denetimindeki bölgeye doğru ilerlemeye başlamıştır. IŞİD'in bu bölgeyi işgal etmesine az bir süre kala ABD ve uluslararası müttefik ülkeler IŞİD'in Irak Kürdistan bölgesine girmeye engel olmuşlardır. Kürtlerin bu gelişmelerin ardından IŞİD'e karşı savaşmak için uluslararası müttefik ülkelere katılması ile birlikte ABD Kürtlere hem askeri hem ekonomik açıdan yardımda bulunmuş ve onlara savaşma imkânı vermiştir. IŞİD'in kontrolü altında olan bölgelerin kurtarılması için Kürtlerin

¹⁶⁴ Hüseyin Mala. “*Cengi Degirkrena Irak w Rudawakani*” (Irak'ın İşgal Savaşı ve Bu Dönemin Olayları), **Xebat Gazetesi**, 2007, 01 Mart 2005, s.7.

daha aktif ve daha büyük bir rol oynamasını isteyen ABD bu sebeple Kürtlere destek olmuştur.

Kürtlerin ABD ve uluslararası müttefik ülkelerle olan ilişkisi, Kürt siyasi partilerini ve Kürt liderlerini bağımsızlık referandumunu düşünmeye sevk etmiştir. Özellikle Kürtlerle merkezi hükümet arasındaki ilişki koptuktan sonra bu bağımsızlık isteği kendini daha çok belli etmeye başlamıştır. Ama bütün bunlara rağmen ABD bu referandumun yapılmasından yana olmamıştır. Çünkü ABD, Kürdistan bölgesinin güvenliğinin tehlikeye girmesini istemiyordu. Bunu defalarca resmi ve gayri resmi bir şekilde belirtmesine rağmen Kürtlerin bu referandumu yapmakta ısrarcı olmalarıyla 25 Eylül 2017 tarihinde bağımsızlık referandumu gerçekleştirilmiştir. Referandumun yapılmasıyla birlikte bölgede yeni olaylar meydana gelmiş ve daha da önemlisi 16 Ekim 2017'de Irak Hükümeti Kürdistan Bölgesel Yönetimi'ne karşı askeri bir operasyon başlatmıştır. O tarihten sonra Kürtlerle Irak ordusu arasında savaş başlamış ve bölgede yaşanan sıcak çatışmalardan sonra Irak ordusu Kürtlerin kontrolü altında olan bütün bölgeleri ele geçirmiş ve Kürtlere büyük kayıplar verdirmiştir.

Sonuç olarak ABD hiçbir zaman Kürtleri kendi stratejileri ve projeleri içinde bulundurmamış ve tarih boyunca onları kendi menfaatline göre kullanmıştır. Bu menfaatlerini bazen Kürtlerin lehine bazen aleyhine olacak şekilde korumuşlardır. Yani Kürtlerin Amerikan siyaseti üzerine iyi ya da kötü bir etki oluşturmamasından dahi bahsetmek mümkün değildir. Bu yüzden 2001 yılında Irak'taki ve Afganistan'daki savaşlardan önce ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld, yardımcısından ABD'nin bu savaşlarda karşılaşılabileceği iyi ve kötü ihtimallere dair iki liste hazırlamasını istemiştir. Donald Rumsfeld'in yardımcısı olan Paul Wolfowitz bu iki listenin yanı sıra üçüncü bir liste daha hazırlamıştır. Bu listelerde bulunan noktalardan biride Kürtlerle ilgilidir. Wolfowitz Kürtlerle ilgili olarak: "Eğer Irak Kürtlere karşı askeri bir oparesyon

yaparsa bu durum ABD için ne iyi ne de kötüdür."¹⁶⁵ demektir ki bu durum ABD'nin Kürtlerle olan ilişkisini en güzel şekilde özetlemektedir.

3-Şiiler İle Olan İlişkisi

Irak nüfusunun %65'e yakın bir kısmının Şiilerden oluşması ABD'nin Irak ile ilgili planlarında Şiiler üzerine yoğunlaşmasına sebebiyet vermiştir. Bu büyük nüfus potansiyelini kullanmak isteyen ABD, 2003 sonrası dönemde Şiilere avantaj sağlayacak ve ülkede önemli bir etkinlik kazanmalarının önünü açabilecek pek çok adım atmıştır. Saddam döneminde bu büyük nüfus çoğunluğuna rağmen sürekli dışlanan ve baskılara maruz kalan Şiiler ABD'nin bu desteğiyle Irak yönetiminde söz sahibi olmayı başarmışlardır.¹⁶⁶ Böylelikle ABD'nin Irak'ı yeniden imar etme sürecinde en büyük ortakları Iraklı Şiiler olmuştur.

Bununla birlikte Iraklı Şiilerin ABD ile olan ilişkisi tamamen bu çizgi üzerinde ilerlememiştir. Şiilerin kendi desteğiyle ülke yönetiminde en önemli kuvvet haline gelmesinin ülkedeki diğer etnik grupların tepkisini çektiğini gören ABD, İran'ın Şiiler üzerindeki tesirinden de çekinerek zaman zaman Şiileri engelleyici adımlar atmış, Şiileri dengelemek üzere başta Kürtler olmak üzere diğer etnik grupları da yanına çekmeye çalışmıştır. Bu gelişmeler özellikle Şiiler ve diğer etnik grupların ABD'nin kendilerini diğer etnik gruplara karşı kullandıklarını düşünmelerine yol açmış bu durumda Şiilerin zaman zaman ABD'yi de karşılarına alacak şekilde politikalar izlemelerine neden olmuştur.¹⁶⁷ Bunun en güzel örneği Şii Başbakan Nuri El Maliki döneminde yaşamıştır. ABD, Nuri el Maliki tarafından uygulanan başta diğer etnik gruplara yönelik politikalar, ülke yönetiminin en önemli kademelerine Şiilerin

¹⁶⁵ Miho, Lukman. "Kürt w Kürdistan le Balga Niheniyekani Amerikada "Başı Yekem: Kürdistanî Irak" (Kürt ve Kürdistan Amerika'nın Gizli Belgelerinde "Birinci Bölüm: Irak Kürdistan'ı). Çev: Virye Rahmani, Erbil, Rojhalat Yayınevi, 2009, s.45.

¹⁶⁶ Köse, "Şiilerin Irak Siyasetinde Yükselen Etkisi: ABD İşgali Dönemi (2003-2012)", s.55-56.

¹⁶⁷ *Ibid.*, s.61.

getirilmesi gibi uygulamalara şiddetle karşı çıkmış ve nihayetinde kendi desteğiyle Başbakan olan ve bu görevini ancak bu destek sayesinde sürdürebilen Nuri el Maliki'nin görevi bırakmasını talep etmiştir.¹⁶⁸ Maliki'nin görevi bırakmasının ardından ise ABD yine bir Şii olan Haydar El İbadi'yi destekleyerek Şiilerden kolay kolay vazgeçemeyeceğini de göstermiştir.¹⁶⁹

Şiileri kontrol etmek konusunda her zaman azami dikkat gösteren ABD özellikle Maliki döneminde Şiilerin İran etkisinde kalmasını engellemek için gerek Arap ülkeleri nezdinde gerekse de Maliki hükümetine daha yakın ilişkiler ve diyalog konusunda yoğun baskı yapmıştır. Ancak Maliki hükümeti ABD'nin bu isteğine karşı çıkmış ve bu girişim başarısızlıkla sonuçlanmıştır.¹⁷⁰

Bir konuyu da özellikle vurgulamak gerekir ki; büyük bir nüfus kitlesine sahip olan Şiilerin hepsinin aynı düşünce de ve çizgide olduğunu söylemek zordur. Bu nedenle ABD'nin Şiilerle olan ilişkisinden bahsederken bu duruma da değinmek gerekir. ABD ile işbirliği yapan ılımlı Şii çoğunluğun yanında ABD karşıtlığı ile ön plana çıkan Şii gruplar da mevcuttur. Bunların başında ise bir din adamı olarak Şii toplumunda kabul gören Muktada el Sadr'a bağlı Şiiler gelmektedir. İşgalin başından beri ABD'ye karşı çıkan ve yoğun bir direniş sergileyen Sadr grubu ABD'nin bütün engellemelerine karşın silahlı "Mehdi Ordusu" adında bir birlik kurmuştur. Sadr, ABD öncülüğündeki Irak Geçici Hükümet Konseyi'ni de tanımamış ve buna alternatif bir hükümet kurmuş ancak amacına ulaşamamıştır.¹⁷¹ Sadr grubu ABD ile olduğu kadar diğer Şii gruplarla da sürekli çatışma içerisinde ve birçok Şii siyasetçinin de

¹⁶⁸ Gorzewski, A. "Nuri El Maliki yolun sonunda mı?" <http://www.dw.com/tr/nuri-el-maliki-yolun-sonunda-m%C4%B1/a-17847994>Erişim Tarihi: 22.01.2020,<http://www.hurriyet.com.tr/irak-basbakani-nuri-el-maliki-hukumetinde-kriz-7029373>Erişim Tarihi: 22.01.2018.

¹⁶⁹ "Haydar Ei İbadi kimdir" <http://www.aljazeera.com.tr/makale/haydar-el-ibadi-kimdir-irakta-ibadi-donemi>Erişim Tarihi: 22.01.2018

¹⁷⁰ Ufuk Ulutaş, Torlak F., "Çekilme Sonrası Irak'ta Düzen Arayışı" SETA - Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, Aralık 2011, s.24.

¹⁷¹ "Mukteda El Sadr kimdir?" 13.08.2004 <https://www.cnnturk.com/2004/dunya/08/13/mukteda.el.sadr.kimdir/27579.0/ind ex.html>Erişim Tarihi: 22.01.2018

ölümünden sorumlu tutulmaktadır.¹⁷²2010 da yapılan Irak seçimlerinde önemli sayıda milletvekilliği elde eden Sadr grubu ülke yönetiminde söz sahibi olmak için yoğun çaba göstermektedir. Ancak ABD karşıtlığı ile öne çıkan Mukteda el Sadr son dönemde ABD'nin yeni Başkanı Donald Trump ile de pek çok polemik yaşamış ülkeye yabancıların girmesini istemeyen Trump'a yönelik olarak "önce siz vatandaşlarınızı Irak'tan çekin" diyerek tepki göstermiştir. ¹⁷³ Benzer birçok demeçle ABD'nin bir an önce Irak'ı terk etmesini isteyen Sadr grubu son dönemde silahlı mücadele yerine ABD karşıtlığını gösteren bir çizgi de siyaset yürütmektedir. Tüm bu sebeplerden dolayı ABD diğer Şiiilerin aksine Sadr grubuna kuşku ile yaklaşmaktadır.

Netice itibariyle ABD'nin Irak'ta kendisine en büyük müttefik olarak gördüğü Şiiiler bu durumu avantaja çevirerek ülkede söz sahibi olmayı başarmışlardır. Ancak ABD'nin birçok politikası Şiiiler tarafından kabul görmemiş ve bu durumdan rahatsız olan ABD sürekli olarak Şiiilere denge unsuru olabilecek bir güç arayışında olmuştur. Bu nedenle çıkarlar temeline dayanan Şii ABD ilişkileri her an bir sorun olma potansiyeline sahiptir.

J) IRAK KÜRDİSTAN BÖLGESİNİN GELECEĞİ

ABD 2003 yılındaki Irak müdahalesinin ardından ülkede Şii, Sünni ve Kürtler tarafından kurulacak federe yapılardan meydana gelen bir Irak oluşturmayı amaçlamıştır.¹⁷⁴ Bu nedenle 2005 yılında yürütülen geçici anayasa çalışmalarında federalizm hususu ön plana çıkmış, anayasanın 117. maddesinde "İşbu anayasa

¹⁷²"Mukteda es-Sadr" http://www.yeniakit.com.tr/kimdir/Mukteda_es-Sadr Erişim Tarihi: 22.01.2018

¹⁷³"Şii lider Sadr'dan ABD'ye: Önce siz vatandaşlarınızı Irak'tan çekin" <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201701291026983686-sadr-abd-yasak-vatandaslarinizi-irak-cekini/> Erişim Tarihi:22.01.2018

¹⁷⁴ Mehmet Dalar, "Kendi Kaderini Tayin Hakkı Kavramı, Federasyon Ve Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi",Diyarbakır, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2015, C:20, S:32, s.40.

yürürlüğe girdikten sonra Kürdistan Bölgesinin mevcut makamlarını federal bir bölge olarak kabul eder.”¹⁷⁵ ifadesi özellikle vurgulanmıştır.

Bununla birlikte anayasanın hiçbir yerinde Kürdistan bölgesinin ve diğer bölgesel yönetimlerin ayrılma hakkı öngörülmemiştir. Anayasanın 1. maddesinin, Irak’ın bütünlüğünü garanti etmesinin yanı sıra, 109. madde federal otoritelere de Irak’ın bütünlüğünü, birliğini, bağımsızlığını ve demokratik düzenini koruma görevini yüklemiştir. Dolayısıyla Kürdistan bölgesinin ayrılma yoluyla “kendi kaderini tayin hakkı” Irak anayasası tarafından tanınmamaktadır.¹⁷⁶

Irak tarihi boyunca yaşananlara benzer bir şekilde, Kürtler ABD işgalinden bu yana her attıkları adımda bağımsızlığı hedeflemiş olmalarından dolayı bu çabalarından vazgeçecek gibi görünmemektedirler. Bunun yanı sıra anayasada ki bu maddelere rağmen Irak’ın etnik ve mezhepsel yapısı ile diğer dinamikler ve dış güçlerin etkisi dikkate alındığında Irak’ın zamanla bölünüp Kuzey Irak’ta bir Kürt devletinin ortaya çıkma ihtimali de vardır. Ancak bölgesel aktörler olan Türkiye ve İran’ın böyle bir gelişme karşısında ki tutumları da son derece belirleyici bir rol oynayacaktır.¹⁷⁷ Bunun yanında bölgenin zengin doğal kaynaklara sahip olmasından dolayı Irak’taki diğer grupların da böyle bir gelişmeye sıcak bakmayacağı açıktır.

2017 yılının Eylül ayında Kürdistan Bölgesel Yönetimi tarafından gerçekleştirilen ve bağımsızlığı konu alan referandum ve sonrasında yaşanan gelişmeler aslında Kürdistan bölgesel geleceğinin nasıl şekilleneceği yönünde ipuçları da vermektedir. Referandumun yapılmasına Irak Hükümeti’nin yanı sıra bölgedeki Arap ve Türkmenlerde karşı çıkmış, İran, Türkiye, ABD ve AB ülkelerinden de tepkiler

¹⁷⁵ Irak Anayasası Madde 117.1. <http://casperkawa.blogspot.com/2012/04/irak-anayasasi.html>. 7 Nisan 2012. Erişim Tarihi: 04.04.2018

¹⁷⁶ Ibid., s.43.

¹⁷⁷ Aydın, “Riskler ve Fırsatlar Kavşağında Irak’ın Geleceği ve Türkiye”, s.82-90.

gelmiştir.¹⁷⁸ Bu tepkilere rağmen Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nce bu ülkelerden gelen referandumun iptal edilmesi yönündeki talepler ret edilmiş, Irak Hükümeti ve Türkiye'nin askeri operasyon sinyali, ekonomik yaptırımlar uygulanacağı tehditleri ile tansiyon epey yükselmiştir.

Bu gelişmelerde göstermektedir ki, Kürdistan Bölgesel Yönetimi gerekirse Irak, bölge devletleri ve bölgede söz sahibi diğer ülkelerin tepkisine rağmen Kürdistan bölgesinde bağımsız bir Kürt devleti kurmak için her fırsatı kollayacaktır. Ancak diğer etnik gruplar ile bölgedeki pek çok ülke ise bu gelişmeye karşı tavır alacaktır. Bu durumda özellikle ABD'nin bu konudaki tavrının çok belirleyici olacağı görülmektedir.

Bununla birlikte kurulması muhtemel devletin denizlere ulaşımının olmaması nedeniyle komşularına sürekli muhtaç olacak olması, komşu devletlerin uygulayacağı baskı politikalarına bu devletin nasıl karşı koyacağı, değişebilecek şartlar gereği ABD'nin Kürtlere zamanla desteğini çekmesi halinde komşuların tehditlerine açık hale gelmesi, Kerkük dahil ihtilafli bölgelerin kurulacak devlete dahil olmaması durumunda bunun yaratacağı başta ekonomik olmak üzere pekçok problemle nasıl baş edileceği gibi sorunlar büyük potansiyel riskler olarak ortaya çıkmaktadır.¹⁷⁹

K) ARAP BAHARI

Arap coğrafyasında 2010 yılının sonunda başlayan yönetim karşıtı halk hareketleri, tüm dünyada büyük bir heyecan yaratmıştır. Baskıcı ve otoriter rejimler tarafından yönetilen Arap halkları, bu duruma daha fazla dayanamamış ve Tunus'tan başlayarak Arap coğrafyasına dalgalanan bir halk hareketi haline gelmiştir. Tunus'ta işsizlik ve yoksulluk karşısında seyyar satıcılık yapan üniversite mezunu Muhammed

¹⁷⁸ Küçük, E. "Büyük aktörler referandum istemiyor!", 22 Eylül 2017, <https://www.dunya.com/gundem/buyuk-aktorler-referandum-istemiyor-haberi-382759> Erişim Tarihi:01.01.2018

¹⁷⁹ Aydın, *Riskler ve Fırsatlar Kavşağında Irak'ın Geleceği ve Türkiye*, s.85-89.

Bouazizi'nin kendisi yakması ile başlayan süreç daha sonra hızla diğer ülkelere sıçramıştır. Tunus'ta başlayan isyan ve değişim talebi Mısır, Libya ve Yemen'de yönetim değişikliklerine neden olmuştur. Diğer Arap ülkelerinde ise halkın yönetimlere karşı sert isyanlarına zemin hazırlamıştır.¹⁸⁰

Protesto hareketlerinin ilk olarak ortaya çıktığı ülkeler olan Tunus ve Mısır'da memnuniyetsizliğin ve ayaklanmaların ilk sebebi ekonomik veriler olmuştur. Her iki ülkede liderler lüks ve yozlaşma içinde yaşamlarını devam ettirirken, milyonlarca insan açlık sınırının altında çalıştırılmakta ve işsizlik rakamları da çok üst seviyelerde bulunmaktaydı. Bu ağır şartların ardından Tunus'ta üniversite mezunu gencin işsizlik karşısında ki çaresizliği ve kendisini yakarak bu duruma isyan etmesi bir anlamda bölgede yaşayan toplumların değişim umutlarını da hayata geçirmiştir.¹⁸¹

Dünyanın hazırlıksız yakalandığı bu gelişme neticesinde önce olayları takip etmekle yetinen başta ABD ve AB ülkeleri sürecin devamında yaşanan gelişmeleri bahane ederek kendi çıkarlarını savunabilmek için bölgeyi yeniden şekillendirme gayretine girmişlerdir. Özellikle Tunus lideri Zeynel Abidin Bin Ali ve Mısır lideri Hüsnü Mübarek ile iyi ilişkiler içinde bulunan Batılı devletleri, Arap Baharı ile ortaya çıkan yeni durumun kendi menfaatlerine çok da uygun olmadığını değerlendirerek sürece müdahil olmuştur.

Tunus, Mısır, Libya ve Yemen'de yönetimlerin değişmesine, Suriye'de ise değişim talebine rejimin direnmesi ile çıkan iç savaşa neden olan Arap Baharı neticesinde istenilen sonuçların elde edildiğini söylemek güçtür. Yönetimlerin birçoğunun değişmesine rağmen Arap Baharı öncesini arar hale gelen birçok ülkede halkın talep ettiği değişim gerçekleşmemiştir. Özellikle Libya ve Suriye'de yaşanan

¹⁸⁰ Duygu Dersan Orhan, "Ortadoğu'nun Krizi: Arap Baharı ve Demokrasinin Geleceği", Ankara, Atılım Üniversitesi, Atılım Sosyal Bilimler Dergisi, 2013, C:3, S:1-2, s.18.

¹⁸¹ Ulu, "Bush Doktrini Sonrası ABD'nin Irak ve Suriye Politikası ve Türkiye'ye Etkisi", s.66.

çatışmalar bu ülkeleri bir savaş alanına çevirmiş, yıllardır devam eden bir kaos ortamının doğmasına neden olmuştur.

1-ABD'nin Arap Baharı'na Bakışı

Arap Baharı olarak adlandırılan süreçte ABD Başkanlığı görevini üstlenen Obama olayların ilk patlak verdiği dönemde net bir pozisyon almaktan kaçınmıştır. Tunus ve Mısır'da iktidarların değişmesinin ardından ve olayların başlangıcının üzerinden yaklaşık 6 ay geçtikten sonra bir açıklama yaparak bölgedeki değişim hareketlerini desteklediğini açıklayan Obama, güç kullanarak gerçekleştirilen rejim değişikliklerinin zor ve maliyetli olduğunu da söyleyerek bir bakıma bu değişim hareketinde ABD'nin öncü bir rol oynamayacağını da ifade etmiştir.¹⁸²

Özellikle önceki Başkan Bush döneminde ortaya konan ve “bölgede demokrasi ile yönetilen ülkelerin sayısının artmasının ABD'nin ulusal güvenliğine katkı yapacağı” varsayımına dayalı bir politika takip edilmiştir.¹⁸³ Bu politik anlayışı devam ettiren Obama, ABD'nin bölgenin demokratikleşmesine daha fazla destek vermesine sıcak bakmış ancak özellikle Afganistan ve Irak'ta yaşananlar nedeniyle Arap Baharı ile ortaya çıkan gelişmeler karşısında çok temkinli bir yaklaşım ortaya koymuştur.Obama'nın politikalarının ana stratejilerinden bir diğerinin de, dış politikada askeri güç kullanımından uzak durmak ve daha barışçıl politikalar izlemek olması nedeniyle Arap Baharı sonrasında bölgeye askeri müdahalede bulunmak istemeyen ABD, Libya'ya düzenlenen operasyona da alışılacagelmışin aksine önderlik etmeyerek destek vermekle yetinmiştir.¹⁸⁴

¹⁸² Ferhat Pirinçci, Orhan Oytun, “ABD'nin İşid Stratejisi ve Irak İle Suriye'ye Olası Yansımaları”, **Ortadoğu Analiz**, Rapor No:191, Eylül 2014, s.9.

¹⁸³ Tarık Oğuzlu, “Arap Baharı ve Yansımaları”, **Ortadoğu Analiz**, Aralık 2011, C:3, S:36, s.12.

¹⁸⁴ **Ibid.**, s.25.

Gelişmelere temkinli yaklaşma stratejisiyle birlikte, ABD’de 2012’de yapılacak seçimlerin yarattığı siyasi ortam nedeniyle Obama mesaisinin çoğunu muhalefetle uğraşmakla geçirmiş bu nedenle Arap Baharı konusunda hızlı, kapsamlı ve etkili bir politika üretmekte zorlanmıştır. Ancak bu temkinli yaklaşıma rağmen ABD’nin bölgesel çıkarları özellikle de bölgenin sahip olduğu petrol ve doğalgaz kaynaklarından dolayı gelişmelere çok uzak kalması mümkün olmamıştır.¹⁸⁵

ABD’nin Arap Baharı’nda yaklaşımında zaman zaman çelişkiler ve değişimlerde gözlenmiştir. Örneğin eylemlerin ilk günlerinde Mısır Hükümeti’ni sağlam ve istikrarlı olarak tanımlayan Washington, olayların büyük bir kitlesel harekete dönüşmesi karşısında Mübarek’i gözden çıkarıp, Mısır’ı kurtarma taktiğine yönelmiştir. Bu sebeple ABD politikalarının temel ekseninin gelişmeleri kendi çıkarları doğrultusunda kontrol altına almak olduğunu söylemek mümkündür.¹⁸⁶ Bununla birlikte izlenen pasif ve temkinli politikanın sonuçlarının da ABD kamuoyu tarafından pek tatmin edici bulunmadığı da görülmektedir. Müdahaleye gerek kalmaksızın olayların nihayetinde ABD’nin istediği şekilde sonuçlanacağını düşünüldüğü ancak bu konuda beklentilerin gerçekleşmediğini bizzatCIA Direktörü John Brennan tarafından yapılan *“Obama yönetimindeki bazı temsilciler de dahil olmak üzere Washington, Arap Baharıyla ilgili gerçek dışı beklentilere girdi. Arap Baharının otoriter rejimleri devireceği ve halklar istediği için demokrasinin güçleneceği beklendi”*¹⁸⁷ şeklindeki açıklamada ortaya koymaktadır.

¹⁸⁵Niyazi, Tutar, **“Barack Obama Dönemi Amerika Birleşik Devletleri’nin Orta Doğu Politikası”**,İzmir, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016, Yüksek Lisans Tezi, s.133-134.

¹⁸⁶ Kenan Arslan, *“Amerika Birleşik Devletleri’nin Arap Baharı’na Yönelik Tutumu”*,<http://orsam.org.tr/orsam/DPAnaliz/12792?dil=tr>Erişim Tarihi: 23.01.2018

¹⁸⁷“CIA Direktörü: Obama yönetimi, Arap Baharı konusunda yanlış beklenti içine girdi”<https://sptnkne.ws/dmBG>Erişim Tarihi: 23.01.2018.

2-ABD'nin Arap Baharı Çerçevesinde Irak ile Olan İlişkileri

Arap Baharı hareketi zaten büyük sorunlarla yüz yüze olan Irak'ta Tunus, Mısır veya Libya'da olduğu kadar büyük bir toplumsal olaya dönüşmemiş ve etkisi sınırlı kalmıştır. Bununla birlikte 2011 yılının ilk başlarında Irak'ta da halk gösterileri yapılmış ve bunun sonucunda da hükümet bazı revizyonlara gitme yolunu seçmiştir. Hükümetle ilgili yolsuzluk, işsizlik, devlet hizmetlerinin yetersizliği, yozlaşmış devlet kurumları, güvenliğin sağlanamaması gibi konular üzerinde yoğunlaşan protesto gösterileri, Başbakan Nuri el-Maliki'nin hükümetin faaliyetlerini gözden geçirme kararı almasına sebep olmuştur.¹⁸⁸

Arap Baharı en çok Kürdistan Bölgesini etkilemiş ve özellikle Süleymaniye şehrinde Kürdistan Bölgesel Yönetimi'ni protesto eden gösteriler uzun zaman devam etmiştir. Protestoların Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin yolsuzlukları ve hizmet konusundaki eksikliğine bir tepki niteliğinde olduğunu söylemek mümkündür.

ABD'nin ekonomik olarak krizlerin içerisine sürüklendiği, askeri olarak da Irak ve Afganistan'daki varlığını çekmeye çalıştığı bir dönemde Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde yaşanan siyasal istikrarsızlık Washington açısından hem yeni fırsatları hem de riskleri beraberinde getirmiştir. Ancak ABD'nin siyasi, askeri ve ekonomik olarak Arap Baharı'nı yönlendirme kapasitesinin sınırlı olması, Irak'ın da söz konusu olaylardan çok fazla etkilenmemiş olmamasından dolayı Arap Baharının ABD-Irak ilişkilerinde çok büyük değişimlere yol açtığını söylemek mümkün değildir. Bununla birlikte yaşanan gelişmeler iki ülke ilişkilerini hiç etkilememiş de denemez. Özellikle Arap Baharı ile bölgede ortaya çıkan durum ABD politikalarında bazı konuların daha çok önem kazanmasına yol açmıştır. Bunlardan ilki olayların meydana geldiği coğrafyanın önemli petrol rezervlerini barındırması ve yaşanan olayların petrol

¹⁸⁸ Rüstem Üstünel, "2003 Yılı Sonrası Irak'taki Gelişmelerin Türkiye'nin Güvenliğine Etkilerinin İncelenmesi", Ankara, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, 2015, Yüksek Lisans Tezi, s.64.

üretiminde büyük aksaklıklara yol açması nedeniyle Irak'ın sahip olduğu rezervlerin önemini arttırmış ve ilerleyen yıllarda daha da artacak enerji talebini karşılamak için Irak rezervlerinin geliştirilmesi gerekliliği daha iyi anlaşılmıştır.¹⁸⁹

ABD'nin Arap Baharı ve sonrasındaki gelişmeler üzerindeki etkisinin sınırlı olması ABD'nin bölgeyi şekillendirmek için yeterli güç ve kaynağa sahip olmadığını göstermiştir.¹⁹⁰ Bununla birlikte bölgede yükselen demokrasi taleplerinin Irak'taki onca probleme rağmen burada da yankı bulmuş olması Irak halkının demokrasi talebini göstermesi açısından önemli bir gösterge olmuştur. Diğer Arap halklarında olduğu gibi Iraklılar da ABD'nin gerçek anlamda demokrasinin kurumsallaşmasına destek vermesi beklentisi içerisine girmişlerdir.¹⁹¹ Bu gelişmenin ABD'yi Arap Baharı ve sonraki süreçte Irak ile olan ilişkilerinde Irak halkının bu talebini göz ardı etmeden demokratik değerleri ön plana çıkaracak bir politika izlemeye götürdüğü söylenebilir. Nuri el Maliki'nin Şii gruplar haricindeki Iraklılara baskıları ve ABD'nin bu nedenle Maliki'den desteğini çekerek onu Başbakanlığı bırakması konusunda zorlaması muhtemelen bu politik bakış açısındaki değişimden kaynaklı olabilir.

¹⁸⁹Keiswetter, A.L., "The Arab Spring: Implications for US Policy and Interests", <http://www.mei.edu/content/arab-spring-implications-us-policy-and-interests> Erişim Tarihi: 23.01.2018

¹⁹⁰**Ibid.**, s.67

¹⁹¹Veysel Ayhan, "Arap Baharının ABD-Türkiye İlişkilerine Etkisi", **Ortadoğu Analiz**, Aralık 2011, C:3 S:36 s.18.

III. BÖLÜM

İŞİD SORUNU VE ABD- IRAK İLİŞKİLERİ

A) İŞİD'İN ORTAYA ÇIKIŞI

İŞİD'in ortaya çıkmasında iç ve dış nedenlerin iç içe geçtiği bir resim karşımıza çıkmaktadır. İŞİD gibi katılım, tahribat ve etki gücü yüksek bir örgütün kuruluş nedenini tek bir sebeple açıklamak mümkün değildir ve örgütü tanımlayıcı ve açıklayıcı argümanlar çok boyutludur. Buna rağmen İŞİD'i doğuran ana unsurun Irak'ın 2003 yılında ABD tarafından işgali olduğunu söylemek mümkündür. Hem işgalin yarattığı tepki hem de işgalle birlikte izlenen yanlış politikalar İŞİD'in kısa süre içinde sadece Irak'ta değil tüm Ortadoğu coğrafyasında ciddi bir sorun haline gelmesine neden olmuştur.

1-İŞİD'in Ortaya Çıkmasında ABD İşgalinin ve Politikalarının Rolü

ABD'nin bölgedeki etkinliğini arttırmak, çıkarlarını korumak ve hegemonik gücünü yeniden tayin ve tesis etmek üzere başlattığı işgal yalnızca Irak ve Ortadoğu'nun hızla gelişen ve uzun yıllar devam eden istikrarsızlığına neden olmamış, aynı zamanda İŞİD gibi dünyanın karşılaştığı en büyük terör örgütlerinden birinin de ortaya çıkmasına da zemin hazırlamıştır.

Tıpkı El-Kaide'nin ortaya çıkmasında Afganistan işgalinin önemli bir rolü olduğu gibi, İŞİD'in ortaya çıkmasında da Irak'ın ABD tarafından işgali ve işgal boyunca yaptığı hatalar önemli bir rol oynamıştır. Ülkenin işgali ile başlayan ve sonraki dönemde de devam eden cinayetler, baskılar, zulümler ve işkenceler, İŞİD'in ortaya çıkması açısından son derece müsait bir ortamın oluşmasına yol açmıştır. Irak halkının önemli bir bölümünün işgale en başından karşı oluşunun yanı sıra yaşanan bu olaylara

ABD'nin engel olamayışı hatta bu yönde bir çaba dahi ortaya koymaması, halkın ABD ve işgale olan tepkisini arttırmıştır. Halkta büyüyen bu tepki neticesinde işgale karşı mücadele etmek amacıyla birçok kişi kurulan değişik örgütlere katılmıştır. Bu örgütlerden biri de “Cemaatü't-Tevhid ve'l Cihad” (Tevhid ve Cihat Örgütü) adıyla 2003 yılında kurulmuş ve 2014'te IŞİD adını almıştır.¹⁹²

IŞİD'i ortaya çıkmasında rol oynayan ABD kaynaklı faktörlerden ilki, ABD'nin işgalin ardından Irak'ta bir otorite sağlayamamış olmasıdır. ABD'nin işgali sonrası Irak'ta devlet yapısı nerdeyse tamamen çökmüş ve ciddi anlamda bir otorite boşluğu meydana gelmiştir. Bu otorite boşluğu ve istikrarsızlık öylesine içinden çıkılmaz bir hal almıştır ki uzun yıllar boyunca Saddam yönetiminin baskılarıyla ezilen Irak halkı kısa bir süre içerisinde eski günlerini arar hale gelmiştir. Ortaya çıkan bu olumsuz tablonun çözümünün çok karmaşık ve zor bir hal alması çoğu kişiyi ABD'nin Saddam'ı devirerek işin kolay kısmını hallettiği ancak bölgede yeniden bir otorite temin edilerek Irak'ın istikrara kavuşturulmasının ise çok zor hatta imkânsız olduğu şeklinde bir düşünceye itmiştir.¹⁹³ 1 Mayıs 2003'te ABD Başkanı Bush'un “büyük sıcak çatışma”nın bittiğini ilan etmesine rağmen ülkede otorite ve istikrarın teminini sağlayacak adımların bir türlü atılmayışı ülkede birçok örgütün bu durumu fırsat bilerek faaliyete geçmesine neden olmuştur. IŞİD'de yaşanan bu otorite boşluğunu fırsat bilerek hayat bulmayı başaran örgütlerden biridir.

IŞİD'i ortaya çıkaran bir diğer faktör ise ABD güvenlik güçlerinin Irak halkına karşı uyguladığı insanlık dışı muamelelerdir. İşgal sonrasında birçok Iraklıyı başta Ebu Gureyb Cezaevi gibi kamplarda toplayan ABD, mahkûmlara yönelik olarak bir kısmı dünya medyasına da yansıyan işkence ve kötü muamelelere imza atmıştır. Hatta burada

¹⁹² Bozan, F. “Radikal Örgütlerin Ortaya Çıkmasında Batı Politikalarının Etkisi”, International Journal of Cultural and Social Studies (IntJCSS), August, 2016; 2(SI 1): 1-17 s.13.

¹⁹³ Gökhan Çetinsaya , “Irak'ta Yeni Dönem, Ortadoğu ve Türkiye”, SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, Rapor No. ST1-406, 2016, s.1.

ki kötü muameleler nedeniyle bazı Iraklı mahkûmlar hayatlarını kaybetmişlerdir.¹⁹⁴Bunun yanında cezaevinde olmayan Iraklıların da ABD güçleri tarafından yapılan operasyonlar sırasında pek çok kez benzer muamelelere maruz kalması Irak halkını isyan noktasına getirmiştir. İnsanlık dışı bu muamele ve ölümlerden medya vasıtasıyla haberdar olan dünyada ABD'ye duyulan nefret ve intikam duyguları ve işgale olan tepki daha da artmıştır. Bu sebeple Irak halkının yanı sıra başta diğer İslam ülkelerinden olmak üzere dünyanın değişik yerlerinden Irak'a gelerek ABD'ye karşı mücadele etmek isteyen pek çok kişi gönüllü olarak değişik örgütlere katılmışlardır. ABD'ye duyulan kin ve nefret duygularını iyi değerlendiren IŞİD, hem Irak'ta kurulup gelişmek için kendine iyi bir zemin bulmuş hem de gerek Irak halkının gerekse de dünyanın değişik yerlerinden gelenlerin katılımıyla kısa sürede büyük güç kazanmıştır.¹⁹⁵

ABD'nin IŞİD'in ortaya çıkmasına etki eden politikalarından bir diğeri de, işgal sonrası dönemde Sünnilerin dışlanması olmuştur. ABD işgalin ardından öncelikli olarak Saddam döneminin izlerini silmek istemiştir. Bu nedenle de ABD, Saddam döneminde en etkin etnik grup konumunda olan Sünnilerin bu etkinliklerini kırmaya çalışmış ve onların devletin önemli kademelerinde görev almalarını engelleyecek adımlar atmıştır. O güne kadarki etkin konumlarını ve elde ettikleri kazanımları kaybeden Sünnilerde ABD'ye olan hoşnutsuzluk zamanla daha da artmıştır.¹⁹⁶ Kendilerini dışlanmış hisseden Sünniler en başından beri karşı oldukları ABD işgaline karşı tepkilerini göstermek ve işgale direnmek üzere silahlı mücadeleye yönelmişlerdir. Sünni Iraklıların bu rahatsızlığını gören terör örgütleri değişik yollarla onları kendi saflarına çekmeye çalışmışlardır. Sünnilerinde özellikle kendini Vehhabi-Selefi ideolojisinin temsilcisi

¹⁹⁴“Modern dünyanın zulüm merkezleri: ABD'nin işkence kampları” 28 Ocak 2014 <https://www.dunyabulteni.net/dunya/modern-dunyanin-zulum-merkezleri-abdnin-iskence-kamplari-h287890.html> Erişim Tarihi:07.07.2018

¹⁹⁵ Selim Vatandaş “IŞİD ve Türkiye'de IŞİD Tartışmaları”, Bilgi Analiz, Eylül 2015, S:1, s.8

¹⁹⁶ Erkmén, S. “Irak'ta İşgal Sonrası Siyasal Yaşam ve 2010 Parlamento Seçimleri”, **Ortadoğu Etütleri**, Temmuz 2010, C:2, S:3, s.122-123.

olarak gösteren başta Cemaatü't-Tevhid ve'l Cihad gibi örgütlere katılması ile IŞİD'in ortaya çıkması için uygun zemin oluşmuştur.¹⁹⁷ Washington böylelikle izlediği yanlış politikalarla etnik gruplar arasında bir denge sağlayamamış ve özellikle Sünnilerin sosyal ve siyasi hayattan uzaklaştırılması gibi bu grubu marjinalleştirmek dışında hiçbir fayda getirmeyen yanlış politikalarıyla hem Irak'ın bütünlüğüne zarar vermiş hem de ülkede pek çok terör örgütünün faaliyete geçmesine yol açmıştır. Özellikle Sünnilerin bu şekilde dışlanarak terör örgütlerinin kucağına atılmış olması ABD tarafından işgal sonrası yapılan en büyük hatalardan biri olmuştur.

Zamanla bu hatasını fark eden ABD Sünnilerin dışlandığı bir Irak'ın istikrar kazanmasının mümkün olmadığını görmüş ve bunu düzeltecek adımlar atmıştır. Bu adımlar sayesinde IŞİD'in Sünni tabanında güçlenmesi bir nebze olsun engellenmiş olsa da¹⁹⁸ o zamana kadar yapılanmasını büyük oranda tamamlayan IŞİD, ABD'nin izlediği yanlış politikaları kendi lehine kullanmayı başarmıştır.

IŞİD'in ortaya çıkışına neden olan bir diğer ABD girişi de, Irak ordusunun ve güvenlik güçlerinin dağıtılmasıdır. ABD Irak'ı işgal etmesinin hemen ardından Saddam rejimine halen bağlı olduğunu düşündüğü Irak Ordusu'nu büyük ölçüde dağıtmıştır. ABD tarafından 2003 yılında kurulan "Geçici Koalisyon Otoritesi" nin aldığı "en üst dört rütbeye sahip Irak ordusu askerlerinin hiçbir devlet işinde çalıştırılmayacağına dair 1'nolu kararı" ile yaklaşık 30 bine yakın asker ordudan gönderilmiştir. Bu karar özel kuvvetler ve istihbarat birimlerinde görev yapan askerlerin ordudan uzaklaştırılmasını onaylayan ikinci bir karar izlemiştir. Alınan bu gibi kararlarla Irak'ta hoşnutsuz, işsiz,

¹⁹⁷Demir H. "IŞİD Kimdir ve Neden Sünni Değildir" 20 Haziran 2014, <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/teostrateji-arastirmalari-merkezi/2014/06/20/7660/isid-kimdir-ve-neden-sunni-degildir> Erişim Tarihi: 08.07.2018

¹⁹⁸Pınartaş, "Irak'ın Geleceği: ABD'nin Çekilmesi ve Muhtemel Senaryolar", s.86.

kırgın ve bu durumun sorumlusunu da ABD olarak gören ve sayıları 300.000'i bulan profesyonel asker, potansiyel birer militan konumuna düşmüştür.¹⁹⁹

Ordudan ayrılmak zorunda bırakılan bu askerler IŞİD'in hem kurulmasında hem de dünyada ses getiren büyük eylemlere imza atmasında önemli bir rol almışlardır.²⁰⁰ Böylelikle yetişmiş bir personel altyapısı kurmak ile uğraşmak zorunda kalmayan IŞİD, eğitilmiş, profesyonel askerlerden oluşan bir güce ve tüm dikkatini yapacağı eylemlere odaklama imkânına kavuşmuş ve bölgede hızla güç kazanmıştır.

ABD'nin Irak'ta izlediği bu politikalar bir bütün olarak değerlendirildiğinde ABD yönetimi'nin önemli hatalar yaparak IŞİD'in oluşumuna sebep olduğu görülmektedir. İşgal sonrası Irak'ta bir türlü istikrarı sağlamayı başaramayan ve etnik grupları bir arada tutacak bir çözümü üretemeyen Washington bunların yanında izlediği yanlış politikalarla sadece Irak'ta değil dünyanın hemen her yerinde eylemlere imza atan ve korku yaratan bir örgütün ortaya çıkmasına yol açmıştır. Hatta bu yanlışları terk etmeyen ABD örgütün yalnızca ortaya çıkmasından değil kısa zamanda büyüüp gelişmesinden ve büyük bir güce ulaşmasından da sorumludur. Bu nedenle ABD'nin işgal sonrası attığı adımlarda ve IŞİD'in ortaya çıkış sürecinde başarısız olduğu görülmektedir.

2-IŞİD'in Irak'ta Ortaya Çıkış Süreci ve Irak'ın İç Dinamiklerinin Bu Sürece Etkisi

IŞİD, İslam dünyasının Sovyet işgaline bir tepki olarak ortaya koyduğu “cihad” düşüncesinden esinlenerek ortaya çıkmış bir örgüttür. Bu cihad anlayışı 2003 yılında

¹⁹⁹ Dolunay ŞENOL, Sezgin ERDEM, Elif ERDEM, “IŞİD: Küresel Bir Terör Örgütü”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2016, C:26, S:2, s.279-280

²⁰⁰ Bozan, “Radikal Örgütlerin Ortaya Çıkmasında Batı Politikalarının Etkisi”, s.13.

ABD'nin ülkeyi işgali nedeniyle Irak'a kanalize olmuştur.²⁰¹ İşgale karşı en net tavrı koyan Sünnilerin direnişi Irak'ta IŞİD'in ortaya çıkmasına zemin hazırlayan en temel unsurdur.

IŞİD denilince akla gelen ilk isim hiç şüphesiz Ebu Musab el-Zerkavi'dir. Zerkavi 1980'li yıllarda Afganistan'da Sovyetler'e karşı savaşmış, 2000 yılının başında ise kendi adamlarını yetiştirmek üzere Afganistan'da "Tevhid ve Cihat Örgütü" adını verdiği bir yapılanma kurmuştur.²⁰² Daha sonra Usame bin Ladin tarafından biat etmeye davet edilen Zerkavi bu daveti kabul etmemiş ve tek başına devam etme kararı almıştır. Ancak 2001 yılında ABD'nin Taliban rejimini devirmek için Afganistan'a saldırması üzerine önce İran'a ardından da Irak'ın kuzeyine yerleşmiştir. Zerkavi bundan sonraki süreçte, işgalin başladığı günden 2004 yılına kadar, El-Kaide'nin çatısı altına girmeden kendi bağımsız savaşını sürdürmüştür.²⁰³

Irak'ın istikrarsızlığına ve IŞİD'in doğuşuna giden süreci başlatan olay ise, ABD'nin 2003 yılında ülkeyi işgali ile başlamıştır. 2004 yılının nisan ayında Irak'lı direnişçiler ile ABD askerleri arasında "Birinci Felluce Savaşı" olarak adlandırılan bir çatışma yaşanmış ve Zerkavi bu çatışmada direnişçilerin liderliğini üstlenmiştir. Zerkavi'nin bu başarısı El-Kaide'nin ona verdiği önemi arttırmış, bu gelişmelerin ardından da Zerkavi Usame bin Ladin'e bağlılık yemini ederek lideri olduğu Tevhid ve Cihat Örgütü'nün ismini "Tanzim el-Kaide fi Bilad er-Rafideyn" (İki Nehir Arası El Kaide/Irak-Mezopotamya El Kaidesi) olarak değiştirmiştir. Böylece örgütü Irak El-Kaidesi olarak bilinmeye başlanmıştır.²⁰⁴

²⁰¹CAN ACUN, "Neo el-Kaide: Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD)", **SETA Perspektif**, Haziran 2014, S:53, s.1.

²⁰²Kirdar, M. J. "Al Qaeda in Iraq". Center For Strategic & International Studies.case study No.1, June 15, 2011 s. 1.

²⁰³Ateş Çiftçi "ISIS: The Processes Of Emergence, Establishment and State Formation", **Lectio Socialis**, 2017, Vol:1, No:1, s.48.

²⁰⁴Acun, "Neo el-Kaide: Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD)", s.2.

Zerkavi'nin Bin Ladin'e biat etme nedeni büyüyen direniş hareketinin ihtiyaç duyduğu maddi kaynağa onun vasıtasıyla sahip olmaktır. Bin Ladin ise bu biatı Irak'ta faaliyet gösterecek El-Kaide direnişçilerinin bölgede tanınan birisi tarafından yönetilmesinin kendi örgütü için daha faydalı olacağını düşüncesiyle kabul etmiştir.²⁰⁵

Zerkavi'nin 7 Haziran 2006 tarihinde bir ABD havasaldırısında öldürülmesiyle örgütün başına Zerkavi'nin akıl hocası olarak kabul ettiği Ebu Hamza el-Muhacir takma isimli Ebu Eyüp el-Mısri geçmiştir. Bu dönemde Irak el-Kaidesi ve aynı ideolojiye sahip beş Sünni direniş grubu bir araya gelerek Mücahit Şura Konseyi'ni kurmuş ve sonrasında dönüşüm geçiren bu konsey "Irak İslam Devleti" adını almıştır. Konseyin başına Ebu Ömer el-Bağdadi getirilmiştir. Buna rağmen 2006 ile 2010 yılları arasında örgütün asıl liderliğini Ebu Eyyüb el-Mısri'nin yürüttüğüne inanılmaktadır. Hatta bir süreliğine ABD yetkililerinin el-Mısri ve Ebu Ömer Bağdadi'nin aynı kişi olduğunu düşündüğü de bilinmektedir.²⁰⁶

2010 yılında Ebu Ömer Bağdadi'nin ABD operasyonları sonucunda öldürülmesinin ardından örgütün liderliği Ebu Bekir el-Bağdadi'ye geçmiştir. Irak İslam Devleti (İİD) lideri olan Ebu Bekir el-Bağdadi Nisan 2013'de yayınladığı bir mesajda İİD'nin, Suriye El-Kaidesi olan Nusra Cephesi ile aynı gayede savaştığı için birleşerek örgütün adının "Irak-Şam İslam Devleti (İŞİD)" olarak değiştirildiğini duyurmuştur. Böylece İŞİD'in kurulma süreci tamamlanmıştır.²⁰⁷

İŞİD'in ortaya çıkmasında daha önceki bölümde bahsettiğimiz ABD politikalarındaki hataların yanı sıra bazı iç dinamiklerde önemli rol oynamıştır. Ancak bu iç dinamiklerin oluşumunda işgal sonrası dönemde ülkeyi kontrol eden ABD

²⁰⁵ Gürler, R. T. Özdemir, Ö. B., "El-Kaide'den Post-Kaide'ye Dönüşüm: İŞİD", **Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi**, Mayıs 2014, C:1, S:1, s.113-155.

²⁰⁶ Behram, Ö., Gürler, R., "El-Kaide'den Post-Kaide'ye Dönüşüm: İŞİD", **Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi**, Mayıs 2014, C:1, S:1, s. 116.

²⁰⁷ Vatandaş, "Türkiye ve Irak İlişkilerinde Türkmenler: Körfez Savaşı Sonrasından Günümüze", s.2-4.

tarafından uygulanan politikaların büyük etkisinin olması, iç dinamikler ile ABD politikalarını birbirinden ayırmayı oldukça zor bir hale getirmektedir. Bu açıdan bir değerlendirme yapıldığında IŞİD’i ortaya çıkaran ABD politikaları ile Irak iç dinamiklerinin çok benzer olduğunu söylemek mümkündür. Ancak yalnızca “Irak iç dinamiklerinden kaynaklanan sebepler” olarak değerlendirmemizin mümkün olduğu birkaç hususun ön plana çıktığı da görülmektedir.

Bunların başında ülkedeki istikrarsızlığın Irak’ı, terör örgütleri için bir yuva haline getirmesi gelmektedir. İşgal sonrası oluşan kaos ortamından faydalanan IŞİD, kendisine karşı koyacak bir devlet otoritesi ve güvenlik güçleri bulunmadığından ülkede rahatlıkla faaliyet gösterebilmiştir. Bunun yanı sıra IŞİD, halkın işgale tepkisini onları kendi safına geçirmek için kullanarak kolayca büyük bir örgüt haline gelmeyi başarmıştır.

IŞİD’in Irak’ta ortaya çıkmasında bir diğer iç dinamik ise, ABD’nin de yaptıklarına benzer bir şekilde işgal sonrası kurulan Irak hükümetlerince de Sünnilerin dışlanmaları, yok sayılmaları ve onlara uygulanan baskı politikalarıdır. Özellikle Maliki hükümetleri döneminde yoğun bir baskıya maruz kalan ve önde gelen isimleri başta terörizm olmak üzere değişik suçlamalarla hapse atılan Sünniler bu duruma tepkilerini Irak hükümeti karşıtı silahlı eylemlere yönelerek ve IŞİD’e katılarak göstermişlerdir.²⁰⁸ Böylelikle uygulanan yanlış politikalar neticesinde ülkede ötekileştirilen ve yoğun baskılara maruz bırakılan Sünnilerin terör örgütlerinin saflarına geçmeye zorlanması Irak’ta yaşanan terörist faaliyetleri ve şiddet olaylarını arttırarak IŞİD’in güçlenmesi için uygun bir ortamın oluşmasına katkıda bulunmuştur.²⁰⁹

²⁰⁸ Çiftçi, “*ISIS: The Processes Of Emergence, Establishment and State Formation*”, s.56

²⁰⁹ Atilla SANDIKLI, “*Terörün Geldiği Yeni Boyut: IŞİD Örneği*”, (BİLGESAM)Stratejik Araştırmalar Merkezi, İstanbul, 2015, Rapor No:67, s.11.

Maliki tarafından izlenen yanlış politikalar bunlarla da sınırlı kalmamış, IŞİD'in ortaya çıkmasının ardından örgütle mücadele bahanesiyle Sünni gruplara yaptığı baskıyı daha da arttırmıştır. Bu yanlış güvenlik stratejisi neticesinde örgüte katılmayan Sünni gruplar bile bu baskıya karşı koymak için kendi bölgelerinde IŞİD ile işbirliği yapmak zorunda kalmışlardır. Böylece IŞİD'i ortadan kaldırmayı amaçlayan Maliki geniş çaplı bir Sünni koalisyonun ortaya çıkmasına dolayısıyla örgütün daha da güçlenmesine zemin hazırlamıştır.²¹⁰

Bütün bunlar nedeniyle işgale karşı yerel bir direniş hareketi olarak başlayıp kısa sürede büyük bir terör örgütüne dönüşen IŞİD'e zemin hazırlayan sebeplerin temelinde hatalı ve başarısız ABD politikaları ile bu politikalar neticesinde Irak'ın içinde bulunduğu koşulların ve iç dinamiklerin olduğu görülmektedir.

B) IŞİD VE ABD

İzlediği politikalar nedeniyle IŞİD tehdidinin ortaya çıkmasında önemli bir payı bulunan ABD, bugün bölgede hem örgütün yol açtığı siyasi ve askeri sorunlarla başa çıkmaya çalışmakta hem de bölge politikalarında önemli değişiklikler yapmak zorunda kalmaktadır.

Ortadoğu coğrafyasında özellikle Irak ve Suriye'de birçok önemli soruna yol açan ve muhtemelen tarihin en güçlü terör örgütü olan IŞİD birçok düşünüre göre ABD'nin uyguladığı yanlış politikalar sonucu ortaya çıkmıştır. ABD'li Ortadoğu uzmanı ve yazar Patrick Cockborn ABD'nin 11 Eylül saldırılarının ardından bu olaydan doğrudan sorumlu olan Suudi Arabistan ve Pakistan yerine bu olayla uzaktan yakından

²¹⁰Semin, A. "IŞİD ve Irak'ta siyasi çözüm arayışları" 25 Temmuz 2014
<http://www.aljazeera.com.tr/gorus/isid-ve-irakta-siyasi-cozum-arayislari> Erişim Tarihi: 08.07.2018

ilgisi olmayan Afganistan ve Irak'ı tamamı uydurma gerekçelerle işgal ettiğini ve bu durumun IŞİD'in ortaya çıkmasına neden olduğunu belirtmektedir.²¹¹

Bu iki ülkede haksız ABD işgalinin halklarda doğurduğu tepki, işgal boyunca yapılan hatalar IŞİD'in doğmasına ve kısa zamanda hızla büyümesine yol açmıştır.²¹² Özellikle Irak'ta ABD'nin desteklediği Maliki'nin izlediği Sünnileri dışlama politikası IŞİD'in Sünni tabanda destek bulmasına ve bölgede hakimiyet kurmasına neden olmuştur.

ABD'nin bilinçli bir politika ile Irak ordusunun eğitim ve teçhizat konusunda yeterince desteklenmemesi de IŞİD sorununun büyümesine neden olmuştur. Baas rejimi zamanında orduda görevli olan birçok subayın bu görevlerinden uzaklaştırılmaları ve bunların büyük çoğunluğunun örgüte katılması ile askeri olarak önemli bir güç haline gelen IŞİD yetersiz Irak ordusu ile kıyaslandığında önemli avantajlara sahipti. Bu avantajını iyi değerlendiren örgüt sahada Irak Ordusu'na karşı önemli kazanımlar elde etti. Benzer bir durum Suriye'de de yaşanmış, IŞİD iç savaş nedeniyle zaman zaman muhalif gruplarla girdiği çatışmalar haricinde askeri bir müdahaleye uğramadan ülkede ilerlemeyi sürdürmüştür. Washington yönetiminin YPG ile anlaşması öncesinde Suriye açısından ABD'nin bizzat yapacağı askeri bir müdahale haricinde örgütle savaştık bir gücün ülkede olmadığını söylemek mümkündü. Mevcut durumda Suriye ordusu muhaliflerle, muhaliflerde hem Suriye ordusu hem de birbirleriyle savaştığı için IŞİD ülkede rahatlıkla hareket edebilmekteydi. Ancak bu iki ülkede de örgüte yönelik olarak ABD tarafından yeterince tepki verilmemiş ve etkin bir mücadele gözlenmemiştir.

Suriye'de uzayıp giden savaş nedeniyle örgütün güç kazanması ABD'nin Suriye politikalarında önemli değişiklikler yapmasını zorunlu hale getirmiştir. Önceleri her fırsatta Esed'in yönetimi bırakması gerektiğini, artık meşruiyetini kaybettiğini açıklayan

²¹¹Patrick Cockburn, "The Rise of Islamic State", London, Publisher Verso Books, 2015, s.45.

²¹² Uluşu, "Bush Doktrini Sonrası ABD'nin Irak ve Suriye Politikası ve Türkiye'ye Etkisi", s.85-87.

ABD'nin IŞİD tehdidinin büyümesi ile birlikte önceliği Esad'ın görevi bırakmasından daha çok IŞİD'in yok edilmesine verdiği görülmektedir.²¹³

Gerek Irak gerekse Suriye'de ki merkezi otorite boşluğunu iyi değerlendiren IŞİD'in, ABD'nin uzun süre bu gelişmelere bahsedildiği gibi tepkisiz kalmasını da fırsat bilerek bölgede bir hâkimiyet elde etmiş olması örgütle ilgili başka teorilerin de ortaya atılmasına neden olmaktadır. ABD'nin IŞİD'e olan bu tepkisizliğini IŞİD'in arkasında ABD'nin olduğu ve bölgedeki karmaşık siyasi durum ve devam eden çatışmalar, özellikle de Suriye'de ki iç savaş nedeniyle yapmaktan çekindiği müdahaleleri örgüte yaptırarak kendi çıkarları için kullandığını düşünenler de vardır. Tarakçı bu durumu şu şekilde ifade etmektedir.²¹⁴

“ABD'nin yüksek çıkarları açısından bakıldığında IŞİD adlı bir devletin Suriye-Irak ortak coğrafyasındaki varlığı hâlihazır duruma uygun ve gereklidir. Ancak demokrasi nidalarıyla başlatılan Arap Baharından sonra Ortadoğu'da radikal bir din devletine izin vermek sadece ABD'nin değil, Batı'nın sahip olduğu tüm insani ve hukuki değerleri yok sayması anlamına gelecektir. O nedenle kanaatimce IŞİD veya İD (İslam Devleti) adlı devletin varlığını sürdürmesi, bölgedeki petrol ve enerji şirketlerinin proje ve çıkarlarıyla uyumlu olmasına ve radikal toplumsal uygulamalarına son vermesine bağlıdır. Böylece IŞİD, ABD, Irak Kürtleri -S. Arabistan – Katar – Bahreyn - B.A.E ve Kuveyt için İran'a karşı bir sigorta görevi yapabilir.”

Bu sebeplerden hangisi olursa olsun ABD'nin bölgede uyguladığı hatalı politikalarının IŞİD tehlikesini ortaya çıkardığını söylemek yanlış olmaz. ABD açısından bakıldığında ise IŞİD'in bölgede yükselmesi büyük bir tehdit olarak

²¹³ Erdoğan, Ş. Deligöz, E., “Irak Şam İslam Devleti (IŞİD): Gücü ve Geleceği”, **Savunma Bilimleri Dergisi**, 2015, C:14, S:1, s.22.

²¹⁴ Zülküf Tarakçı, “IŞİD Projesinin Arkasındaki Jeopolitik Gerçek”, <http://www.pau.edu.tr/zyilmaz/tr/sayfa/isid-projesinin-arkasindaki-jeopolitik-gercek>, Erişim Tarihi: 22.01.2018.

değerlendirilmekle birlikte, bu durum El Kaide ve ona bağlı terör örgütlerinin tamamen yok edilememesi nedeniyle bunlardan geriye kalanların tek bir örgüt çatısı altında birleşip güçlendikleri sebebine dayandırılmaktadır.²¹⁵ ABD El Kaide uzantısı olarak gördüğü örgütle mücadele için hem Irak Hükümeti'ni hem de Kürdistan Bölgesi kullanmayı planlamakta bu amaçla Irak hükümeti ve Kürtleri işbirliği yapmaya zorlamaktadır. Irak'ın toprak bütünlüğünden bahsedilirken bir taraftan da Kürtleri ayrı bir güç olarak değerlendirip Irak Hükümeti'ni bu güçle hareket etmeye zorlamak hem anlaşılması zor bir durum hem de IŞİD sorununu yol açtığı önemli bir politika değişimidir.

Krize doğrudan müdahale etmeme politikası doğrultusunda IŞİD'in bölgedeki varlığı İran ABD ilişkilerinde de değişime yol açmıştır. İran'ın örgütle mücadele kapsamında Irak Hükümeti'ne yardımcı olmak amacıyla Irak'a personel ve teçhizat göndermesi ABD tarafından sessizlikle karşılanmıştır.²¹⁶ Bölgede İran'ın attığı her adımı izleyen Washington'un, ülkedeki Şiilerle olan yakın ilişkisinden hep şüphe duyduğu İran'ın örgütle mücadele edebilmek için Irak'ta askeri varlık bulundurmasına tepki göstermemesi anormal görülebilecek bir durumdur. Ancak ABD'nin IŞİD sorununun daha fazla büyümeden ve kendi askeri müdahalesine gerek kalmadan çözülmesi için bu tür gelişmelere tepki göstermediği görülmektedir.

ABD'nin hem Irak Hükümeti'ni hem de Kürtleri işbirliğine zorlaması, İran'ın Irak'a asker göndermesine sessiz kalması, Esad'ın göreve devam etmesine eskisi kadar

²¹⁵ Akbal, Ö. "ABD'nin Irak Politikası ve IŞİD", 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü Amerika Araştırmaları Merkezi, 07 Temmuz 2014, <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/amerika-arastirmalari-merkezi/2014/07/07/7691/abdnin-irak-politikasi-ve-isid> , Erişim Tarihi:22.01.2018

²¹⁶ Gordon, M. Schmitt E. "Iran Secretly Sending Drones and Supplies Into Iraq, U.S. Officials Say", 25 Haziran 2014, <https://www.nytimes.com/2014/06/26/world/middleeast/iran-iraq.html?ref=world> Erişim Tarihi: 22.01.2018

tepki göstermemesi gibi örnekler IŞİD varlığının ABD'nin bölge politikaları üzerinde önemli bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır.²¹⁷

1-IŞİD'le Mücadele Stratejisinin Arka Planı ve ABD'yi IŞİD'le Mücadeleye Zorlayan Sebepler

Irak'ta ortaya çıkan bir örgüt olmasına karşın IŞİD asıl önemli kazanımlarını Suriye'de elde etmiştir. IŞİD'in Suriye'de saha kontrolüne sahip olduğu yerlerin yanı sıra 2014 yılında Musul'u işgal etmesi ile bölgede önemli bir hâkimiyet sahibi olmuştur. Bu gelişme o güne kadar IŞİD'in Suriye'deki ele geçirdiği toprakları, Esed'le savaşan muhaliflere yaptığı saldırıları ve Irak'ta gerçekleştirdiği büyük terör saldırılarını fazlaca önemsemeyen ABD ve uluslararası toplumun dikkatinin örgüte yoğunlaşmasına neden olmuştur. Nuri el Maliki'nin ayrıştırıcı politikaları yüzünden parçalanma noktasına gelen Irak'ta yaşanan istikrarsızlığı fırsat bilen IŞİD'in önlenemeyen ilerleyişi ABD'yi harekete geçirmiştir. ABD'nin attığı ilk adım Maliki'den desteğini çekerek Kürtlerin ve Sünnilerin de onayını alacak bir ismin Başbakan olarak seçilmesi yönünde çalışmalara başlamak olmuştur.

Irak'taki IŞİD sorununu büyümesine siyasi olarak bu şekilde el atan ABD bunun yanı sıra ülkeye örgütle mücadele etmek üzere 300 askeri danışman göndermiştir.²¹⁸ Bununla birlikte 8 Ağustos 2014'den itibaren de IŞİD hedeflerine yönelik olarak hava saldırıları başlatılmıştır. Ancak bu hava saldırıları IŞİD ile mücadelenin önünü açmak için yapılan taktiksel bir hamle olmuş ve kapsamlı bir strateji sonucu ortaya çıkmamıştır. Bu durumu “henüz bir stratejimiz yok” diyerek

²¹⁷ Akbal, Ö. “ABD'nin Irak Politikası ve IŞİD”, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü Amerika Araştırmaları Merkezi, 07 Temmuz 2014, <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/amerika-arastirmalari-merkezi/2014/07/07/7691/abdnin-irak-politikasi-ve-isid> , Erişim Tarihi: 22.01.2018

²¹⁸ AA, “ABD'nin Irak stratejisine IŞİD uyarı”, 23 Aralık 2014, <http://www.trthaber.com/haber/dunya/abdnin-irak-stratejisine-isid-uyari-157745.html> Erişim Tarihi:25.01.2018

açıklayan.²¹⁹Obama bu sebeple gerek ABD içinden özellikle de Cumhuriyetçilerden gerekse de ülke dışından büyük tepkiler almıştır.

Bundan sonraki süreçte aldığı tepkiler ve artık IŞİD'in engellenmesinin büyük bir zorunluluk haline gelmesi nedeniyle "IŞİD'le mücadele stratejisi" açıklamak zorunda kalan Obama, bu açıklamasından önce Irak'ta Maliki Hükümeti'nin yerini alacak hükümetin kurulmasını desteklemiş, NATO zirvesinde 10 NATO üyesi ülkenin oluşturduğu bir çekirdek koalisyon oluşturmuş ve bu koalisyona katılmaları için Arap ülkeleriyle görüşmeler yapmıştır.

Obama'nın IŞİD ile mücadele stratejisini açıklamak zorunda kalmasının, "henüz bir stratejimiz yok" şeklindeki açıklamasının hem ABD hem de Dünya kamuoyunda yarattığı tepkinin yanında iki önemli nedeni daha vardır: Bunlardan ilki Irak'ın zaten yaşadığı büyük sorunlar nedeniyle IŞİD'le tek başına mücadele ederek bu sorunun üstesinden gelebilmesi bir hayli zor olmasındır. Bunun yanında IŞİD problemi daha da büyüyerek ülkenin bölünmesine neden olabilecek gelişmelerin ortaya çıkmasına sebep olabiliyordu. İkinci neden ise, Suriye'de binlerce kişinin ölümüne ve milyonlarca Suriye'linin ülkeyi terk etmesine neden olan olaylara müdahale edilmemesi ABD'nin bu riskleri göze alarak uyguladığı bir karardır. Ancak IŞİD'in zamanla daha da güçlenmesinin yanı sıra örgüte Batı Avrupa'dan hatta ABD'den katılımların olması örgütün Suriye dışında ve özellikle ABD'de eylem yapma ihtimalini kuvvetlendirmişti. ABD bu gelişmeye karşı duyarsız kalamamış ve Obama tarafından duyurulan IŞİD'le mücadele stratejisini açıklamak zorunda kalmıştır.²²⁰

Maliki'nin Irak'ta başbakanlığı bırakmasında İran ile ABD'nin ortak çalıştığını düşünen bazı uzmanlar aynı şekilde Suriye'de de benzer bir sürecin ortaya

²¹⁹ "Henüz Stratejimiz Yok" Açıklamasına Tepki Yağıyor", 30 Ağustos 2014, <http://www.turkishny.com/headline-news/2-headline-news/160121-henuz-stratejimiz-yok-aciklamasina-tepki-yagiyor> Erişim Tarihi: 25.01.2018

²²⁰ Piringçi, "Irak'ta Saray İçi Darbe Saddam Hüseyin ve İktidara Gelişi", s.10-11.

çıkabileceğini ve iki ülkenin anlaşması halinde Esed'in görevi bırakarak ülkedeki iç savaşın sonlandırılabilceğini düşünmektedirler. Bu durum ise ABD'nin IŞİD'le olan mücadelesinde istediğini elde etmesi anlamına gelmektedir. Çünkü daha çok ılımlı muhaliflere silah ve para yardımıyla IŞİD mücadelesine arka plandan destek olan ABD, IŞİD'le mücadele politikasını ülkedeki iç savaşın bitmesiyle IŞİD sorununun büyük ölçüde biteceği stratejisi üzerine kurgulamaktadır.²²¹

C) OBAMA'NIN IŞİD STRATEJİSİNİN ANA HATLARI

Obama ABD'nin önemli sorunlar ile karşı karşıya olduğu bir dönemde iktidara gelmiş ve belki de bu yüzden başkanlığı süresince açıkladığı hedeflerin birçoğunda değişiklik yapmış yeni ortaya çıkan meseleler konusunda da oldukça kararsız ve eylemsiz bir tavır sergilemiştir. Özellikle başkanlığının ilk yıllarında ABD'nin yaşadığı ekonomik kriz ile mücadele eden Obama dış politikadan ziyade iç politik sorunların çözümüne odaklanmıştır.²²²

Obama daha az maliyetli ve yumuşak güç kullanımı temeline dayanan bir dış politika çizgisini tercih etmiş ve bu politikayı hayata geçirebilmek için de yöntem olarak uluslararası sorunlara müdahil olmak yerine müdahil olma görevini diğer uluslararası aktörlerin üzerine yüklemeyi tercih etmiştir.²²³ Buna karşın terörle mücadele konusuna büyük önem veren Obama'nın en büyük politik başarılarını bu konuda aldığını söylemek mümkündür. Bin Ladin ve birçok El Kaide yöneticisinin öldürülmesi, insansız hava araçları kullanılarak yapılan terörizm ile mücadelede başarı sağlanması ve bu yolla verilen kayıpların büyük oranda azaltılması Obama'nın terörle mücadelesinde önemli başarıları oldu.

²²¹ Osman, "IŞİD'le Savaşın Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimindeki Yansımaları", s.10.

²²² Kılıç Buğra Kanat, "Obama'nın İkinci Döneminde Amerikan Dış Politikası", **SETA Analiz**, 2014, S:93, s.7-9.

²²³ Hasan Yalçın, "Obama Stratejisi Ve Ortadoğu", **Akademik Orta Doğu**, 2015, C:9, S:2, s.61-62.

Daha az askeri müdahale ve etkin bir terör mücadelesi prensibine dayanan Obama dış politikası IŞİD sorunun çözümünde de benzer bir yaklaşım sergilemiştir. Bu nedenle askeri güç kullanımının geri planda tutulduğu diğer mücadele yöntemlerinin ön plana çıkarıldığı bu stratejide amaç örgütün yayılmasını durdurmak, yalnızlaştırmak, örgütü zayıflatmak ve nihayetinde örgütü ortadan kaldırmak olmuştur. Bu maksatla sınırlı askeri güç ve taktik, kapsamlı diplomatik strateji olarak adlandırılan “*offensive containment*” yani IŞİD’in yayılmasını engellemeyi amaçlayan bir taarruz stratejisi uygulanmıştır.

Obama bu strateji kapsamında terör örgütünü ortadan kaldırmak için dört ayaklı bir strateji açıklamıştır:²²⁴

- a. IŞİD hedeflerine hava saldırıları düzenlenmesi
- b. IŞİD’le sahada mücadele eden güçlere destek sağlanması
- c. IŞİD’in saldırılarını önlemek için terörle mücadele kapasitesinin kullanılması
- d. IŞİD saldırıları nedeniyle yerinden edilmiş kişiler insani yardımların devam ettirilmesi.

Bu strateji kapsamında IŞİD’le sahada mücadele edecek birliklerin oluşturulması konusu ön plana çıkmıştır. Çünkü Obama, ABD birliklerinin sahada bir mücadelede yer alamayacağını belirtmiştir. Bu yüzden Obama, Irak ordusu ve peşmergeyi sahada mücadele edecek askeri unsurlar olarak değerlendirmiş bununla birlikte 2006 yılında hayata geçirilen “Sahva Konseyleri” adlı El Kaide karşıtı Sünnilerden teşkil edilen askeri gücü de IŞİD’le mücadelede kullanmayı planlamıştır. 2011 yılında başlayan ABD çekilmesini fırsat bilen Maliki’nin Sünnilere uyguladığı baskının tekrar artması,

²²⁴ Bişgay Ünal, “Obama’nın IŞİD Stratejisi 4 ayaktan oluşuyor,” **Anadolu Ajansı**, 11.9.2014, <http://www.aa.com.tr/tr/dunya/387391--obamanin-isid-stratejisi-4-ayaktanolusuyor>
Erişim Tarihi: 25.01.2018

Sahva Konseyleri'nin dağıtılması ve bu harekete mensup askerlerin paralarının kesilmesi nedeniyle Sahva Konseyleri'ne mensup bazı aşiretler ve askerler tekrar IŞİD safına geçerek örgüt adına savaşmaya başlamıştır. Bu durumda Obama'nın bu stratejisine zarar vermiştir.²²⁵

ABD'nin IŞİD'le mücadele stratejisinin zayıf halkasını Suriye oluşturmaktadır. Havadan sağlanacak destekle sahada savaşacak askeri unsurlara yardımcı olma planı Irak'ta IŞİD'le savaşacak birliklerin mevcut olması nedeniyle mümkün gözükmemektedir. Bu durumda dahi IŞİD gibi her türlü silaha sahip iyi organize olmuş bir örgüte karşı Irak ordusunun ve peşmergenin başarı şansı kesin değildir. Buna rağmen Suriye'de bu imkânlardan tamamen uzak olunması ve sahada IŞİD ile mücadele edebilecek bir gücün bulunmayışı bu stratejinin uygulanmasını sıkıntıya sokmakta ve başarı şansını azaltmaktadır. Çünkü IŞİD iki ülkede de varlığını sürdürmekte ve ihtiyaç duyduğunda güçlerini bir ülkeden diğerine kaydırarak hem taktiksel manevralar yapabilmekte hem de üyelerinin zor duruma düşmesi halinde kaçış yolu olarak diğer ülkeyi kullanabilmektedir. Bundan dolayı IŞİD'i yok etmek için Suriye ve Irak'ta aynı anda mücadele etmek gerekmektedir. Ancak bu stratejide mücadelenin Suriye ayağında ki bahsi geçen sorun nedeniyle tam bir başarı elde edilmesi zor gözükmemektedir. Bu nedenle Suriye'de hedefin Irak'ta olduğu gibi IŞİD'i tamamen yok etmekten ziyade tehdidin bölgeye yayılmasını önlemek olduğunu söylemek mümkündür.²²⁶

D) IŞİD KARŞITI KOALİSYON OLUŞUMU

ABD, Obama tarafından IŞİD stratejisinin açıklanmasından önce NATO ülkelerinden oluşan çekirdek bir koalisyon oluşturmaya çabalamıştır. Bu koalisyonda ABD'nin yanı sıra Türkiye, Fransa, İtalya, Almanya, Polonya, Danimarka, Avustralya ve Kanada'nın bulunması planlanmıştır. ABD Dışişleri Bakanı Kerry planlanan

²²⁵ Deligöz, “*Irak Şam İslam Devleti (IŞİD): Gücü ve Geleceği*”, s.5-9.

²²⁶ Oytun, “*ABD'nin Suriye'de IŞİD İle Mücadele Stratejisi Ve Türkiye*”, s.2-3.

koalisyonu bölgeden de destek bulmak amacıyla Ortadoğu ülkelerine ziyaretlerde bulunmuş, stratejinin açıklanmasından sonra da bu ziyaretlerine devam etmiştir. Bu ziyaretlerin ardından 12 Eylül 2014’de Cidde’de ABD’nin yanı sıra Türkiye, Irak, Mısır, Suudi Arabistan, Bahreyn, Lübnan, Katar, Kuveyt, Umman ve Birleşik Arap Emirlikleri’nin katıldığı bir toplantı düzenlenmiş ve bu toplantıda IŞİD mücadelesinde mutabık kalınmıştır. Türkiye’nin askeri değil insani yardım noktasında koalisyonu destek sağlayacağını açıklayarak imzalamadığı²²⁷ bildiriye toplantıya katılan diğer 10 ülke imza atmıştır. Bu bildiri ile IŞİD ve benzeri örgütlere finansal desteğin kesilmesi, yabancı savaşçıların IŞİD’e katılımının önlenmesi ve IŞİD ideolojisinin reddedilmesi gibi örgüte yönelik mücadelede izlenecek temel prensipler teyit edilmiştir.²²⁸

ABD Cidde toplantısı sonrasında Batılı müttefiklerinin ardından Arap ülkelerinin de desteğini alarak kurmayı planladığı IŞİD karşıtı koalisyonu büyük ölçüde hayata geçirmiştir. Ancak Obama tarafından açıklanan stratejiye göre ABD’nin IŞİD’e karşı yürüteceği mücadelede karadan bir operasyon öngörmemesi ve sadece hava saldırılarıyla bu mücadeleye destek olacağını açıklamasına rağmen neden böyle bir koalisyon kurduğu sorusu ön plan çıkmıştır. ABD’nin tek başına bu mücadeleyi rahatlıkla yürütebileceği ve daha önce bu tür operasyonlarda kendi başına hareket etmeyi alışkanlık haline getirdiği düşünüldüğünde bu sorunun önemi daha da artmaktadır. Bu durumda da ABD’nin koalisyonu katılmaları için büyük çaba harcadığı bölge ülkelerini karadan yapılacak mücadelede kullanmayı düşündüğü ortaya çıkmaktadır.

Bunun yanı sıra ABD tarafından bu koalisyonun oluşturulmasının başka önemli nedenleri de vardır: Bunların başında bölgedeki kaos ortamından ve örgütün ortaya

²²⁷ “Türkiye Cidde’de imza atmadı”, 12 Eylül 2014, <http://www.trthaber.com/haber/dunya/turkiye-ciddede-imza-atmadi-143951> Erişim Tarihi: 02.02.2018

²²⁸ “Arab states to back US in fight against IS”, 12 Eylül 2014, <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/09/arab-states-back-us-fightagainst-201491211054523936.html> Erişim Tarihi: 02.02.2018

çıkmasından Irak işgali nedeniyle ABD'nin sorumlu tutulması gelmektedir. Bu görüş nedeniyle gerek dünyada gerekse bölge ülkelerinde imajı zedelenen ABD bu koalisyon aracılığıyla yeni bir Irak işgaline değil tamamen örgütle mücadeleye odaklanıldığını göstermek istemiş, yapılacak mücadele ile de ABD'nin bozulan imajı düzeltilmeye çalışılmıştır. Bir diğer neden ise, ABD halkının bu mücadeleye destek vermesini sağlamaktır. Çünkü oluşturulan koalisyon ne kadar geniş tabanlı olursa halkı da IŞİD ile mücadeleye ikna etmek de o kadar kolay olacaktır.²²⁹

E) ABD'NİN IŞİD STRATEJİSİNİN IRAK BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

IŞİD'in 2014 yılında hız kazanan Irak'ta ki ilerleyişi ülkedeki siyasi durumla birlikte güç dengelerini de önemli ölçüde değiştirmiştir. IŞİD'in başta Musul, Kerkük ve Bağdat'ta hâkimiyet bölgeleri kurması ülkede zaten bir türlü sağlanamayan istikrarsızlığın derinleşmesine ve ayrışmaların artmasına neden olmuştur. Bazı sorunlarda büyük çabalar sonunda sağlanan ilerlemeler IŞİD tehlikesi nedeniyle kaybedilmiş, etnik, mezhepsel ve siyasi ayrışmalar tekrar ön plana çıkmıştır. Bu ortamda Irak Hükümeti'nin ve ordusunun yanı sıra Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin ve peşmergenin IŞİD ile mücadelede yetersiz kalması Irak Devleti'ni IŞİD ile mücadelede kendilerine yardımcı olacak bir uluslararası destek arayışına itmiştir. Bu arayışa cevap veren ABD'nin IŞİD'e hava saldırıları düzenlemesi örgütü biraz olsun zayıflatmış ve hareket kabiliyetini azaltmıştır. Bu açıdan bakıldığında IŞİD mücadelesi Irak içinde önemli gelişmelere yol açmış, ABD'nin uyguladığı mücadele stratejisi de Irak'ta yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur.²³⁰

²²⁹ Marcus, J. "Yedi soruda IŞİD'e karşı koalisyon" 14Eylül 2014, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/09/140914_vj_7_soruda_isid_koalisyon, Erişim Tarihi: 02.02.2018

²³⁰ Piriñçi, "Irak'ta Saray İçerisinde Saddam Hüseyin ve İktidara Gelişi", s.10-14.

1- IŞİD Hedeflerine Hava Saldırıları Düzenlenmesi

IŞİD’le mücadele stratejisinin temelini örgüte yönelik hedeflere hava saldırıları düzenlemek oluşturmaktadır. ABD bu saldırılara IŞİD karşıtı koalisyonu katılan ülkelerinde katılmasını beklemektedir. Bu nedenle Irak’ta gerçekleştirilen hava saldırılarına ABD’nin yanı sıra İngiltere, Fransa, Hollanda, Kanada, Belçika ve Danimarka ve Suriye’de ki hava saldırılarına ise ABD, Ürdün, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri katılmaktadır. Ağustos 2014’te başlayan saldırıların sayısı aynı yılın aralık ayına kadar 2468’e ulaşmıştır. Bu saldırılarda öncelikli olarak örgüte ait komuta kontrol merkezi, silah ve personel mevzileri, ağır silahların bulunduğu bölgeler, barınaklar gibi askeri hedeflerin yanı sıra barajlar, petrol kuyuları, mobil petrol rafineleri gibi örgütün kontrolü altında olan ve büyük ekonomik değerdeki yerler hedef alınmıştır.²³¹ Bununla birlikte IŞİD liderlerine yönelik nokta operasyonlarda düzenlenmektedir.

Ancak yapılan hava saldırılarında sivil hedeflerinde vurulması tepkilere yol açmış, bu gelişme üzerine Irak Başbakanı Abadi IŞİD militanlarının olduğu bilinen ancak sivillerinde bulunduğu bölgelere hava saldırılarının ve top atışlarının yapılmayacağını açıklamıştır.²³² Bu durum hava saldırılarında kısıtlayıcı bir gelişme olmuştur. IŞİD üyelerinin önemli bir bölümünün halkın içinde yaşaması ve bu bölgeleri kontrol etmekle sorumlu olmaları nedeniyle IŞİD’in hareket kabiliyetini önemli ölçüde sınırlandıran hava saldırıları alınan bu kararlarla sekteye uğramıştır. Bununla birlikte bu durum IŞİD’i hava saldırılarından korunmak için halkın yaşam alanlarında bulunmaya zorlamıştır.

IŞİD’in bu bölgelerde kalmaya zorlanmasının Irak açısından önemli bir değişime neden olması muhtemeldir. Bu da özellikle Sünnilerin yaşadığı bölgelerde yoğunlaşan

²³¹ Deligöz, “ *Irak Şam İslam Devleti (IŞİD): Gücü ve Geleceği*”, s.5-9.

²³² *Ibid.*, s.13.

IŞİD'lilerle mücadelede Sünnilerin ön plana çıkacak olmasıdır. Irak Hükümeti'nin IŞİD'le mücadelesinde Sünnilerin yardımına ve istihbaratına ihtiyaç duyması Sünnilerin hükümette aldıkları görevlerin artmasına ve siyasi sürece katılımlarına katkı sağlayacaktır.²³³

2-IŞİD'le Sahada Mücadele Eden Güçlere Destek Sağlanması

ABD'nin IŞİD stratejisinin ikinci ayağı ise IŞİD'le mücadele eden gruplara yönelik ekipman, istihbarat ve eğitim yardımı sağlamaktır. Ancak özellikle silah yardımı konusu önemli riskleri de beraberinde getirmektedir. Çünkü başta ABD, Fransa, Almanya ve İngiltere tarafından yapılan bu yardımların bir kısmı Irak Hükümeti'ne gitmekte bir kısmı ise hükümetin bilgisi dâhilinde Kürt Bölgesel Yönetimine verilmektedir. Ancak Irak Hükümeti bu yardımlardan sadece haberdar edilmekte bu nedenle bunlar hakkında hükümetin denetim ve kontrolü bulunmamaktadır.²³⁴ Bu uygulama sayesinde peşmergenin uluslararası meşruiyet kazandığını ve Irak güvenlik güçlerinden ayrı bir yapılanma olduğunun kabul edildiğini söylemek mümkündür.

IŞİD tehdidinin ortadan kalkması ile peşmerge ile Irak güvenlik güçleri arasında devam eden işbirliği de sona ermiştir. Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin bağımsızlık talebiyle yeni bir çatışma ortamı oluşunca da verilen silahlar bu çatışmalarda kullanılmış bu da bölgedeki tansiyonu daha da arttırmıştır. Her ne kadar bu yardım olmasa da bu çatışma riski her zaman için mevcut olsa da verilen teknolojik silahlar çatışmalardaki kayıpları arttırmış bu durum da bir anlaşma ortamı sağlanmasını zora sokmuştur. Bununla birlikte Sünnilerin IŞİD'le mücadelede ön plana çıkan unsurlardan biri olması nedeniyle bu gruplara verilen silahlarda yeni etnik çatışmaların önünü açmıştır. Milis yapılanmasına yeniden dönen Sünnilerin bu durumu aynı zamanda merkezi hükümetin gücünü de azaltmıştır. ABD'nin savaştan birlikler arasında yer

²³³ Piriñçi, "Irak'ta Saray İçi Darbe Saddam Hüseyin ve İktidara Gelişi", s.14.

²³⁴ Ulusu, "Bush Doktrini Sonrası ABD'nin Irak ve Suriye Politikası ve Türkiye'ye Etkisi", s.90.

almaması yerel milisleri kontrol edememesine neden olmuştur. Kontrol edilemeyen bu gruplar da yeni çatışmalara sebebiyet vermiştir.²³⁵

3- IŞİD'in Saldırılarını Önlemek İçin Terörle Mücadele Kapasitesinin Kullanılması

Terörle mücadele kapasitesinin kullanılması noktasında öne çıkan konulardan biri istihbarat paylaşımıdır. IŞİD'le mücadeleye katılan koalisyon ülkelerinden alınacak istihbarat kadar yerel istihbaratta büyük önem taşımaktadır. Bunun yanında IŞİD'le mücadelede örgütün destek aldığı grup ya da aşiretlerin belirlenmesi ve bu desteği engelleyecek girişimlerde bulunulması gerekmektedir.

Bu noktada önemli bir husus bölgesel güçlerin örgütle mücadeleye dâhil edilmiş olmasıdır. Irak'ın IŞİD'le olan mücadelesinde yalnızca ABD tarafından kurulan IŞİD karşıtı koalisyona katılan ülkelerin yer alması sorunun çözümüne yeterli olmayabilir. Bu nedenle hem bölgede söz sahibi olan hem de Irak'ta etkinliği bulunan ancak IŞİD karşıtı koalisyonda yer almayan İran ve Rusya gibi ülkelerin de desteği alınmalıdır. Benzer şekilde Türkiye gibi ABD'nin ortaya koyduğu stratejiye karşı çekinceleri olan bölge ülkelerinin de bu endişelerinin giderilmesi örgütle mücadelede başarı şansını arttıracaktır.

4-IŞİD Saldırıları Nedeniyle Yerinden Edilmiş Kişilere İnsani Yardımların Devam Ettirilmesi

BM tarafından açıklanan rakamlara göre Irak'ta IŞİD tehlikesi yüzünden milyonlarca insan yerinden olmuştur. IŞİD tehlikesinin ortadan kaldırılması mümkün olur ve bu insanlar geri dönerlerse neyle karşılaşacakları da şu an için önemli bir sorun olarak görülmektedir. Çünkü IŞİD ele geçirdiği pek çok yeri yaşanamaz hale getirmiş

²³⁵ Ibid., s.97.

ve yağmalamıştır.²³⁶ Bu durumda evlerine dönecek insanların günlük en temel ihtiyaçlarını bile karşılamak konusunda yapılacak yardımlara muhtaç olacağı açıktır. Bunun yanı sıra bu insanlara uzun vadede daha iyi bir hayat imkânı sunmak ülkede yeni terör örgütlerinin ortaya çıkmasına ve halktan destek bulmasına da engel olacaktır.

²³⁶ Shaoul, J. “Irak’ta ağır insani kriz: 800.00 insan açlık içerisinde yaşıyor”, 24 Nisan 2017, <https://www.wsws.org/tr/articles/2017/04/24/iraq-a24.html>, Erişim Tarihi: 03.02.2018

SONUÇ

Irak bulunduğu konum ve sahip olduğu kaynaklar nedeniyle tüm dünyanın gözünün üzerinde olduğu bir ülkedir. Irak'ın bu önemli avantajları dünyanın lideri konumundaki ABD'nin de gözünden kaçmamış ve bu nedenle Irak'ı kontrol edebilecek yollar aramıştır. Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgali ABD için bu noktada önemli bir fırsat olmuştur. ABD kendisiyle işbirliği içinde olmayan Saddam Hüseyin'e açtığı savaşta başarılı olsa da Hüseyin devrilmeden savaş sona ermiştir. Ancak 2003 yılında gerçekleşen ABD işgali Saddam Hüseyin dönemini bitirmekle kalmamış ülkenin tamamen ABD kontrolüne geçmesine neden olmuştur.

ABD'nin bölgedeki çıkarları ve Saddam Hüseyin'in yaptığı hataların yanında Irak'ın işgalinde ülkede ki bazı siyasi dinamiklerde rol oynamıştır. Ülkede çoğu etnik köken noktasında birbirinden ayrılan siyasi aktörler arasında bu ayrılmaya bağlı olarak büyük bir mücadele devam etmekteydi. Şiiiler sahip oldukları büyük nüfus potansiyelini kullanarak Irak'ın geleceğinde belirleyici rol oynamayı planlarken, Sünniler Saddam dönemindeki güçlerini koruma, Kürtler ise başta ABD olmak üzere Batılı devletlerle kuracağı ittifaklarla yıllardır özlemini duydukları bağımsızlığa kavuşma planları yapmaktaydılar. Böylesine dağınık ve birbirinden farklı amaçları barındıran Irak'ın bu siyasi dinamikleri işgale zemin hazırlayan unsurlardan biri olmuştur. Bir işgal durumunda bu siyasi aktörlerin bir araya gelerek kendisine karşı bir direniş gösteremeyeceğini düşünen ABD, bu düşüncesinde haklı çıkmış ve bu ayrılmış yapı nedeniyle ciddi bir zorluk ve dirençle karşılaşmadan ülkeyi kısa bir süre içinde işgal etmeyi başarmıştır.

Irak'ta kısa sürede önemli bir askeri başarı elde eden ve Saddam Hüseyin'i deviren ABD bundan sonraki süreçte ise tam anlamıyla bir bataklığa saplanmıştır. Ülkedeki etnik, mezhepsel ve dini temellere dayalı parçalanmış yapı ülkenin kontrol

edilmesini zorlaştırmıştır. ABD bu süreçte ülkede en çok nüfusa sahip Şiiilerle işbirliğine gitmiş ancak bu durumun Sünniler ve Kürtleri rahatsız etmesi nedeniyle diğer gruplarında üzerinde uzlaşabilecekleri politikalar üretmeye çalışmıştır. Ancak bu hiçte kolay olmamış, nerdeyse hiçbir konuda bu üç önemli etnik grup aynı görüşte buluşamamıştır. Bu durum ülkede yıllar süren siyasi istikrarsızlığın temel sebebi olmuştur. Aralarındaki anlaşmazlıkları zaman zaman silahlı çatışmalarla çözmeye çalışmaları da ülkede sürekli bir güvenlik problemi doğurmuştur. Ülkedeki istikrarsızlığı fırsat bilen terör örgütlerinin de Irak'ta yuvalanmaları bu güvensiz ortamı daha da kötü bir hale getirmiştir. Bu sebeple ABD bütün girişimlerine rağmen ülkede istikrarlı ve güvenli bir ortam tesis etmeyi başaramamıştır. ABD'nin Şiiilerle yakın işbirliği ve Sünnileri Baas rejimiyle bağlantılı gördüğünden onları dışlaması Sünnilerin yeni Irak'ın kurulması süreçlerini boykot etmesine neden olmuştur. Sünnilerin de görüşlerinin dikkate alınmadığı bir Irak'ın istikrara kavuşamayacağının görülmesiyle Sünniler sürece dâhil edilmek zorunda kalmış ancak yeni yönetimde etkin noktalara gelmelerine de izin verilmemiştir. Kürtler ise ülkede Şiiileri dengeleyici güç olarak kabul edildiklerinden ABD tarafından sürekli desteklenmişlerdir. ABD'nin politikalarının çoğu bu üç önemli aktör arasında bir denge kurma arayışı amacı gütmüştür.

ABD'nin işgal boyunca uyguladığı hatalı politikalar, uzun yıllar devam eden işgalin ağır sonuçları ve bu nedenle Irak halkının bu duruma tepkisi ülkede terör örgütlerinin güçlenmesine ve birçok eylem gerçekleştirmelerine neden olmuştur. Otorite boşluğunun yanı sıra halkın bu tepkisini avantaja çeviren IŞİD kısa sürede bu örgütler arasında ön plana çıkmıştır. ABD'nin Irak'tan çekileceğini açıklamasının ardından ABD desteği ile iktidarda bulunan Şii Başbakan Nuri el Maliki'nin Sünnilere karşı baskı uygulaması ve onları tekrardan dışlaması ülkede çatışma ortamını yeniden alevlendirmiştir. Bu baskı ve uygulanan politikalardan dolayı çoğu Sünni IŞİD'e katılmış ve destek olmuştur.

Sünni tabandan bulduğu destek sayesinde IŞİD kısa zamanda güçlenmiş ve ülkede hızla ilerleyerek hakimiyet bölgeleri ele geçirmiş, askeri tesisleri, petrol kuyuları, rafineriler gibi pekçok kritik noktayı ele geçirmiştir. Bu hızlı ilerleyiş ilk başlarda örgütü pek de önemsemeyen ABD'yi harekete geçirmiştir. Çünkü Irak ordusunun ve peşmergenin örgütle mücadele edememesi, örgüt tarafından doğrudan ABD kuvvetlerinin hedef alınması örgüte müdahaleyi zorunlu hale getirmiştir.

Ancak Obama'nın dış politikada askeri güç kullanımından mümkün olduğunca uzak durulması prensibi gereği IŞİD'le nasıl mücadele edileceği konusu bir türlü karara bağlanamamış ve bir strateji ortaya konulamamıştır. Bu durum bizzat Başkan Obama tarafından dile getirilince gerek ABD gerek dünya kamuoyu bu duruma büyük tepki göstermiştir. ABD'nin yaptığı hatalar yüzünden IŞİD'in ortaya çıktığı kanısının hâkim olduğu bir ortamda ABD'nin örgütün kanlı eylemlerine tepkisiz kalması ve giderek büyüyen tehlikenin başta ABD olmak üzere diğer Batı ülkelerini de etkileyeceğinin ve bu ülkelerdede örgütün eylemler yapabileceğinin ortaya çıkmasıyla bir strateji açıklamak zorunda kalan ABD yönetimi bu stratejide bir kara operasyonuna yer vermemiştir.

IŞİD'e karşı bir koalisyon kurmayı amaçlayan ABD, örgütle karadan mücadelede Irak ordusu, peşmerge ve bölge ülkelerinin güçlerini kullanmayı planlamıştır. Karadan yapılacak mücadeleye hava saldırıları ile destek olunması ve karada savaşan birliklere silah, eğitim ve istihbarat desteğinin sağlanması örgütle mücadele stratejisinin diğer unsurları olarak ortaya konmuştur. Yetersiz Irak Ordusu ile peşmergenin önemli bir askeri güce sahip olan IŞİD'le başa çıkmakta zorlandığı görülmektedir. Her ne kadar hava saldırıları örgütün hareket kabiliyetini önemli ölçüde azaltsa da karadan etkin bir mücadelenin ortaya konmaması en azından şimdilik örgütün yok edilememesine neden olmuştur.

ABD kendi politik menfaatleri gereği değişik bahaneler öne sürerek işgal ettiği Irak'tan elde etmeyi planladığı yararları elde etmiş olsa bile, bugün ülkenin önemli problemler ile karşı karşıya kaldığı açıktır. Öncelikle ülkede siyasi bir istikrarın yokluğu ülkenin önündeki en büyük problem olarak görünmektedir. Bunun yanında işgal boyunca ABD'nin desteği ile güçlenen ve Irak'ın kurulduğu günden beri dile getirdikleri bağımsızlık taleplerini daha güçlü bir şekilde vurgulayan Kürtlerin bu taleplerinin ve diğer etnik grupların bu duruma tepkilerinin ülkede önemli bir potansiyel tehlike olarak sürekli gündemde yer bulacağı görölmektedir. Irak'ta eski gücünü kaybetmiş olsa da IŞİD tehlikesinin bölgede tamamen yok edilememesi ise Irak'ın gelecekte başını ağrıtmaya devam edecek konulardan biridir. Çünkü Suriye'de ki savaşı fırsat bilen örgütün bu bölgedeki etkinliği hala devam etmektedir.

ABD'nin özellikle 2012 sonrasındaki politikalarının ülkedeki istikrarsızlığa sebep olduğu ve ülkedeki etnik temelli kutuplaşmayı arttırdığı görölmektedir. Federalizm konusunun ABD önderliğinde yapılan anayasada yer alması belki de ABD'nin bu konudaki planını ortaya koymaktadır. Neden olduğu onca soruna rağmen Irak politikalarını büyük çoğunlukla kendi hegemonik gücünü devam ettirme yönünde belirleyen ABD'nin bundan sonrada benzer bir tavır takınacağını söylemek mümkündür. Bu durumda kendi içinde bir türlü ortak bir anlaşma zemini bulamayan Iraklı etnik grupların da zamanla bağımsızlık arayışına girmeleri kaçınılmaz gözükmektedir. Kendi problemleriyle boğuşan Irak'ın zaten yetersiz olan güvenlik güçlerinin sınırlı ABD desteği ile IŞİD'i ülkeden temizlemeyi başarıp başaramayacağı da gelecek günlerde iki ülke arasındaki ilişkilerdeön plana çıkacak konulardan biridir.

KAYNAKÇA

I. ARŞİV BELGELERİ VE RAPOR

- Ali, O., “Seçimlerde Sünni Arapların Pozisyonu”, 2014 Seçimleri Sonrası Irak’ın Geleceği alıştayı, ORSAM Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi Tutanakları, Mart 2014.
- Arslan, K. “Amerika Birleşik Devletleri’nin Arap Baharı’na Yönelik Tutumu”, <http://orsam.org.tr/orsam/DPAAnaliz/12792?dil=tr> (Erişim Tarihi:23.01.2018)
- Aydın M., “Riskler ve Fırsatlar Kavşağında Irak’ın Geleceği ve Türkiye”, 2007,TEPAV
- Baştürk L., Torlak F., Ziya S., Akkaya G.N., Küçükkeleş M., Demir, Z.S., “Irak Siyasetini Anlama Klavuzu”, SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Raporu,
- akmak, C. Gözde olak, F. “ABD’nin Irak’tan çekilmesi ve Türkiye’ye Etkileri” BİLGESAM, İstanbul, şubat 2011.
- Erkmen, S. “Irak’ta Mevcut Siyasi Durum ve önemli Siyasi Gelişmeler”, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara, 2011.
- “Irak’ın Ekonomik Potansiyeline İlişkin Değerlendirme”, Türkiye İş Bankası İktisadi Araştırmalar Bölümü, 2015.
- Kanat, K.B. “Obama’nın İkinci Döneminde Amerikan Dış Politikası” ,SETA Analiz,2014.
- ORSAM, “Irak’ta Mevcut Siyasi Durum Ve nemli Siyasi Gelişmeler”, Rapor No:35, Mart, 2011.
- Pirinçci, F., Oytun, O. “ABD’nin İşid Stratejisi ve Irak İle Suriye’ye Olası Yansımaları”, Ortadoğu Analiz, Rapor No:191 Eylül 2014.
- Semin, A. “ABD’nin Irak’tan çekilmesinin Irak ve Ortadoğu’ya Olası Etkileri”, BİLGESAM, 29 Aralık 2011.
- Ulutaş, U. Torlak F. “ekilme Sonrası Irak’ta Düzen Arayışı” SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, Aralık 2011.

II. KİTAPLAR

- Adams, Neal **Terrorism & Oil**, Oklahoma, PennWell, 2003.
- Ali Kamaran, **“Kürdistan le Cengi Newaxo da”** (Kürdistan İç Savaşı), Süleymaniye, Piremerd Yayınevi, 2005.
- Arı, Tayyar, **“Irak, İran ve ABD: Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya”**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004.
- Arı, T. **“Geçmişten Günümüze Orta Doğu: Siyaset, Savaş ve Diplomasi”**
- Bulut, E., **“Irak Savaşı Ekonomi ve Petrol”**, II. Körfez Savaşı, (Der. M. Sahin, M. Taştekin), Ankara, 2006.
- Cockborn, P. **“The Rise of Islamic State”**, Agora Kitabevi, 2014.
- Çakır R, **“ Irak Ekseninde ABD ve Türkiye’nin Politikaları”**, Ufuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009.
- Çubukçu, M., Özhan, T. **“İşgal Altında İstikrar Arayışları 2010 Irak Seçimleri”**, SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, 2010.
- Friedman, G., **“Gelecek 100 Yıl”**, (Çev. E.Günsel, İ.Şenel), İstanbul, 2009.
- Gözler, K. **Devletin Genel Teorisi**, Bursa, Ekin Kitap Yayıncılık, 2007.
- İnat, K. **“”Irak Uluslararası Hukukun Sorunu mu?”**, Dünya Çatışma Bölgeleri, Nobel Yayın Dağıtım 1. Baskı, Nisan, 2004.
- Kayar, Mustafa, (2003), **Türk-Amerikan İlişkilerinde Irak Sorunu**, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Miho, L. (2009). **Kürt w Kürdistan le Balga Niheniyekani Amerikada "Başı Yekem: Kürdistani Irak"** (Kürt ve Kürdistan ABD’nin Gizli Belgelerinde "Birinci Bölüm: Irak Kürdistan'ı). Çev:Virye Rahmani. Erbil: (2009) Rojhalat yayınevi,sayı:1.
- Muhammed, M.; Mehdi Z. (2009). **Siyaseti Parezgare Nweyekani Amerika w karigari Leser Heremi Kurdistan (Amerikan Yeni Muhafazakarların Politikası Kürdistan Yerel Bölgesine Etkileri)**. Erbil: (2009), Hevi yayınevi, sayı:1.
- Rahmani, W, **Mejuyi Peywandiyekani Kürt w Amerika**, (Kürt ve Amerika İlişkilerinin Tarihi). Erbil Rojhalat yayınevi, 2012, Sayı:1
- Sönmezoğlu, F. **“Uluslararası İlişkiler Sözlüğü”**, İstanbul, Der Yayınları, 2003
- Uluğbay, H. **“İmparatorluktan Cumhuriyete Parapolitik”**, Ayraç Yayınevi, Ankara, 2003.

William M.S, “**Understanding your World: Oil, Iraq and the US**”, The Santa Fe New Mexican, 8 Eylül, 2002.

III. TEZLER

Abraham, S., “**Irak’ın Anayasal Yapısında Türkmenlerin Hukuki Pozisyonu**” Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010.

Aydın, M. “**Avrupa Birliği’nin Ortadoğu Politikası**”, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2010.

Bezircan, İ.M., “**ABD ve Irak Şiileri Arasındaki İlişkiler: 2003-2010 Dönemi**”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.

Bulut, E. “**Birinci ve İkinci Körfez Savaşı’nda ABD Politikası**”, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2011.

Çiçek, M.F, “**Türkiye Ve Irak Kürt Ulusal Hareketlerinin Karşılaştırmalı Analizi (1958-1999)**”, Yüksek Lisan Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, Ankara .

Çelik, E., “**ABD’nin Irak’tan Çekilmesi Sonrası Ülkenin Hidrokarbon Yakıtları Üzerine Enerji-Politik Hamleler**”, Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.

Duman, B. “**Saddam Sonrası Dönemde Irak, Türkmenler ve Kerkük**”, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, Kırıkkale.

Gül, A. “**Küresel Ve Bölgesel Güçlerin 2003 Sonrası Irak Siyasetine Etkisi**”, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010, İstanbul.

Güldalı, S. “**2003 Amerikan İşgali Sonrası Türkiye-Irak İlişkileri**”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Beykent Üniversitesi, 2009, İstanbul.

Gürler, A.İ., “**Amerika Birleşik Devletlerinin Yeni Büyük Ortadoğu Projesi ve Bush Doktrini**”, Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005, İzmit.

Köse, H.H., “**Şiilerin Irak Siyasetinde Yükselen Etkisi: ABD İşgali Dönemi (2003-2012)**”, Yüksek Lisans Tezi, Turgut Özal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, Ankara.

- Muratlı Bezirgan, İ. **“ABD ve Irak Şiileri Arasındaki İlişkiler: 2003-2010 Dönemi”**
Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2012.
- Pınartaş, A., **“Irak’ın Geleceği: ABD’nin Çekilmesi ve Muhtemel Senaryolar”**, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011, Ankara.
- Selim, A.M. (2007). **Türkiye ve Irak ilişkilerinde Türkmenler: Körfez Savaşı Sonrasında Günümüze**.Yayımlanmış Yüksek Lisan Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şahin Bilgin, B., **“ABD’nin Irak İşgalinden Günümüze Kuzey Irak’ta Devlet İnşa Süreci”**, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisan Tezi, 2015, Ankara.
- Tutar, N. **“Barack Obama Dönemi Amerika Birleşik Devletleri’nin Orta Doğu Politikası”**,Yüksek Lisans Tezi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016, İzmir.
- Tülemmez C. **“Irak’ın Muhtemel Geleceği Ve Türkiye’ye Etkileri”**, Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2013 .
- Ulus, Gökhan, **“Bush Doktrini Sonrası ABD’nin Irak ve Suriye Politikası ve Türkiye’ye Etkisi”**, Bahçeşehir Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2015, İstanbul.
- Üstünel, R. **“2003 Yılı Sonrası Irak’taki Gelişmelerin Türkiye’nin Güvenliğine Etkilerinin İncelenmesi”**, Yüksek Lisans Tezi, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, 2015, Ankara.
- Vatansever, Osman, **“Irak’ın Yeniden Yapılandırılması Sürecinde Şiilerin Rolü”**, Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010, Ankara.

IV. MAKALELER VE KİTAP BÖLÜMLERİ

- Ayhan, V. **“Arap Baharının ABD-Türkiye İlişkilerine Etkisi”**,**Ortadoğu Analiz**, Aralık 2011, Cilt:3 Sayı:36
- Ayhan, V. **“Türkiye-Irak İlişkileri: Bölge Ülkelerinin Irak Politikası Bağlamında Bir Analiz”**,**Ortadoğu Analiz**, Eylül 2009, Cilt 1, Sayı 9
- Dalar, M. **“Kendi Kaderini Tayin Hakkı Kavramı, Federasyon Ve Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi”**,**Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 20, Sayı: 32, Yıl: 2015

- Duman, B., “*Irak Kürt Bölgesinde Yasemin Kokusu*”,**Ortadoğu Analiz** Mart 2011 - Cilt: 3 - Sayı: 27
- Duman, B. “*Irak’ta 2014 Seçimleri, IŞİD Operasyonları ve Irak’ın Geleceği*”,**Orsam**, 2014
- Erdoğan, Ş. Deligöz, E. “*Irak Şam İslam Devleti (IŞİD): Gücü ve Geleceği*”,**Savunma Bilimleri Dergisi**, 2015, Cilt 14, Sayı 1
- Erkmen, S. “*1945–1989 Yılları Arasında ABD’nin Kuzey Irak Politikası*”, Akademik **Orta Doğu**, Cilt 3, Sayı 1, 2008
- Erkmen, S., “*Irak’ta İşgal Sonrası Siyasal Yaşam ve 2010 Parlamento Seçimleri*”,**Ortadoğu Etütleri**, Cilt 2, Sayı 3, Temmuz 2010
- Erkmen, S. “*ABD’nin Irak’tan Çekilme Süreci: Irak’ta İşgalin Sonumu Başlangıcı mı?*”**Orsam Analiz**, 2010, Cilt 2
- Gunter,M. “*Foreign Influences on the Kurdish Insurgency in Iraq*,” **Orient**, Cilt 34, Sayı 1, Yıl 1992
- Gürbüz, V. “*Petrol, Petrol Politikaları Ve Orta Doğu: Global Politikaların Bölgesel Yansımaları ve Irak Savaşı*”,**Avrasya Dosyası**, Enerji Özel, Bahar 2003, Cilt: 9, Sayı: 1
- Kaymaz, İhsan Şerif “*Arap-Kürt Karşıtlığı Temelinde Irak’ın Parçalanmasına Giden Yol ve Türkiye*”,**Güvenlik Stratejileri Dergisi**, 2005, Cilt 1, sayı :1
- Köse, H.H., “*Şii Grupların Irak Siyasetine Etkisi: 2003-2012 Dönemi*”, **The Journal of Europe-Middle East Social Science Studies**, Cilt:1 Sayı:2, 2015
- Nakip M. “*Irak’ta İhtilaflı Bölgeler ve Türkmenler*”, **Ortadoğu Analiz**, Ocak 2013, Cilt 5, Sayı 49
- Oğuzlu, T. “*Arap Baharı ve Yansımaları*”,**Ortadoğu Analiz**,Aralık 2011, Cilt:3 Sayı:36
- Osman, A. “*IŞİD’le Savaşın Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimindeki Yansımaları*”, **ORSAM Bölgesel Gelişmeler Değerlendirmesi**, No:10 Eylül, 2014
- Orhan, D.D., “*Ortadoğu’nun Krizi: Arap Baharı ve Demokrasinin Geleceği*”,**Atılım Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü**, 2013, Cilt 3 Sayı 1-2
- Orhan, O., “*ABD’nin Suriye’de IŞİD İle Mücadele Stratejisi Ve Türkiye*”,**Orsam Bölgesel Gelişmeler Değerlendirmesi**, No.17, Kasım 2014
- Örmeci, O. “*30 Nisan 2014 Irak Parlamentosu Seçimleri*”,**Uluslararası Politika Akademisi**, 2014
- Öztürk M., Çakar, E., *İkinci Ortadoğu Semineri, Dünden Bugüne Irak*, c. 2, Elazığ, 2006

- Pirinççi, F. “*Irak’ta Saray İçi Darbe Saddam Hüseyin ve İktidara Gelişi*”, **Ortadoğu Analiz**, Eylül-Ekim 2016 Cilt: 8 Sayı: 76
- Rahmani, W, (2012). *Mejuyi Peywandiyekani Kürt w Amerika*, (Kürt ve Amerika İlişkilerinin Tarihi). Erbil:(2012), Rojhalat yayınevi, Sayı:1
- Şenol, D, Erdem, S. Erdem, E., “*İŞİD: Küresel Bir Terör Örgütü*”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 26, Sayı: 2
- Türmen Duman, F.C. “*Irak’ta Federalizm Tartışmaları*”, **Ortadoğu Analiz**, Ekim 2011, Cilt:3 Sayı:34
- Tüysüzöğlu, G. “*Maliki'nin Hedefi Türkiye'yi Irak Denkleminden Dışlamak*”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 3 Mayıs 2012.
- Vatandaş, S. “*İŞİD ve Türkiye'de İŞİD Tartışmaları*”, **Bilgi Analiz**, No:1 Eylül 2015
- Uğrasız, B. “*ABD'nin Irak Politikası*”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:5 Sayı:4 2003
- Yalçın, H.B. “*Obama Stratejisi Ve Ortadoğu*”, **Akademik Orta Doğu**, Cilt 9, Sayı 2, 2015
- Yıldırım, S., “*Dünyada ve Türkiye’de Petrol*”, **T.C. Başbakanlık Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirmeler Genel Müdürlüğü**, Ağustos, 2003
- Yılmaz, İ., “*Geçmişten Günümüze Irak’ta Türkmen Politikası*”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi** V/12,(2006/Bahar)

V. İNTERNET KAYNAKLARI

- AA, “ABD'nin Irak stratejisine İŞİD ayarı”, 23 Aralık 2014, <http://www.trthaber.com/haber/dunya/abdnin-irak-stratejisine-isid-ayari-157745.html>. (Erişim Tarihi: 21 Kasım 2017).
- Abdül-Hüseyin, H. “DEAŞ 2.0 ne zaman çıkar?”, <http://aa.com.tr/tr/analiz-haber/deas-20-ne-zaman-cikar/865663?amp=1> (Erişim Tarihi:24.01.2018)
- Akbal, Ö. “ABD’nin Irak Politikası ve İŞİD”, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü Amerika Araştırmaları Merkezi, 07 Temmuz 2014, <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/amerika-arastirmalari-merkezi/2014/07/07/7691/abdnin-irak-politikasi-ve-isid>. (Erişim Tarihi:22.01.2018).
- Albayrak, H., “Sünni Araplara Özerklik Talebi ve Haşd-i Şaabi’nin Statüsü”, 2016, <http://www.karar.com/yazarlar/hakan-albayrak/sunni-araplara-ozerklik-talebi-ve-hasd-i-saabinin-statusu-2738#>(Erişim Tarihi: 21 Kasım 2017).

“Arab states to back US in fight against IS”,12 Eylül 2014,
<http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/09/arab-states-back-us-fightagainst-201491211054523936.html> (Erişim Tarihi:02.02.2018)

Aydın M., Özcan AN, Kaptanoğlu, N. “Riskler ve Fırsatlar Kavşağında Irak’ın Geleceği ve Türkiye”, TEPAV Ortadoğu Çalışmaları II, Temmuz 2007, (Erişim Tarihi: 21 Kasım 2017).

Bilgesam Dış Politika ve Savunma Araştırmaları Grubu, “Irak’taki Gelişmeler ve Türkiye (I)” <http://www.bilgesam.org/images/IRAK-5-1.pdf> (Erişim Tarihi:26.12.2017).

Bilgesam Dış Politika ve Savunma Araştırmaları Grubu, “Irak’taki Gelişmeler ve Türkiye (II)” <http://www.bilgesam.org/images/IRAK-6-1.pdf> (Erişim Tarihi:28.12.2017).

“CIA Direktörü: Obama yönetimi, Arap Baharı konusunda yanlış beklenti içine girdi” <https://sptnkne.ws/dmBG> (Erişim Tarihi:23.01.2018).

Deborah White, “Iraq War Facts, Results & Statistics at February 25”,
<http://usliberals.about.com/od/homelandsecurit1/a/IraqNumbers.htm>, (Erişim: 21 Kasım 2017).

Dursunoğlu, A., “Irak’taki siyasal kesimler ve üç verili tanımlama Şiiler Kürtler ve Sünniler”, Yakın Doğu Haber, 21.12.2014, (Erişim Tarihi: 21 Kasım 2017).

“Dünya Petrol Rezervlerinin Üçte Biri Irak Ve Suudi Arabistan’dadır”,
<https://www.petrol-is.org.tr/haber/dunya-petrol-rezervlerinin-ucte-biri-irak-ve-suudi-arabistandadir-657> (Erişim Tarihi: 21 Kasım 2017).

“Ekonomik Yapı”, T.C. Ekonomi Bakanlığı

Gordon, M. Schmitt E. “Iran Secretly Sending Drones and Supplies Into Iraq, U.S. Officials Say”, 25 Haziran 2014,
<https://www.nytimes.com/2014/06/26/world/middleeast/iran-iraq.html?ref=world> (Erişim Tarihi:22.01.2018).

Gorzewski, A. “Nuri El Maliki yolun sonunda mı?” <http://www.dw.com/tr/nuri-el-maliki-yolun-sonunda-m%C4%B1/a-17847994> (Erişim Tarihi:22.01.2018).

“Henüz Stratejimiz Yok’ Açıklamasına Tepki Yağıyor”, 30 Ağustos 2014,
<http://www.turkishny.com/headline-news/2-headline-news/160121-henuz-stratejimiz-yok-aciklamasina-tepki-yagiyor> (Erişim Tarihi:25.01.2018).

<http://www.aljazeera.com.tr/makale/haydar-el-ibadi-kimdir-irakta-ibadi-donemi> (Erişim Tarihi:22.01.2018).

<https://www.cnnturk.com/2004/dunya/08/13/mukteda.el.sadr.kimdir/27579.0/index.html>

(Erişim Tarihi:22.01.2018).

<http://www.hurriyet.com.tr/irak-basbakani-nuri-al-maliki-hukümetinde-kriz-7029373>

(Erişim Tarihi:22.01.2018).

[https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201701291026983686-sadr-abd-yasak-](https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201701291026983686-sadr-abd-yasak-vatandaslarinizi-irak-cekin/)

[vatandaslarinizi-irak-cekin/](https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201701291026983686-sadr-abd-yasak-vatandaslarinizi-irak-cekin/) (Erişim Tarihi:22.01.2018).

[http://www.yeniakit.com.tr/kimdir/Mukteda es-Sadr](http://www.yeniakit.com.tr/kimdir/Mukteda_es-Sadr) (Erişim Tarihi:22.01.2018).

“IKBY'den Bağdat'ın 'Müzakere İçin Referandum Sonuçlarının İptali' Şartına Ret”, 15

Ekim 2017, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41627300>, (Erişim

Tarihi:01.01.2018).

“Irak’ın Ekonomisi”, T.C. Dışışleri Bakanlığı [http://www.mfa.gov.tr/irak-](http://www.mfa.gov.tr/irak-ekonomisi.tr.mfa)

[ekonomisi.tr.mfa](http://www.mfa.gov.tr/irak-ekonomisi.tr.mfa) (Erişim Tarihi:21.11.2017).

“Iraklı Kürtlerin bağımsızlık referandumu hakkında bilinmesi gerekenler”, 25 Eylül

2017, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41363443> (Erişim

Tarihi:01.01.2018).

“Irakta 7 Yıl Daha Cehennem Yaşanacak”,

<http://www.milligazete.com.tr/yazdir/735728> (Erişim Tarihi:15.10.2017)

Iraqi General Says Iraq Not Ready for U.S. Pullout”, 12 Ağustos 2010,

[http://abcnews.go.com/International/lt-gen-babakir-zebari-iraqi-army-](http://abcnews.go.com/International/lt-gen-babakir-zebari-iraqi-army-unablecope/story?id=11382246)
[unablecope/story?id=11382246](http://abcnews.go.com/International/lt-gen-babakir-zebari-iraqi-army-unablecope/story?id=11382246), (Erişim Tarihi: 20 Kasım 2017).

Iraqi Cabinet”, [http://www.iraq-businessnews.com/2010/12/22/full-list-of-iraqs-](http://www.iraq-businessnews.com/2010/12/22/full-list-of-iraqs-newcabinet/2/)

[newcabinet/2/](http://www.iraq-businessnews.com/2010/12/22/full-list-of-iraqs-newcabinet/2/), (Erişim:28.11.2017).

Irak Anayasası. <http://casperkawa.blogspot.com/2012/04/irak-anayasasi.html>. 7 Nisan

2012.(Erişim tarihi: 04.04.2018).

Kamil al-Mehaidi, “Geographical Distribution of Iraqi Oil Fields And Its Relation with

The New Constitution”, Revenue Watch Institute,

<http://www.mafhoum.com/press9/281P10.pdf>, (Erişim Tarihi: 21 Kasım 2017).

Keiswetter, A.L., “The Arab Spring: Implications for US Policy and Interests”,

<http://www.mei.edu/content/arab-spring-implications-us-policy-and-interests>

(ErişimTarihi:23.01.2018).

Kenasari, MB. “Obama'nın Irak Karnesi”, [http://aa.com.tr/tr/dunya/obamanin-irak-](http://aa.com.tr/tr/dunya/obamanin-irak-karnesi/692072)

[karnesi/692072](http://aa.com.tr/tr/dunya/obamanin-irak-karnesi/692072) (Erişim Tarihi:29.12.2017).

Küçük, E. “Büyük aktörler referandum istemiyor!”, 22 Eylül 2017,

[https://www.dunya.com/gundem/buyuk-aktorler-referandum-istemiyor-haberi-](https://www.dunya.com/gundem/buyuk-aktorler-referandum-istemiyor-haberi-382759)

[382759](https://www.dunya.com/gundem/buyuk-aktorler-referandum-istemiyor-haberi-382759) (Erişim Tarihi:01.01.2018).

- Loney, Jim “Are The Iraqi Security Forces Ready Or Not?”, 2010,
<http://www.reuters.com/article/2010/08/12/us-iraq-usa-pullout-idUSTRE67B3LS20100812> (Erişim: 20 Kasım 2017).
- Mason, RC “Status of Forces Agreement (SOFA): What Is It, and How Has It Been Utilized?”, Congressional Research Service, 18 Haziran 2009
<http://www.fas.org/sgp/crs/natsec/RL34531.pdf> (Erişim tarihi: 2 Nisan 2010).
- Marcus, J. “Yedi soruda IşİD'e karşı koalisyon” 14Eylöl 2014, (Erişim Tarihi:02.02.2018)
http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/09/140914_vj_7_soruda_isid_koalisy_on
- Nagl, J. “U.S. Troops Withdraw from Iraq’s Cities” The Washington Post, 30 Haziran 2009,
<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/06/29/AR2009062903736.html> (Erişim Tarihi:27.12.2017)
- “Orta Doğu’da Değişen Dengeler” <http://www.bilgesam.org/incele/2394/-orta-dogu-da-degisen-dengeler/#.WkTKUbdl-Uk> (Erişim Tarihi:28.12.2017)
- Shaoul, J. “İrak’ta ağır insani kriz: 800.00 insan açlık içerisinde yaşıyor”, 24 Nisan 2017, <https://www.wsws.org/tr/articles/2017/04/24/iraq-a24.html>, Erişim (Tarihi:03.02.2018)
- Seloom, M. “İrak’ın temel sorusu şu: Sünni Arapları kim temsil edecek?”, <http://medyascope.tv/2017/01/20/muhanad-seloom-irakin-temel-sorusu-su-sunni-araplari-kim-temsil-edecek/> (Erişim tarihi:22.03.2017)
- Tarakçı, N. “İşİD Projesinin Arkasındaki Jeopolitik Gerçek”, <http://www.pau.edu.tr/zyilmaz/tr/sayfa/isid-projesinin-arkasindaki-jeopolitik-gercek> , (Erişim Tarihi:22.01.2018)
- Tran, M. “*Bush accepts Iraq-Vietnam war comparison*” <https://www.theguardian.com/world/2006/oct/19/usa.iraq1>
Erişim:30.11.2017
- “Times: Körtlerin Putin ile yakınlaşması ABD'yi telaşlandırdı”,
http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/10/151022_times_kurtler_rusya
(Erişim Tarihi:01.01.2018)
- “Türkiye Cidde’de imza atmadı”,12 Eylül 2014,
<http://www.trthaber.com/haber/dunya/turkiye-ciddede-imza-atmadi-143951>
(Erişim Tarihi:02.02.2018)

The National Security Strategy of the United States of America”, Eylül 2002,
<http://www.whitehouse.gov/nsc/nss/pdf>, (Erişim Tarihi:30.12.2017)

Ünal, B. “Obama’nın IşİD Stratejisi 4 ayaktan oluşuyor,” Anadolu Ajansı,11.9.2014,
<http://www.aa.com.tr/tr/dunya/387391--obamanin-isid-stratejisi-4-ayaktanolusuyor> (Erişim Tarihi:25.01.2018)

Yeşilbursa, Behçet Kemal “Geçmişten Günümüze Irak Meselesi”,
<https://yasincoban.files.wordpress.com/2014/07/72.pdf> (Erişim
tarihi:20.03.2017)

VI. GAZETELER

Hüseyin, Mala. "**Cengi Degirkrena Irak w Rudawakani**" (Irak’ın İşgal Savaşıve Bu
Dönemin Olayları), Xebat Gazetesi,Erbil,01.Mart.2005

ÖZET

Bu tezde ABD'nin Irak politikaları ekseninde iki ülke ilişkileri, işgal sonrası ülkede yaşanan gelişmeler, IŞİD sorununu ortaya çıkaran sebepler, örgütle mücadele konuları özellikle 2012 sonrası dönem dikkate alınarak incelenmiştir. ABD, Irak'ın sahip olduğu stratejik konumu ve doğal kaynakları kendi menfaatleri doğrultusunda yönlendirebilmek için ülke üzerinde uzun yıllar süren bir hâkimiyet mücadelesi vermiş ve Saddam'ın devrilmesiyle bu hedefine ulaşmıştır. Ancak ülkede etnik ve mezhepsel temelli bölünmüş yapı ABD'nin ülkede tam olarak kontrolü sağlamasına ve bir istikrar ortamını tesis etmesine izin vermemiştir. Bütün grupların kabul edebileceği politikalar üretmeye çalışan ABD'nin bu konuda çok da başarılı olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu durum ABD'yi etnik ve mezhepsel gruplar arasında bir denge politikası izlemeye zorlamıştır. Ülkedeki çoğunluklarından dolayı Şiiler ön plana çıkarılmış ancak Şiilerin İran'la bağları nedeniyle Kürtler Şiileri dengeleyici unsur olarak ABD desteğini almışlardır. Sünniler ise Saddam döneminin aksine eski etkinliklerini kaybetmiş özellikle Maliki'nin Başbakanlığı döneminde uygulanan politikalarla büyük baskılara maruz kalmışlardır. Bu baskılar Sünnilerin önemli bir kısmının ülkedeki otorite boşluğunu fırsat bilerek hızla büyüyen IŞİD saflarına katılmalarına ya da en azından örgütle mücadele etmemelerine neden olmuştur. ABD ise uzun süre örgütü önemsememiş ancak örgütün ülkede pek çok stratejik bölgeyi ve tesisi ele geçirmesiyle harekete geçmiştir. Obama'nın askeri güç kullanımına karşı oluşunedeniyle IŞİD'le mücadele karadan savaşıran birliklere hava saldırıları ile destek olmak ve savaşıran kara unsurlarına silah, eğitim ve teçhizat sağlamak ile sınırlandırılmıştır. Ancak gelinen nokta da IŞİD sorununun halen çözülememiş olması, Irak'taki istikrarsızlığın sürmesi ve ülkeyi yakın gelecekte bekleyen bir bölünme sorunun bulunması ABD'nin Irak politikalarının ülkeyi daha kötü bir noktaya taşıdığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: ABD, Irak, Şii, Sünni, Kürt, IŞİD, terör, politika

ABSTRACT

In this thesis, the relations between two countries in the axis of Iraq politics of the USA, the developments in the country after the invasion, the reasons for emergence of the ISIS problem, fighting against the terrorist organization have been examined by especially considering the post-2012 period. The USA has carried out a struggle of dominance in the country for many years for the purpose of directing the strategic position and natural resources Iraq has in line with its own interests and it has achieved this goal with overthrow of Saddam. However, the structure in the country, which is divided in terms of ethnicity and sectarianism, did not allow the USA to establish full control and establish an ambiance of stability. It would not be possible to say that the USA, which tries to create policies which can be accepted by all groups, is very successful in this matter. This situation has forced the USA to pursue a balance policy between ethnic and sectarian groups. The Shiites were in the forefront because of their majority in the country, however the Kurds received the support of the USA as a balancing element due to the ties of the Shiites with Iran. Sunnis, on the contrary, have lost their former effectiveness and were subjected to great pressure by the policies applied especially during the term of Maliki as the Prime Minister. Such pressures have caused a considerable part of Sunnis to join the ranks of ISIS which was then rapidly growing, by taking the opportunity of the authority gap in the country. The USA did not care about the organization for a long time but acted after the organization seized a lot of strategic regions and facilities in the country. Due to Obama's opposition to the use of military force, fighting the ISIS was limited to providing support for fighting land-based troops with air attacks and providing weapons, training and equipment to fighting land elements. However, in the present situation, still not reaching a solution regarding the ISIS problem, the ongoing instability in Iraq and a division problem expected in the country in the near future, indicate that the Iraq policies of the USA carry the country to a worse situation.

Keywords: The USA, Iraq, Shiite, Sunni, Kurd, ISIS, terror, policy